

פנינים לשבת

ממעייני היהדות

פרשת "דברים" - שבת חזון

ו' במנחם אב תשע"ג, 13/07/2013

מוקדש לע.ג. בתנו היקרה
אודליה פינקלר ע"ה

בת זהבה ושמעון תורג'מן יבדלא"ו
 נלב"ע ביום שלישי כ"ו סיון תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

ליקט וערך:
 שמעון תורג'מן

תשפנאים	באר-שבע	חיפה	תל אביב	ירושלים
19:29	19:28	19:20	19:27	19:11
20:29	20:29	20:32	20:31	20:28

כניסת שבת

יציאת השבת

תוכן העניינים

<u>מס'</u>	<u>הנושא</u>	<u>עמ'</u>
1 .	פרשת דברים – על הפרשה	2
2 .	לקח טוב מהפרשה	8
3 .	דברי חכמה מחכמינו על הפרשה	21
4 .	בין אדם לחברו	60
5 .	במעגל השנה היהודית, מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית	61
6 .	סיפור ופתגם – עם מוסר השכל	87
7 .	החיים הבריאים	94
8 .	אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה לפני שנים	97
9 .	המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה	101
10 .	רשימת פרסומי גמ"ח תורג'מן בנושא מעגל השנה ובנושא מעגל החיים של היהודי	בכריכה האחורית

לכניסה או להסרה מרשימת התפוצה , נא לפנות לדוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

1- ספר דברים – על החומש

חומש דברים הוא הספר החמישי מבין חמשת ספרי התורה, המכונים גם חומשים. כשאר ספרי התורה הוא נקרא על שם שתי מילותיו הפותחות, "אלה הדברים". שמו הקדום (מתקופת חז"ל) היה 'משנה תורה', על פי הכתוב (דברים יז, יח), "זכתב לו את משנה התורה הזאת". אחד ההסברים לכינוי משנה תורה הוא, משום, שספר דברים חוזר על הנאמר בארבעת הספרים הקודמים.

סגנונו של ספר דברים שונה משל שאר הספרים, כיוון שהספר הוא ברובו נאום שמשאמר לבני ישראל בערבות מואב לפני כניסתם לארץ כנען – הלא היא ארץ ישראל. יש בספר שני פרקי שירה, פרקים ל"ב ול"ג. המשפטים בספר ארוכים ומורכבים מעט יותר מהעברית הרגילה, והוא משתמש בלשון מלאה יחסית במליצות רטוריות (כדוגמת "ערים גדולות ובצורות בשמים" וכדומה).

הנאום עצמו מספר על ה', שבחר בעם ישראל להיות לו כעם בשל אהבתו לשלושת האבות. העם הישראלי חייב לקיים את המצוות שה' ציווה עליהם – כך הספר נפתח, וכך הוא נסגר. הפרק האחרון – פרק ל"ד – מספר על מות משה.

- בחלק הראשון של הנאום (פרקים א – ד) מוסר משה סקירה היסטורית לא כרונולוגית וניתוח היסטוריוסופי ותיאוסופי של אירועים שונים שאירעו לבני ישראל במדבר, החל מציווי ה' לנסיעתם מחורב לאחר מתן תורה (דברים א, ו), דרך מעמד הר סיני עצמו (דברים ד, י-טו), ומסיים בהטפת מוסר ואזהרה על עבודה זרה ותוצאותיה (דברים ד, כג-כח), ובהבטחה או דרישה לחזרה בתשובה (שם, כח-לא). אז ישנה הפסקה בנאום, ומסופר על קיומה הלכה למעשה של מצוות הבדלת ערי מקלט (בעבר הירדן המזרחי) על ידי משה.

- בחלק השני חוזר משה על עשרת הדברות (פרק ה), מצווה על ייחוד השם (דברים ו, א-ט), ופוצח בסדרת צווים, אזהרות והטפות מוסר לקראת בואם של ישראל לארצם החדשה (דברים ו, י – טח, כ). לאחר מכן הוא שב לסקירתו ההיסטורית וסוקר

את מעשה עגל הזהב (דברים ט, ח-יא), ושוב חוזר לדרשת המוסר הארוכה שלו (י, יב - יא, כה).

- בחלק השלישי חוזר משה ומצווה על כל החוקים והמצוות שבני ישראל חייבים לקיים. חלק מהם ישנים, חלק חדשים. החוקים מורים כיצד יש לנהוג בעבודה זרה ופסיליה בארצם החדשה, ומוסיף פרטים במצוות רבות, כמו הקורבנות, כיצד להבחין בין נביאי אמת לבין נביאי שקר, מצוות שלוש רגלים (פרקים יב-טז), דיני זקן ממרא, מלכים ודיני מלחמה, ועוד דינים רבים אחרים (פרקים יז-כו).
- בחלק הרביעי מצווה משה על כריתת ברית שנייה בבואם לארץ ישראל, ומרבה באיומים ואזהרות על העונשים הצפויים לעוברי הברית (פרקים כז-ל), המגיעים לשיאם בשירת האזינו (פרק לב).
- בחלק החמישי מגיע הסיכום של כל הספר. משה רבנו נפרד מעם ישראל בברכות כלליות ואישיות לכל שבט (פרק לג), עולה לראש הפסגה ונותן מבט אחרון בארץ המובטחת, אליה לא זכה להיכנס. על פי חלק מן הדעות בחז"ל, יהושע בן נון, עוזרו ויורשו של משה, הוא אשר תיעד את מותו של משה (פרק לד).

פרשות חומש דברים

בספר דברים 11 פרשיות:

דברים, ואתחנן, עקב, ראה, , שופטים, כי תצא, כי תבוא, ניצבים, וילך, האזינו, וזאת הברכה

פרשות חומש דברים במספרים

פרשה	שורות בספר תורה	פרשיות	פתוחות וסתומות	פרקים	פסוקים	מילים	אותיות	מצוות	עשה	לא תעשה
דברים	197	5	4+1	א-ג	105	1,548	5,972	2	0	2
ואתחנן	249	21	16+5	ז-ז	122	1,878	7,343	12	8	4
עקב	232	10	4+6	ז-י"א	111	1,747	6,865	8	6	2
ראה	258	20	15+5	י"א-ט"ז	126	1,932	7,442	55	17	38
שופטים	192	18	15+3	ט"ז-כ"א	97	1,523	5,590	41	14	27
כי תצא	213	44	42+2	כ"א-כ"ה	110	1,582	5,856	74	27	47
כי תבוא	233	21	16+5	כ"ו-כ"ט	122	1,747	6,811	6	3	3
ניצבים	87	4	3+1	כ"ט-ל	40	657	2,575	0	0	0
וילך	72	3	1+2	ל"א	30	553	2,123	2	2	0
האזינו	92	3	0+3	ל"ב	52	614	2,326	0	0	0
וזאת הברכה	90	10	8+2	ל"ג-ל"ד	41	512	1,969	0	0	0
חומש דברים	1,915	159	124+35	34	956	14,293	54,872	200	77	123
דברים %	18.8%	23.6%	23.6%	18.2%	16.4%	17.9%	18.0%	32.6%	31.0%	33.7%
חמישה חומשי תורה	10,197	673	382+291	187	5,846	79,796	304,785	613	248	365

1.1 . נתונים על פרשת דברים

פרשת דברים היא פרשת השבוע הראשונה בספר דברים.
פרשת דברים מתחילה בפרק א' פסוק א' ומסתיימת בפרק ג' פסוק כ"ב.
בפרשת פנחס יש 105 פסוקים.

1.2 . תוכן הפרשה

בפרשת דברים מתחיל משה רבנו בסדרת הנאומים שנשא לפני מותו.

בנאומו בפרשה זו סוקר ומתאר את:

- א . מינוי נשיאי השבטים והשופטים
- ב . חטא המרגלים ואת העונש עליו
- ג . יחסי בני ישראל עם אדום, מואב ועמון
- ד . המלחמות עם סיחון ועוג
- ה . מתן הנחלות בעבר הירדן המזרחי לשבט ראובן, לשבט גד ולחצי שבט מנשה.

1.3 . ההפטרה

השנה כבכל שנה פרשת דברים נקראת בשבת לפני תשעה באב והיא השבת השלישית והאחרונה שבהן אנו קוראים הפטרות העוסקות ולכן הן נקראות "תלתא דפורענותא". האשכנזים והספרדים מפטירים בשבת זו בפרק הראשון של ספר ישעיהו, מפסוק א' עד פסוק כז, היא הפטרת "חזון ישעיהו". התימנים, שכבר קראו את דאשית הפרק בשבוע הקודם, קוראים בהמשך אותו פרק, מפסוק כ"א ("איכה הייתה לזונה קריה נאמנה") עד פסוק ל"א. שבת זו נקראת "שבת חזון ע"ש ההפטרה של השבת "חזון ישעיהו" – חזונו של הנביא ישעיהו על חטאי עם ישראל וחורבן הבית וגלות עם ישראל אשר יבואו בעטיים. זה גם חזונו של ישעיהו בסוף ההפטרה על הגאולה שתבוא

: "כִּד לְכֵן נָאֵם הָאֱדוֹן יְהוָה עֲבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוּי אֲנַחֵם מִצָּרֵי וְאֲנַקְמָה מֵאוֹיְבֵי. כֹּה וְאֲשִׁיבָה יָדֵי עֲלִיךְ וְאֶצְרֹף כַּפֵּי סִיגִיךְ וְאֶסִּירָה כָּל-בְּדִילֶיךָ. כֹּה וְאֲשִׁיבָה שִׁפְטֶיךָ כְּבָרָאשְׁנָה וְיַעֲצִיךְ כְּבַתְחִלָּה אַחֲרַי-כֵּן יִקְרָא לְךָ עִיר הַצֶּדֶק קְרִיָה נְאֻמְנָה. כֹּה צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה וְשָׁבִיהָ בְּצַדְקָה."

1.4 . תקציר מהנושאים בהם עוסקת פרשת דברים

א. השבת אנו מתחילים לקרוא בספר דברים שהינו הספר החמישי בתורה (בראשית, שמות, ויקרא, במדבר ודברים) ספר דברים שאנו עומדים בפתחו, הינו נאום הפרידה של משה מעם ישראל, הנאום כולל סקירה של מאורעות מרכזיים שארעו לעם ישראל בארבעים שנות המדבר כגון חטא המרגלים, פרשת המחלוקת עם קרח ועדתו, חטא עגל הזהב ועוד. סקירה זו נאמרת לא כתיאור היסטורי, אלא תיאור עם הפקת לקחים, תוכחה, ודרכי התנהגות לעתיד. על אף שמדובר בנאום פרידה, משה אינו מייפה עובדות כדי להשאיר "טעם טוב" קודם הסתלקותו מן העולם, להיפך, משה מביט על מעשי בני ישראל במשך שנות המדבר, ואינו חוסך את ביקורתו על התנהגות בני ישראל בשנים אלו, ומזהיר על תוצאות שליליות שיכולות לבוא במידה ובני ישראל לא ילכו בדרכי ה'. ספר דברים נקרא גם "משנה תורה" היות וכמו שציינו לעיל מהווה חזרה על הספרים הקודמים.

ב. משה מעיד על עצמו שבמשך שנות המדבר חשב ש- "לא אוכל לבדי, שאת אתכם" וזאת מפני שבני ישראל היו טרחנים (במילים שלנו: נודניקים), ואף בסיום משפט היו חוזרים ובאים בטענות שונות ולא היה לדבר סוף וכדו'. ולפיכך נאלץ משה לפזר סמכויות ולבנות מערכת משפטית שלמה, בעלת מבנה מסועף ומורכב, שאף שיש בה הגיון וטוב, יסודה היה הטרחנות המוגזמת של בני ישראל, ותוצאתה היא שמחמת ריבוי השופטים, הקשר הישיר עם משה התרופף. (השיטה שיתרו הציע לו על בניית מערכת שיפוטית הבנויה בצורה היררכית שכל ערכה שיפוטית שלא מצליחה או לא יודעת להגיע להכרעה מעבירה לערכה שיפוטית גבוהה יותר, בית משפט שלום, מחוזי, עליון) "ואקח את ראשי שבטיכם, אנשים חכמים וידעים, ואתן אותם ראשים עליכם: שרי אלפים ושרי מאות, ושרי חמשים ושרי עשרות, ושרים, לשבטיכם." בהמשך משה נותן הנחיות לשופטים כיצד עליהם לנהוג "שמע בין אחיכם ושפטתם צדק, בין איש ובין אחיו ובין גרו'. לא תפירו פנים במשפט, כקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש, כי המשפט לאלהים הוא" מה שניתן לקרוא כ-"אמנת השופטים"

ג. משה מצביע על בני ישראל שלמרות הנסים שראו לא היתה לבני ישראל את מידת הבטחון הדרושה והאמונה שהקב"ה מוביל אותם לארץ ישראל בדרך הנכונה, בהקשר זה מזכיר משה את המקרה המרגלים. וכך כתוב "ותקרבון אלי, בלכם, ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו, ויחפרו לנו את הארץ; וישבו אתנו, דבר את הדרך אשר נעלה בה, ואת הערים אשר נבא אליהן. ויטיב בעיני, הדבר; ואקח מכם שנים עשר אנשים, איש אחד לשבט. ויפנו ויעלו ההרה, ויבאו עד נחל אשכל; וירגלו, אתה. ויקחו בידם מפרי הארץ, ויורדו אלינו; וישבו אתנו דבר, ויאמרו, טובה הארץ, אשר ה' אלהינו נתן לנו. ולא אביתם, לעלת" משה מספר שבני ישראל החלו לקטר על

המצב וערערו על ההנהגה ובלשון התורה "וּתְרַגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם, וּתְאָמְרוּ, בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ, הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת אֶתְנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי, לְהַשְׁמִידֵנוּ." ("העם דורש צדק חברתי, העם דורש צדק חברתי...")

ד. בצפון הארץ ישנם אתרים בשם: הר החרמון, נחל שיאון, נחל שריון, ונחל שניר. שמות אלו לקוחים בפרשתינו בה מתאר משה את שחרור איזורים אלו מיד סיחון מלך האמורי ועוג מלך הבשן. "צִידָנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן, שְׂרִיִן; וְהָאֱמֹרִי, יִקְרְאוּ לוֹ שְׁנִיר" עיר ידועה נוספת המופיעה בפרשתינו היא רבת עמון בירת ירדן ששם היה מקום מושבו של עוג מלך הבשן. הפרשה מתארת ממדיה הגדולים של מיטת עוג שכידוע היה ענק (חבר של גוליית) "כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן, נִשְׁאָר מִיְתֵר הָרְפָאִים (ענקים) הִנֵּה עָרְשׁוֹ עָרֵשׁ בְּרָזָל, הִלָּה הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן: תִּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ, וְאַרְבַּע אַמּוֹת רְחָבָהּ בְּאַמַּת-אִישׁ."

ה. בסיום הפרשה, מצוה משה את ממשלך דרכו ויורשו יהושע, שימשיך את מלאכת כיבוש הארץ המובטחת, והוא וכל עם ישראל לא יפחדו מהגויים כיון ש"כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם, הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם."

לקח טוב מהפרשה

2.1 . "נקודה טובה" – רעיון מהפרשה, במבט עכשווי. תורה משמים / ר' משה רוט

ב-1 באפריל בשנת 1959 בשעות הערב, שידר רדיו 'קול ישראל' סיסמאות לגיוס מילואים פומבי. ההכרזה הדרמטית זרעה בהלה רבה בישראל, עוררה מתיחות מיידית בין ישראל לבין שכנותיה, וגרמה לגיוסי חירום ולכוננות בארצות השכנות לנו. בישראל היו משוכנעים כי מלחמה עומדת לפרוץ בכל רגע.

מנחם בגין, מנהיג תנועת החרות שבאופוזיציה, הצהיר מעל במת הכנסת: "אם צבאנו נקרא לפעולה – נעמוד כולנו ללא יוצא מן הכלל מאחוריו, כפי שתמיד עמדנו". למחרת היום, הודיע דובר צה"ל שזו היתה קריאה לתרגיל גיוס פומבי ולא לגיוס חירום. לימים, זכה לילה זה לכינוי "ליל הברווזים". וועדת חקירה שבדקה את הנושא, מצאה פגמים בהתנהלות צה"ל והדיחה שני אלופים מתפקידם.

סיפור זה מלמד אותנו על הצורך להבחין בין אמת ובין שקר, בין שמועה למידע מאומת ומדויק ובין "ברווז עיתונאי", לעובדות לאשורן.

בעולם התקשורת של היום, כבר קשה להבחין בין אמת ובין שקר (לכל אחד יש את האמת שלו...) בין ספיין (סחריר...) לשמועה ובין הצהרה לבלון ניסוי. בין תגלית עיתונאית אמיתית לבין פרשנות מוטעית, מניפולציה יצירתית או גימיק יחצ"ני, שנועדו "לעבוד" עלינו, או להסיח את תשומת הלב שלנו ממה שהו אחר...

על כך כתב יוסי גיספן בשירו "שמועות" (לחן: עדי ליאון), העוסק ביחסיו של אמן ו"ידוען" עם התקשורת:

...בַּלֵּם יוֹדְעִים עָלַי הַכֹּל

עַל הַמְּחַר כְּבָר כְּתָבוּ אֶתְמוֹל

הֵיךְ כּוֹתֶבֶת גַּם אִם אֵין מָה לֹמַר

אָבֵל זֶה לֹא הֶעֱקַר...

הפעם נעסוק במאמרנו בשאלת האמת. מניין לנו שהתורה – על כל חומשיה ופסוקיה, אכן ניתנה לעם ישראל מן השמים – מן הקב"ה. אולם, לפני שנעסוק בפרשת השבוע, כמה מילים על החומש החדש.

השבת אנו מתחילים בקריאת החומש החמישי – חומש "דברים", שרובו ככולו הוא בבחינת תדריך לעם ישראל, לפני הכניסה לארץ. תדריך של דברי מוסר ואזהרה, של תקציר היסטורי ושל "מורשת קרב". השנה היא השנה הארבעים לצאתם ממצרים – "שעת השיין" (שעת הפעולה) והמקום – ב"עבר הירדן" – מול הארץ המובטחת. העם ניצב לפני הכניסה לארץ המובטחת ומשה רבנו, ניצב סמוך לפטירתו.

הדור של "יוצאי מצרים" מת במדבר ברובו הגדול עקב חטא המרגלים ועם ישראל "החדש", כבר מורכב מדור צעיר "אשר לא ידע את יוסף". מסיבה זו חוזר משה בספר דברים, מפרש ומסביר לבנים שנולדו במדבר, את דברי ימי אבותיהם והקורות אותם, תוך לימוד חוזר ומחודש של עשרת הדיברות ומעמד הר סיני (בפרשת השבוע הבאה – "ואתחנן").

וכעת, נעבור לפרשתנו – פרשת "דברים". כאמור, הפעם נעסוק במאמרנו בשאלה, מניין לנו שהתורה – על כל חומשיה ופסוקיה, אכן ניתנה לעם ישראל מן השמים – מן הקב"ה.

פרשתנו פותחת בהכרזה: "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן... (דברים א, א). מניין לנו שאכן אלה הם הדברים שמשה נשא בפני עם ישראל?!

התשובה לשאלה זו טמונה במעמד הר סיני – מעמד מתן תורה.

וכך אכן אומר הקב"ה אל משה לפני מעמד הר סיני: "...הֲיֵנָה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעֵבֶר הָעֵנָן בְּעֵבוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֹד וְגַם בְּךָ (משה) יֶאֱמִינוּ לְעוֹלָם (כשליח ה')..." (שמות יט, ט).

מעמד הר סיני היה "מופע אור-קולי", רב חושי, בו כבוד ה' ירד בענן על הר סיני. "...קלֹת וּבָרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקַל שֹׁפָר חָזַק מְאֹד. וְהָרַ סיני עָשָׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ בְּעֵשָׂן הַכֹּבֵשֶׁן... (שמות יט, טז – יט). ואל ההר הזה עולה משה ו"נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים" (שם כ, יח).

המעמד הזה בו העם "פוגש" את ריבונו של עולם, הוא יסוד האמונה בקב"ה כא-ל בורא, יוצר ומנהיג. "היכרות" שהתחילה בניסי יציאת מצרים ובהמשך, קיבלה ביסוס נוסף וסופי במעמד הר סיני.

היכרות שהתחילה ב: "אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל (הניסים) אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדָּיו וּלְכָל אֶרְצוֹ" (דברים כט, א) והמשיכה והתבססה במעמד הר סיני ב: "אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם" (שמות כ, יט).

העובדה שגם במעמד המופלא הזה, משמש משה רבנו כשליח המקשר בין ה' לעם, היא זאת שגורמת לכך ש"וְגַם בָּךְ (משה) יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם (כשליח ה')" – שמשה הינו נביא אמת וכל דבריו ונבואותיו ודברי תורתו, הם אמת – מאת ה'.

מאחר ומעמד זה הינו כה חיוני לאמונה בקב"ה ולאמונה במשה כשליח ה' המוסר את התורה לעם, מצווה אותנו התורה לזכור את המעמד המיוחד הזה ולהעביר אותו לבנינו לדורות – עד עולם:

רַק הַשְּׁמֵר לָךְ וְשִׁמְר נִפְשֶׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֵת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתֶּם לְבַנְיָךָ וּלְבְנֵי בְנֵיךָ (דברים ד, ט).

"המעמד המכונן" של עם ישראל היה פומבי וגלוי לעיני מיליוני בני ישראל, המצטווים לזכור ולפרסם אותו. בניגוד לדתות אחרות בהן המעמד המכונן לשיטתם ולטעותם, הוא רק התגלות פרטית...

כעת, הבה נעבור משלב מתן תורה וקבלתה, אל שלב העברת ומסירת ספר התורה – העברת הטקסט המדוייק של התורה, מדור לדור.

לפני פטירתו, כתב משה רבנו 13 ספרי תורה. כל שבט קיבל ספר תורה אחד לשימוש לצורך לימוד והספר הנוסף נגזז בארון הברית אשר בקודש הקודשים, לצידם של לוחות הברית, בבחינת "...וְהָיָה (ספר התורה הזה) שָׁם (בארון הברית) בָּךְ לְעֵד (לעדויות)" (דברים לא, כו). וכל כך למה? "...שאם יבקש (מישהו) לזייף דבר, שיהיו מוצאים אותה שבארון" (דברים רבה, וילך פרשה ט).

הספר ה-13, שנשמר במקום בטוח, שימש כ"מקור" – כאורגינל וכמאסטר שנועד להבטיח, שאם יבקש מישהו לזייף ולערער על אמיתות התורה (הטקסט האלוקי

המקודש), יהיה ספר התורה הזה לעדות. לימים היה בבית המקדש ספר תורה נוסף –
"ספר העזרה", ששימש כ"אורגיןל (מקור) לבדיקות ולהגהות. ספר שעליו היו אחראים
אנשי בית הדין הגדול (הסנהדרין).

ומאז ועד היום, במשך אלפי שנים, ממשיך עם ישראל את מפעלו של משה רבנו
ומעביר את שלשלת ומסורת התורה מדור לדור. הן בלימוד התורה והן בהערכתה
המדויקת ובכתיבת ספרי תורה חדשים, על ידי סופרי סת"ם.

האם אכן הצלחנו לעמוד באתגר של שימור הטקסט המדויק של "ספר התורה"
והעברתו מדור לדור במשך אלפי שנים, למרות הרדיפות, הצרות, הגלויות והניסיונות
לפגוע בתורה ובשלשלת העברתה ולימודה!?

האם אנו יכולים להיות בטוחים שאכן "אלה (הם בדיוק) הדברים אשר דבר משה" !?

המבחן העיקרי לאמיתות ונאמנות נוסח התורה שבידינו, הוא השאלה כמה נוסחאות
(ווריאציות) התפתחו לתורה במהלך השנים והדורות.

ובכן, למרבה הפלא, רוב העולם היהודי מחזיק בידיו את אותה גרסה בלבד – האחת
והיחידה של התורה.

רק בגלות תימן שהיתה מנותקת, התפתחו עם השנים 9 שינויים בלבד. שינויים קלים
של כתיב מלא/חסר בלבד. שינויים קלים שאינם גוררים אחריהם שינוי במהות או
במשמעות של המילה.

כדי להבין את גודל ההישג, הבה נשווה בין שמירת המסורת של נוסח התורה לתהליך
דומה של שמירת המסורת בעולם הנוצרי (ברוך המבדיל בין קודש לחול...ובין אמת
לעבודה זרה...).

ספר היסוד של הנצרות – האוונגליון, מכיל כ 140,000 אותיות וגילו כ – 1900 שנה.
במשך השנים התפתחו לספר זה עשרות אלפי ווריאציות שונות, כאשר בכ- 50 מהן,
ישנם שינויים רבים בעלי משמעות עקרונית, וזאת למרות שהעולם הנוצרי לא היה
נתון לרדיפות, ולפיזור ונהנה מהנהגה מרכזית חזקה, במשך כל הזמן.

לעומת זאת, ספר תורת ה' אשר ניתן לנו ביד משה, מכיל כ- 305,000 אותיות והוא
ניתן בהר סיני בשנת 2,448 לבריאה (לפני 3,325 שנים).

עם ישראל הצליח לשמור על אמיתותו ואמינותו המליאה והמוחלטת של טקסט שהיקפו פי 2, במשך תקופת זמן הגדולה פי 2. וכל זאת תחת רדיפות וגלות, גירושים ורציחות ל"ע ופיזור של אלפי שנים בכל קצווי תבל, ללא קיומה של הנהגה מרכזית. מהו סוד ההצלחה?

תהליך הכתיבה של ספר התורה נדרש להיות מוקפד מאד. הסופר צריך להיות מיומן כל אות מיותרת או חסרה, פוסלת את הספר. את הספר החדש מעתיק הסופר מתוך ספר תורה כשר הנמצא לפניו (ולא מן הזכרון), כשהוא קורא והוֹגֵה את המילה בקול ורק אח"כ כותב אותה ועוד דרישות רבות ומגוונות.

לאחר הכתיבה עובר ספר התורה החדש, שתי הגהות ובדיקות מליאות על ידי שני אנשים שונים. רק בסיומו של תהליך זה, הופך ספר התורה החדש להיות כשר לקריאה וללימוד. נושא ההגהה היה כה קריטי, עד שבתקופת המקדש מימנו חז"ל הגהה "חינמית" גם לספרי תורה פרטיים מתקציב המקדש (תרומת הלשכה) (כתובות קו, ע"א), כדי למנוע את התפתחותן של גרסאות מוטעות.

העובדה שמאמצים אלה אכן נשאו פרי והתורה נשארה באמיתותה ובדיוקה, מעידים שעם ישראל גם זכה לעזרה "מלמעלה" – לסייעתא דשמיא גדולה, להצלחת תהליך זה.

אכן, השבת, כאשר נקרא את הפסוק: "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה... נוכל להיות בטוחים שאכן אלה הם הדברים, באמיתותם... ולכן בתחילתה או בסיומה של כל קריאה בתורה (בהתאם למנהגי העדות השונות), נהגו להגביה את ספר התורה כשהוא פתוח וכל הקהל מצביעים באצבע ומכריזים:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... "עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה" (דברים ד, מד), (במדבר ד, לז). זאת התורה – באמיתותה.

בצד העברת המסורת של הטקסט של התורה, עלינו לעסוק גם בשלשלת העברת המסורת של מהות וביאור הדברים – של ה"תורה שבעל פה", הכוללת את משמעות הפסוקים והמילים וביאוריהם, הלכה למעשה. אך על כך, אולי בפעם אחרת.

ולסיום, נקשור את הדברים לימינו – ימי בין המיצרים – ימי האבל על חורבן בית המקדש.

כחלק מן האבל על חורבן המקדש, אנו מתאבלים גם על הפגיעה בתורת ישראל – על תרגומה של התורה ליוונית ע"י תלמי המלך (כמוזכר בסליחות ל-י בטבת) – תרגום שלא הצליח להעביר לקורא את עומק הדברים ("שלא הייתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה") ואבל גדול יותר, על שריפת התורה על ידי אפוסטמוס (בימי יוון או רומי), כמוזכר בסליחות ל"ז בתמוז.

הבה נמשיך גם אנחנו את מפעלו של משה רבנו, ונהיה חלק משלשלת הזהב של העברת מסורת התורה, לדורות הבאים, למרות כל הקשיים...

הערת העורך:

יש לך הערה או הארה על מאמר זה? נא להפנות זאת ישירות לר' משה רוט

באמצעות הדוא"ל שלו: nekudatova.roth@gm

2.2. השבוע בפרשה – מסרים אקטואליים הנלמדים מהפרשה לקראת ט' באב – יש בנו אהבה והיא תנצח / ניר אביעד

יום ט' בחודש אב הוא יום צום ואבל לאומי לזכר חורבן ירושלים ושני בתי המקדש, והוא נקבע במסורת היהודית כיום זיכרון לטרגדיה הכפולה שארעה, למרבה הפלא, באותו תאריך במדויק. הבית הראשון נחרב ונשרף בידי נבוכנאצר, מלך בבל, בתשעה באב בשנת 586 לפני הספירה והבית השני נחרב והועלה באש בידי המצביא הרומאי טיטוס בתשעה באב בשנת 70 לספירה. מהגמרא אנו למדים כי הבית הראשון נהרס בגלל גילוי עריות, עבודה זרה ושפיכות דמים, ואילו הבית השני נחרב בגלל שנאת חנם. חז"ל אף הגדילו ואמרו כי שנאת חנם שקולה כנגד שלושת החטאים האיומים ההם.

הקרבה ליום ט' באב, שיחול השנה ביום ראשון הקרוב, זו הזדמנות עבורנו לשוב ולדון במצוות אהבת הזולת, שכה הייתה חסרה בימי בית שני, ושחסרונה הביא, כאמור, בסופו של דבר לחורבן הנורא ולגלות בת אלפיים שנה לאחרינו. כל מי שענינו בראשו יכול בקלות לראות את ההקבלה בין הלך הרוח החברתי ששרר בתקופה שלפני החורבן שהוא לבין הלך הרוח הנוכחי בחברה הישראלית של היום. יום זה, אם כך, הוא קריאת אזהרה לכולנו לשוב אל המהות היהודית הבסיסית ביותר שביסודה מקור בוחנו כפרטים וכעם – האחדות, האחווה, הערבות והרעות בין אדם לרעהו. יתר על כן, היו אלה חז"ל שקבעו בתלמוד הירושלמי ביחס לבית המקדש כי "דור שאינו נבנה בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החריבו", כלומר העובדה שהמקדש טרם נבנה מחדש בימינו מעידה על כך שהסיבות שהביאו להחרבתו מלכתחילה עדיין, לצערנו, תקפות וקיימות גם היום. אם כך, כיצד בונים את המקדש מחדש?? מהם היסודות והלבנים שלו?? התשובה היא אחת: אהבה חברים, אהבה!

רבי עקיבא, גדול התנאים, שחי באותם ימים חשוכים של טרום החורבן וחווה את ההרס הנורא, השכיל להגדיר את מצוות "ואהבת לרעך כמוך" באומרו שמדובר ב"כלל גדול בתורה", ושככזו עלינו לשאוף בכל רגע ורגע לקיימה. מה הכוונה "כלל גדול בתורה"? המשמעות היא שאהבת הזולת כוללת בתוכה את כל שאר המצוות! כל שאר העשיות הן רק פרוט של הכלל הגדול עצמו. כמו, שלדוגמא, בתוך הכלל הגדול של "זהירות בדרכים" יש פרוט של הרבה עשיות אחרות כגון: נהיגה במהירות

המותרת, עצירה ברמזור אדום, מתן זכות קדימה וכו', כך גם באהבת הזולת אנו מקיימים את כל שאר המצוות עצמן. אין עוררין ששמירת שבת, כשרות וטהרת המשפחה הן הבסיס לקיום היהדות, ואף נאמר במקום אחר שאין אנחנו יודעים איזו מצווה חשובה מחברתה, ובכל זאת, ברצון להטיב לשני אנחנו ממש מידמים לקב"ה בעצמו שעסוק ללא הרף בהשפעת שפע לברואיו ומכאן חשיבותה המיוחדת. אדם נולד באופן אוטומטי עם אהבה טבעית לעצמו. לרוב הוא לא צריך לפתח אותה. ה"חינוך העצמי" עליו מדברת היהדות הוא בלהתחיל לאהוב גם את הזולת ממש כמו שאנחנו אוהבים את עצמנו! לרצות שיהיה לשני טוב בדיוק כמו שאנחנו רוצים שיהיה לנו טוב! יהודי צריך לאהוב כל יהודי ולא רק מי שנחמד אליו, דומה לו, מצביע או מתנהג כמוהו. זו מצווה קשה ביותר אבל מאחוריה עומדת חוכמה אלוקית אדירה. המחלה של החברה המודרנית היא בדידות ועצבות, אשר נובעים מדאגה יתרה ומוגזמת לעצמינו. כאשר אנחנו עסוקים כל כך הרבה בעצמינו אנחנו מאבדים את מקור החיות שלנו שהוא חברה וסביבה אנושיים מפרים ותומכים. בהחלט חשוב שנשאף להרגיש טוב יותר, אולם המרדף האובססיבי אחר ההנאות והתועלת האישית גורמים לנו במקרים רבים לא לראות את שכנינו. מתוך כך אנחנו מכלים את זמנינו ורגשותינו היקרים בתחרותיות, חשדנות, קינאה ואף נקמנות. לצערנו, רוב היום אנחנו אטומים בתוך הבועה של עצמינו, מרוכזים בצרכים שלנו, עסוקים במה שחסר לנו, במה שמפריע לנו, במה שעדיין אין לנו. אנו שבויים בעיסוק האובססיבי והאינסופי ב"אני הפרטי". לעיתים אנו כה סגורים באותה הבועה עד שאנחנו עיוורים לחלוטין אפילו למי שנמצא מילימטר מקצה האף שלנו. לפעמים ה"מישהו" הזה יכול להיות חבר למשרד שעובר עליו יום איום ומילת עידוד קטנה והתעניינות מצדנו יכולה ממש לשנות את מצב רוחו, ולעיתים זה אפילו הבעל/אישה שלנו שבעיוורונינו אנו פשוט לא רואים אותם וחוטאים לאחת המטרות העיקריות שלשמן הגענו לעולם – לשמח את בן/בת הזוג ולהפוך אותו למלך/למלכה. אפילו האוכל שינה את שמו ובמקום רוגעלך וקניידלך, נהיו לנו כיף-לי וביס-לי. בכל מקום ובכל תחומי החיים – ה"אני" הוא שחשוב. אני ואני ואני.

הדרך אל התיקון עוברת דרך פתיחת הלב. יש לנסות להיזכר שיש לידינו עוד אנשים עם צרכים, כאבים ורצונות. יש לשים את עצמנו לרגע בנעלים של הזולת ולחשוב מה

הוא צריך? איך הוא מרגיש? מה חסר לו? האם אני יכול לעשות משהו כדי לשמח אותו?

התפיסה הרווחת של "אם לי יהיה טוב אז במלא גם לסביבה שלי יהיה טוב" היא נכונה, אבל מוגבלת מאוד. החשיבה צריכה להיות ש"אם לסביבה שלי יהיה טוב אז גם לי במלא כבר יהיה טוב". בית המקדש יבנה בשנית רק אם נצא מהתפיסה האישית לזו הכללית. צריך שיהיה אכפת לנו מה קורה גם עם מי שאינם קרובים לנו, שיפריע לנו שיש אנשים שאין להם מה לאכול, שיש אנשים שאין להם כסף לתרופות ושיש אנשים שהולכים עם מועקות רגשיות בלב. "כאיש אחד בלב אחד" – רק ככה התורה יכולה להינתן.

עצוב לומר זאת, אבל נראה כי כחברה עם הזמן נהיינו יותר ויותר אישיים ואטומים לסבל הזולת. אם פעם היינו מזדעזעים עד עמקי הנפש מכל כתבה על אדם שנשדד או הוכה ברחוב, היום אנחנו פותחים את העיתון וקוראים בחצי אישות על עוד רצח ועל עוד אונס. הסולידריות, האפטיה, היכולת להרגיש ולכאוב את כאב הזולת – הן אלה שמבדילות אותנו מהחיות ואסור בשום אופן לאבדן.

רבים חושבים בטעות שהאיום האמיתי על קיומנו הוא הפצצה האיראנית, אולם האמת היא שונה לחלוטין. האיום הרלוונטי והמוחשי ביותר על עתידנו כאומה וכפרטים הוא בפילוג, בשנאה, בלשון הרע ובסכסוכים הפנימיים בנינו. מכאן יכולה לבוא הרעה, או לחלופין לצמוח הישועה. כך היה בדיוק באותם הימים שלפני החורבן הנורא בשנת 70 לספירה. הרומאים היו רק כלי משחק בידיו של הקב"ה שניסה ללמד אותנו לקח. הסיבה היא בידים שלנו. יש לנו את האפשרות לבחור את הגורל שלנו כפרטים וכעם, ולכן במידה ונחזור להיות מאוחדים וננהג בסבלנות ובכבוד איש לרעהו כל האיומים החיצוניים ייעלמו כלא היו.

בספר דברים נאמר על עם ישראל "וישמן ישורון ויבעט". פרוש הדברים הוא שברגע שעם ישראל מרגיש מספיק בטוח בעצמו ובקיומו הפיזי והחומרי הוא שוכח את דרך הישר ובוועט בדרכי האמת והמוסר שקיבל. די להבחין בשמורות הטבע המטונפות לאחר חג או שבת בהן ביקרו המטיילים, בתופעת ההתחמקות משרות מילואים שהולכת ומתרחבת, בתופעות העלמת המיסים והשחיתות ובאלימות הבלתי נסבלת ונתפסת בקרב בני נוער, כדי להבין שמהו לא טוב קורה פה. תרבות ה"לא לצאת פראייר" והתחמנות, שכולנו לצערנו מכירים כה טוב, בהכרח מביאה לאגואיזם, חשדנות ויותר ויותר ניכור. הקנאה, התחרותיות וצרות העין שומטים את הקרקע

מתחת לרגלינו ולא מאפשרים לנו לחיות ביחד. בטעות אנחנו חושבים שישנם משאבים מוגבלים וכי מי שלא משיג ותופס ראשון יישאר מאחור. אם מעט נפקח את עינינו נראה שהשפע הוא אינסופי ודווקא כשלזולת טוב יותר אז גם לנו עצמנו טוב יותר. אנחנו לא צריכים עוד חורבן של מדינתנו האהובה וגלות נוספת כדי להתעורר מהתרדמת הכללית ולהיזכר בכל אותן תובנות חשובות.

אין אדם שלא נברא עם "יצר לב האדם רע מנעוריו". "רע", אומרים חכמי הסוד, זה ראשי תיבות של "רצון עצמי", כלומר אותו האגואיזם ואותה הדאגה המוגזמת לטובתו ונוחיותו. איך מתקנים את אותו קלקול? הפתרון הוא אומנם לא פופולארי, אבל הכי נכון והכי אמיתי – להסכים להיות קצת "פראייר", לעשות דברים למען הכלל או למען אדם אחר גם אם התועלת שלהם עבורנו לא ברורה ולא נקבל בתמורה דבר, לעזוב לרגע את המחשבה "מה אני מרוויח מזה", לנסות ולו לרגע להרגיש את צרכי הזולת. דוגמאות להלך הרוח הזה ישנן למכביר – עלינו להקפיד לנקות אחרינו את שובל הטפטוף המצחין שהשאירה שקית הזבל שהורדנו לפח הבניין גם אם אף אחד לא תפס אותנו על חם, לא לנסוע בנתיב של התחבורה הציבורית בשעות שהדבר אסור גם אם אנחנו מאוד מאוד ממהרים, לא להתייחס לכל קבצן ברחוב כמניפולטור ותחמך, לא להתקמץ על הטיפ למלצרית גם אם השרות לא היה בהכרח הטוב ביותר, לא לאיים ולצעוק על המוקדנית המסכנה בחברת הסלולר שרק השתחררה הרגע מהצבא ובטח שלא אשמה בעצבים שלנו מכל היום, לא לדבר אל הקופאית בסופר בזלזול ובטון משפיל בגלל שעייבה אותנו לרגע בתור ולנצל את העובדה שאסור לה לענות לנו, לא לזרוק בדל סיגריה על הרצפה ואח"כ לכעוס על העירייה שלא מנקה, לא לתפוס את החניה למי שעמד בתור לפנינו ולרגע השתהה או לחנות בחניית נכים "באימא שלי רק לשנייה", וכו' וכו'.

אחרי שבמשך אלפיים שנה, בהן הינו מפוזרים בגולה, שנאו אותנו, השמיצו אותנו, האשימו אותנו בכל הצרות והבעיות וניסו לפגוע בנו, הצלחנו להתאחד ולהגיע סוף סוף לארץ אבותינו. זה פשוט אבסורד לראות כיצד אחרי כל מה שעבר עלינו אנחנו ממשיכים ועושים את אותו הדבר האחד לשני. המצאנו מחנות ותתי-מחנות ומיהרנו לשייך את עצמינו למחנה אחד ואת הזולת לצד שכנגד. ימניים מול שמאלניים, מתנחלים מול פציפיסטים, צפונים מול דרומיים, מזרחים מול אשכנזים, דתיים מול חילוניים, חרדים מול כל השאר. אוף!! זה כל כך מעייף ומיותר!! אנחנו עם אחד. עם ישראל אחד. אנשים ממציאים לעצמם דמות בשביל לשנוא אותה וכך מגדירים מי הם ובמה הם עצמם טובים. ההבנה וההבחנה של "מי אני?" באה כנגד "ממי אני סולד?" ו"כמו מי אני לא רוצה להיות?". שנים רבות חייתי (בעידודה של התקשורת ה"אובייקטיבית והנאורה") בידיעה מוצקה ולא ניתנת לערעור שהחרדים הינם חבורת סחטניים, אלימים ופרימיטיביים, ושהדתיים הלאומיים הינם קומץ של פנאטיים, שחיים

ומאמינים בדברים שאבד עליהם הקלח, ושבעיקר מסכנים את ביטחוני וביטחון משפחתי. כיום למרבה הצער, גיליתי גם לא מעט דתיים מכל המינים והסוגים המפוחדים מדמות החילוני ש"מכרו" להם ורואים בהם חבורת בורים, טיפשים ורשעים. מצד אחד כואב לראות עד כמה האוויר החברתי והתרבותי בארץ צפוף ומזוהם, ומהצד השני מצחיק לראות איזה הבלי הבליים וסטיגמות מטופשות המצאנו והמציאו עבורנו. ההבדלים בנינו כל כך מינוריים וזניחים, והגבול שנראה עבור רבים כמסך ברזל בלתי עביר הוא לא יותר מאשר שובל בד דק, שמעט רצון טוב ומוכנות לתקשר ולהכיר יכולים בנקל להעלים.

כדי באמת לטהר את האוויר מהזיהום האינסופי שהיא פולטת, המלצתי האישית היא להשאיר את הטלוויזיה קצת פחות פתוחה. "הערב מועצת השבט מתכנסת ותדיח את המועמד החלש!!", "בואו ונראה את מי יסמנו השופטים כמועמד להדחה והוא ימצא את עצמו מחוץ לתוכנית?", "אתה החוליה החלשה!!", וכו'. יש בגישה הזו כוחנות נוראית. מה אנחנו מחנכים עת עצמינו ואת ילדינו? שבמקום לחבק ולתמוך אחד בשני יש להילחם ולתחמן את דרכינו אל הצמרת! במקום לחפש את המשותף והמאחד מחפשים את המסכן התורן, שרק חפץ בקצת פרסום ואהבה, ושלא זכה במספיק sms מהצופים ועל כן נאלץ לעזוב את האולפן/ה"בית"/האי מבויש. זה ההפך מאהבת ישראל! אל אלה ניתן להוסיף את העובדה שכל פרשן פוליטי וברברן מזדמן מרשה לעצמו להעביר ביקורת שלוחת רסן על אנשים נכבדים שיש להיזהר בכבודם כראש הממשלה, שרים או רבנים חשובים. אין ספק שחשוב שנהיה ערניים ולא נקבל כל התנהגות כלגיטימית, אבל מפה ועד הכפשה אישית של אנשים, דיבור לשון הרע בפרהסיה ופרסום נתונים שקריים בשם "חופש הביטוי" הדרך עוד ארוכה. מי שחושב שהדברים האלה נשארים אך ורק בגדר תוכניות טלוויזיה טועה. זה נוגע ומשפיע בעל כורחנו על צורת חשיבתנו.

נהוג לומר שהתרופה לשנאת החינם, שהחריבה את בית המקדש, ושגורמת לכך שהוא עדיין לא נבנה מחדש, היא אהבת חינם, שפרושה לאהוב את הזולת גם בלי סיבה – מעצם ומתוקף העובדה שהוא קיים. אני מוצא טעם לפגם בטענה הזו. אנחנו ממש לא נדרשים לאהוב את הזולת לחינם. בכל אחד יש טוב ויופי, שבזכותו אנחנו יכולים וצריכים לאהוב אותו. העבודה שלנו היא לא לשכנע את עצמינו שעלינו לאהוב כל אחד רק בגלל שהוא ישנו, אלא לפתוח את העיניים ולראות את הטוב שבהכרח קיים בשני.

לסיכום, חשוב שנצא מיום ט' באב מחוזקים ברצון לחפש את המאחד והמשותף. אם אהבה זה רגש שעדיין רחוק מאתנו, אזי לכל הפחות עלינו לכבד את השני, גם אם הוא נראה, מתנהג, מבלה ומאמין אחרת מאתנו. מי שחושב שלקיים את כל שכתוב כאן קשה אכן צודק! אכן לא פשוט לשמור על אותה אחדות ולחיות אורח חיים נכון בין אדם לחברו. אומנם זה לא קל, אבל מבט קצרצר באלימות על רבדיה השונים שגואה כיום בחברה הישראלית, בקוטביות האדירה בין עשירים לעניים, ביחסים הבעייתיים בתוך המשפחה, באחוז הגירושין שמרקיע שחקים, בקשר הורים-ילדים שמתערער, במערכת החינוך הקורסת, וכו' וכו' – יגלה שבסופו של דבר דווקא הדרך הזו היא הקלה יותר...

אז איך מתחילים? איך כל אחד בונה בתוך עצמו את בית המקדש הפרטי עד שמבפנים כה נאיר שבמעשינו הטובים נביא את הגאולה ויבנה המקדש החיצוני? התשובה לכך היא להרבות בעין טובה ובדיבורים טובים. לחשוב טוב על הזולת, לשפוט לכף זכות, לנסות להבין אותו ואת מקומו, וכמובן שלהימנע מדיבור סרה, מרכילות ומהשמצות. ההתחלה היא במעגלים הקרובים לנו ביותר – עם בן/בת הזוג והילדים, אח"כ להמשיך כלפי ההורים והאחים, החברים, השכנים, ולאט לאט להגיע אפילו עד ל"מרשעת ההיא מהמשרד שלא מפסיקה להציק לך בעבודה".

בדר"כ כשמדברים על תחלואי החברה קל לנו הרבה יותר לראות את הקלקול אצל האחרים ולא אחת היינו שמחים לשלוח כמה מהסובבים אותנו ל"תיקון ושיפוץ מחדש במוסד". התורה דורשת מאיתנו להתגבר על הרגשות הנמוכים האלה של זלזול והפחתת האחר ולהבין שגם השני הוא הבן של ה'. אדם לא יכול לאהוב את האבא ובכזו הקלות לפסול את ילדיו, ולכן עבודת הנפש, שהיא אולי החשובה ביותר, היא ללמוד להסתכל בעיניים טובות על הזולת ולמצוא את היופי המיוחד שלו במקום את השלילי והמכוער.

ובעניין אחר – אי אפשר לשוחח על ט' באב מבלי להתייחס לבית המקדש ולחשיבותו העצומה עבורנו. לצערנו, אנחנו לא מבינים היום מה המשמעות של חיים בלי בית מקדש והוא בטעות נתפס בעיני רבים במקרה הטוב כמו עוד מקום פיזי שפעם היה שוקק חיים ונהרס, ובמקרה הרע כחבית חומר נפץ פוליטית ואף כמכשול להגעה לשלום עם מדינות ערב. חרף הקושי להכיל ולהבין את המשמעות האמיתית של החורבן, חשוב לנסות ולהסביר שהמציאות הנוכחית בה הבית עדיין הרוס היא כה

מהותית ורלוונטית לחיינו כאן ועכשיו עד כי נראה כי אין דבר שיכול היה לשנות את מציאות חיינו לטובה בכל המובנים יותר מאשר החזרת עבודת המקדש לקדמותה. הדימוי הראשון שעולה בראשי הוא של משפחה מיוחסת ומכובדת שלפתע החלה להתנהג לא כשורה (לא שילמה ארנונה וחשמל, הסתכסכה עם השכנים ממול ובעיקר ניהלה אינסוף מלחמות פנימיות בין חבריה) עד שלבסוף לאחר מספר אזהרות היא הושלכה אל הרחוב והיא נאלצה לשנות את סגנון חייה הנוצץ ולחיות כאחרון ההומלסים והקבצנים. למרבה הטרגדיה, אחרי תקופה לא קצרה ברחוב אותה המשפחה כבר התרגלה לחייה החדשים, ראתה בהם כדבר טבעי וחיובי ואף שכחה שפעם היא הייתה מכובדת ומיוחסת.

עבורנו, החיים בלי בית מקדש זה בדיוק כמו עבור אותה המשפחה שנזרקה מביתה, נאלצה לקבץ נדבות למחייתה ולהיות נתונה לחסדי התושבים השונים, אשר לא אחת התעמרו בה, היכו אותה וביזו את כבודה. אחרי אלפיים שנה ללא בית כבר התרגלנו לתחושה הזו. אחרי מסע נדודים ארוך מידי בגולה כבר שכחנו כעם את הטעם והריח של הבית, שכחנו את ההוד וההדר של מבנה המקדש, את הניסים הגלויים שכל אחד יכול היה לראות שם במו עיניו, את מראה הכוהנים והלויים בעבודתם, את תחושת הביטחון התמידי במציאות הבורא ובהיותו טוב, את הגאווה שבלהיות יהודי ואת הרגש הנפלא בתחושה שכולנו משפחה אחת ומאוחדת.

”ואם נחרבנו ונחרב העולם עמנו על ידי שנאת חנם, נשוב להבנות והעולם יבנה עמנו על ידי אהבת חנם” (הרב קוק, אורות הקודש)
הלוואי ונזכה לאהוב אחד את השני מעומק הלב ולחגוג שוב יחד בבית המקדש בקרוב ממש.

דברי חכמה מחכמינו על הפרשה

א. "אֲחֲרֵי הִפְתּוּ אֶת סִיחֵן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֻשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעֵשְׂתָרֶת בְּאֲדָרְעִי" (א', ד')

שואלים חכמי ישראל: מדוע מציינת התורה את המועד המדויק, שבו השמיע משה את נאומו התוכחה שלו לבני עמו? כלום יש חשיבות לכך, שדברי משה מושמעים לאחר נצחונותיהם על שני המלכים שממזרח לירדן; ולא קודם לכן? אלא – אומרים חכמי ישראל – מציון פרט זה בפתח הפרשה אנו למדים שני דברים חשובים על הדרך שמנהיג בישראל צריך לילך בה:

על המנהיג המסור לעמו להקדים מעשים לדברים. כשם שמשה רבנו הקדים להכות את אויבי ישראל, לפני שהתפנה להשמיע לבני עמו דברי תוכחה ומוסר.

רועה נאמן אינו מייסר את צאן מרעיתו בשעה סכנה. בראש ובראשונה הוא דואג לביטחון הנפש והרכוש של נתיניו מצד אויבים מבחוץ; ולאחר שחלפה הסכנה לעצם קיומו של העם, נתונה דעתו לתיקון ליקויים ופגמים שבתוך המחנה...

ב. "כִּי יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ בִּרְכֶךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדְךָ יִדַע לְכַתֵּךְ אֶת הַמְדָּבָר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חִסְרָת דְּבָר" (ב', ז')

יכול (הייתי חושב) אפילו יושב ובטל זוכה לברכת ה', תלמוד לומר (צא ולמד מלשון הכתוב): "בכל מעשה ידך" – אם עושה אדם, אם הוא עמל ויגע במלאכתו – הריהו מתברך במעשה ידיו, ואם לאו – אינו מתברך. ללמדנו על חשיבות העבודה ועמל הפרנסה.

ג . אלה הדברים אשר דיבר משה... בעבר הירדן...ובין-תפל ולבן וחצרות ודי זהב (א,א)

מסביר רש"י : שמשה רבינו רמז לבני ישראל על כל הפעמים שחטאו במהלך השנים. וחצרות: פירוש אחד: שהכוונה למחלקתו של קרח. פירוש נוסף: שאמר להם, "היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע.

ודי זהב: שוכיחן על העגל שעשו מרוב שהיה להם הרבה זהב, כמו שכתוב (הושע ב, י) "וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל".

נשאלת השאלה: הרי חטא העגל היה קודם למחלוקת קורח ועדתו ומדוע הקדימה התורה וחצרות ודי זהב?

ונראה שאפשר לישוב על פי המדרש שאומר "אמר משה רבינו ע"ה לפני הקב"ה, מפני מה אתה רוצה להענישם על חטא העגל הלא אמרת בעשרת הדברות "אנכי ה' אלוהך" ו"לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני" בלשון יחיד, שכל הציווי נאמר עלי ולא עליהם". ולמה אתה רוצה להענישם. ובזה היה משה מלמד סנגוריא על ישראל. והנה במחלוקתו של קורח אמרו בני ישראל : כולנו שמענו מפי הקב"ה "אנכי ה' אלוהך" ו"לא יהיה לך אלוהים אחרים" וכוונתם הייתה שמחמת שהדברים נאמרו בלשון יחיד א"כ כל אחד ואחד מאיתנו חשוב בעיני הקב"ה כמשה. ולפי זה מובן למה נאמר קודם וחצרות שרוצה לומר שמכוח החטא של קורח ועדתו נתעורר שוב חטא העגל כיוון ששוב אין משה יכול ללמד עליהם זכות ולהצטרק. ש"אנכי ה' אלוהך" נאמר לו ולא להם, שהרי הם הודו שנאמר להם.

ד . אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר

בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב (א,א)

'אלה הדברים' לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל. (רש"י). ולכאורה קשה, הרי להלן האריך משה בכל הדברים שהזכיר כאן רק ברמז. שהזכיר את מעשה

המרגלים ואת מעשה העגל ואת בליעת דתן ואבירם וקברות התאווה וכו' וכו', והרי לנו שלא חס על כבודן.

ואולם מעיון בדברי הכתוב נראה שקודם שאמר משה באריכות את כל הדברים האלו, נאמר (לקמן פסוק ג) 'דיבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם'.

ומשום כך נ"ל דאכן משה רבנו לא רצה לפגוע בכבודן, ומה שדיבר בתחילה היינו מה שדיבר עוד בעצמו ואכן רק הזכיר את הדברים ברמז, אך הקב"ה רצה שיאריך בהם, ולכן מה שהאריך בהם היה לאחר שצוהו ה' על כך.

ואפשר שלזה התכוין הכתוב באומרו (לקמן פסוק ה) 'הואיל משה באר את התורה הזאת לאמור', שהתוכחה נקראת תורה. ובתחילה היו סתומין ורק ברמז נזכרו ואילו כאן התבארו הדברים

ה. אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר

בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב (א,א)

וברש"י, לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז מפני כבודם של ישראל. וצ"ב מדוע דוקא חטאים אלו הוזכרו ודוקא בצורה זו.

ונראה, דבחטאי ישראל יש בהם סיבות שונות שגרמו לכך, ואף שאין בסיבות אלו טעם שלא יהיו נחשבים לחטא, מ"מ בבירור המעשה חייבים להזכיר גם הצד הטוב או סיבה לעשייה זו, ולכך נראה לפרש דהזכיר אלו החטאים בדוקא ברמזים אלו, שבהם מרומז הלימוד זכות לאלו החטאים.

וכך הוא פי' הדבר, 'במדבר' פרש"י מה שחטאו במדבר ואמרו המבלי אין קברים במצרים. הנה מכח ההלכה דבאשר משפטו שם פעלו הזכיר גם את הזכות הגדולה שהם הלכו אחריה במדבר וגם עצם החטא המדבר גרם להם, שהיו במקום ציה ועלמות. 'בערבה' פרש"י מה שחטאו בפעור בערבות מואב. והזכיר המקום שחטאו, מפני שהמואבים שבערבות מואב המה אשר גרמו והחטיאו את ישראל ולא ח"ו חטאו מעצמם, ואם היה אומר בפעור היה משמע שהם חיפשו את הע"ז, ולכן נאמר בערבה שנזדמנו למקום של רשעים שהחטיאו אותם בזדון.

'מול סוף' פרש"י בבואם לים סוף שאמרו המבלי אין קברים במצרים, גם כאן מזכיר שבאמת היו מול הים ובסכנה עצומה, והוא אשר גרם שיתלוננו, ואין אדם נתפס על צערו. 'בין פארן' פרש"י במדבר פארן ששלחו המרגלים. אולי יש לפרש ע"פ מה שאמרו חז"ל למה נקרא שמו פארן שפרו ורבו, שהיו להם הרבה בנים, ומה שפחדו היה מהטבע התקיף שאדם חס על בניו יותר ממה שחס על עצמו. וכן בדברי המרגלים מוזכר הרבה ענין הבנים כמש"כ טפינו יהיו לבז, וכן בעונש מוזכר וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה וגו', משמע שענין אהבת הבנים היה גורם גדול לחטא.

זבין תופל ולבן תופל קאי על המן, והנה מה שהתלוננו על המן, אמרו חז"ל שטענו כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא, והענין שדרגתם היתה גבוהה מאד והיו כמלאכים, ולא רצו זאת משום שפחדו שאם יפלו ממדרגתם הגדולה יענשו מאד, אלא רצו להיות כמו כאחד האדם, וזה מרומז בתופל ולבן שהמן הוא לבן ומציאות דק, ולא זכלו לסבול עדינותו וגודל מדרגתו.

ודי זהב' כמו שדרשו חז"ל בברכות (לב, א) בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל יעד שאמרו די הוא גרם להם שעשו את העגל. וזה האחרון הוא ראיה לכל הפירוש הזה, שהתורה באה לתת התנצלות על כל החטאים שעשו

ו. "אלה הדברים אשר דבר משה" [א, א].

הוכח תוכיח את עמיתך. לפי שהן דברי תוכחות... לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל (רש"י).

התורה תורת חיים היא, תורת הדרכה והכוונה. מכל פרשה ופסוק אפשר וצריך להפיק לקח נצחי. כך גם הפסוק הראשון בפרשתנו: משה רבינו מכנס את העם, מבקש לסכם ארבעים שנות מסע, להוכיח על כישלונות ומחדלים. אבל אין הוא מזכיר אותם בשם המפורש, הוא מעניק להם כינוי צופן. ומדוע? "מפני כבודים של ישראל". כמה נפלא! מבקש אתה להוכיח? בבקשה! אך אנא, תוך שמירה על כבודו של הזולת. אל תפגע בו, אל תקניט אותו. אל תשמש במלים בוטות, אל תבייש ותכלים! ותנאי הוא במצוות התוכחה: "הוכח תוכיח את עמיתך", יכול אפילו משתנות פניו (מחמת בושה), תלמוד לומר: "ולא תשא עליו חטא", ופירש רש"י: שיש להוכיח בדרך כבוד!

אגב: מי שיוכיח מתוך הלבנת פנים, לא זו בלבד שעבר עבירה ולא קיים מצוות תוכחה – הניסיון מורה שגם תוכחתו לא תועיל. היא תעורר התנגדות במקום הסכמה, ותחטיא את המטרה! וכבר המליצו על כך את הכתוב: "אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך" – אל תאמר לו שהוא לץ, כי ישנאך ומה הועלת. אמור לו שהוא חכם, ולחכם שכמותו לא יאות לנהוג כן, ואז יאהבך ויציית לדבריך!

ומעניין: את החטא הגדול ביותר של העם בדור המדבר, ואולי בכל הדורות כולם, הזכיר משה רבינו רק באחרונה, ומצא לו כינוי מתמיה: "ודי זהב", זה כינויו של חטא העגל: "הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר: וכסף הרביתי להם, וזהב עשו לבעל".

ז . אלה הדברים (א,א)

רבי חיים, אחיו של המהר"ל מפרג, בספרו "ספר החיים", דורש את שמות הפרשיות של ספר דברים כמין חמר:

אלה הדברים שאני מדבר, כך פונה משה אל עם ישראל. ואתחנן – אני מתחנן שתקשיבו, עקב – מכיון שראה – תראה את המצב: הרי יש שופטים בארץ [כשם שיש דין בעולם הזה, כך בעולם הבא יש דין ויש דין, כלומר יש שכר וענש], ועתה כי תצא מהעולם וכי תבוא אל העולם הבא, תצטרך לשלם על מעשיך.

לכן אתם נצבים היום, אבל למחר וילך, אל תשכחו שיום יבוא ותלכו לעולם הבא, ואז אני מבקש האזינו לדברי, ותבוא עליכם זאת הברכה

ח . וחצרת ודי זהב (א,א)

ברש"י: וחצרות – במחלקתו של קרח. ודי זהב – הוכיחן על העגל שעשו בשביל רב זהב שהיה להם.

וקשה, הרי חטא העגל היה קודם מחלקתו של קרח, ולמה נזכר אחריו?

בספר "יוסיף לקח" באר: רואים אנו בחיים בני אדם שאינם מאמינים בשום דבר נעלה, בשום דבר שבקדושה אלוקית, ובכל זאת נוטים להאמין בדברי הבל וריק, בכל מיני אמונות תפלות, כאובות, ידעונים וכל מיני קוסמי קסמים ולוחשי לחשים.

והנה, לאדם תמים שנכשל פעם בלכתו אחרי תוהו עוד נתן לסלוח, אבל מי שהנו מלא רוח כפירה ובקורת על עקרי היהדות וגלויי הנביאים, אם הוא נוטה להאמין בדבר כזב ושוא – לו, קשה לסלח!

לכן, הקדים כאן הכתוב מחלוקת קרח ועדתו לחטא העגל, שכן במחלקתו של קרח שלא רצו להאמין במשה נביא ה', התעורר ביתר שאת עון מעשה העגל, אז נתגלה קלונם: את פי משה עבד ה' המרו, בנבואתו כפרו – ואלו בעגל הזהב האמינו ואמרו "אלה אלהיך ישראל".

ובספר "תפוחי חיים" באר, לפי מה שכתב בספר "מעגלי צדק" לישיב דברי חז"ל שאמרו: "לא חרבה ירושלים אלא מפני שבזו בה תלמידי חכמים" (שבת קיט ע"ב). וקשה, שהלא מבואר שם בגמרא שגם שאר עברות היו ביניהם, ואלו מלשון חז"ל משמע שהחורבן היה רק מפני שבזו תלמידי חכמים!

ותרץ, שכל זמן שכבדו לחכמים וצדיקים, אף על פי שהיו להם חטאים רבים לא נענשו, כי הצדיקים היו מבטלים את הגזרות, כענין מה שאמרו חז"ל: "צדיק גוזר והקב"ה מקים, הקב"ה גוזר וצדיק מבטל", אבל כשבזו את החכמים – אז תש כחם של החכמים להגן עליהם, יען כי שוב לא היתה לאנשי העיר התקשרות עמהם.

וכן כאן, הקדים "וחצרות" – מעשה קרח, ל"די זהב" – מעשה העגל, כי לולא מעשה קרח, היה יכול משה לבטל ולשרש חטא העגל מעקרו, אך בגלל מחלוקת קרח עליו נחלש כחו ונשאר מעוון זה פגם לדורות

ט . ודי זהב (א,א)

כתב בספר "אגרת הטיוול", כי התבה "זהב" היא ראשי תבות לשלש הברכות הראשונות שבברכת המזון, שהן מדאוריתא: זן, הארץ, ובונה ירושלים.

ולכאורה, הקשר בין ברכת המזון לחטא העגל אינו מובן. כתב בספר "טיוול בפרדס" להסביר זאת, על פי דברי הגמרא במסכת ברכות (כ ע"ב), וזה לשונה: "אמרו מלאכי

השרת לפני הקדוש ברוך הוא: 'רבנו של עולם, כתוב בתורתך (דברים י, יז): אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד', והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב (במדבר ו, כו): 'ישא ה' פניו אליך'. אמר להם: זכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה (דברים ח, י): ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך, והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה".

העולה מדברי הגמרא הוא, כי הקב"ה מוכן לשאת לנו פנים ולכפר על כל חטאינו, ואפילו על חטא העגל הרמוז במלים "ודי זהב" (רש"י), וכל זאת הוא רק מפני שאנו מדקדקים בברכת המזון. והיכן רמוזה ברכת המזון בחטא העגל? במלה "זהב", שהיא ראשי תבות של שלש הברכות מדאוריתא שישנן בברכת המזון.

עוד בענין הנרמז במלה זהב:

בתרומת המשכן נאמר (שמות כה, ג), כי על בני ישראל להביא "זהב וכסף ונחשת" והנה, כל אחד מהחומרים הללו, מרמז על נתינה מסוג שונה.

זהב, ראשי תבות: זה הנותן בריא.

כסף, ראשי תבות: כשיש סכנה – פותח (ידו).

נחשת, ראשי תבות: נתינת חולה שאמר תנו.

אם כן "זהב" מרמז על הנתינה הטובה, שמקפיד תמיד על נתינת צדקה, גם אם איננו שרוי בסכנה או בחולי קשה. ועל כך מרמזת לנו התורה באמרה "ודי זהב", כלומר, שבזכות מתן הצדקה של זהב – זה הנותן בריא, זכינו שהקב"ה מחל לנו על חטא העגל. ואמנם, זהו גם סיומה של הפטרת פרשה זו: "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (ישעיה א, כז), הנביא מבשר לנו שזכותה של מצות צדקה עמד לנו לביאת גואל צדק

י . אחד עשר יום מחורב וכו' עד קדש ברנע (א, ב)

בגמ' (שבת פט, ב) מבואר דסיבת השם 'חורב' הוא משום שירדה חורבה לעכו"ם עליו, וצ"ל מה נחרב אצל העכו"ם בנתינת התורה.

הנה הכלל בידינו כפי שנתבאר בגמ' (סנהדרין נט, א) דכל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח.

מצוות פרו ורבו נאמרה לבני נח דכתיב (בראשית ט, ז) 'זאתם פרו ורבו', ואף נשנית בסיני שנאמר (לקמן ה, כז) 'שובו לכם לאהליכם', אמנם מבואר בגמ' סנהדרין שם דמה שנשנית בסיני היינו רק מצוות עונה, אבל מצוות פרו ורבו לא נשנית בסיני, וא"כ רק לישראל נאמרה ולא לבני נח ואין מוטל עליהם מצוות פרו ורבו.

והנה בפרשת לך לך (בראשית טז, ב) נאמר 'בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה' ופירש רש"י לימד על מי שאין לו בנים, שאינו בנוי אלא הרוס, וכ"א במדר' שם (פרשה מה).

בזה שבהר סיני לא נצטוו ישראל על מצוות פרו ורבו, בזה ניטלה המצווה מבני נח וניתנה רק לישראל, וע"ז גילה הקב"ה את רצונו שאינו חפץ בהווייתם ובקיומם של אומות העולם, אף שע"ז ישארו הרוסים וחרבים. ובכך נתייחד ההר 'חורב' בשמו, שהביא חורבן לעכו"ם שישארו חרבים

י"א . ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש וכו' דיבר משה אל בני ישראל וכו'. בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר (א, ג-ה)

לשון המקרא אומר דרשני, ראשית יש להבין כפילות הלשונות 'דיבר משה אל בני ישראל' 'הואיל משה באר', ומה נתחדש בלשון שניה שאין בראשונה. עוד יש להבין שינוי הלשון בין 'דבר משה' לעומת 'הואיל משה באר'.

והנה לימוד ומסירת התורה ע"י משה לכלל ישראל ענינו משני בחינות שונות, האחד נובע מתוקף היות משה 'נביא' ויש במסירת התורה לישראל משום חיוב הגדת נבואה, ועוד שהיה משה מצווה ללמד תורה לישראל, וכמ"ש רש"י עה"פ (שמות כא, א) אשר תשים לפניהם, 'כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם'. ואילו היה מחויב במסירת התורה רק משום נביא, הא לא מצינו בנביא שיהיה חייב לבאר נבואתו.

ולפי הקדמה זו מבואר לשון המקרא היטב, דמצד דין מסירת נבואה שנתחייב בה משה מתוקף היותו נביא, די היה במסירת הנבואה התורה, כלשונה וכצורתה, אבל מצד חיוב ת"ת היה לו למשה ללמד לבני ישראל את התורה ולבארה היטב. וזהו שאמר קרא 'דבר משה אל בני ישראל' מדין נביא, אך נוסף לכך 'הואיל משה באר' וזהו משום מצות ת"ת שענינה בביאור ולימוד הדברים

י"ב . פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי וגו' ארץ הכנעני והלבנון (א,ז)

איתא בספרי, אמר להם משה לישראל כשאתם נכנסים לארץ צריכים אתם להעמיה עליכם מלך ולבנות לכם בית הבחירה, ומנין שאין לבנון אלא מלך שנאמר בא על הלבנון וגו', ומבואר שהיה בזה ציווי לישראל שצריכים למנות להם מלך, וצ"ב מה שציוה משה למנות להם מלך כשיכנסו לארץ, והלא כבר מינה משה את יהושע למלך, כדכתיב צו את יהושע, ואיתא בספרי שם (והובא בפירוש הרמב"ן) שאין צו אלא מלכות, וכ"ה להדיא ביומא (עג, ב) שיהושע היה מלך, והלא גם עיקר דין מורד במלכות נלמד ממה שכתוב ביהושע (א, ל) כל אשר ימרה את פיך יומת, וא"כ למה היו צריכים למנות להם מלך כשנכסו לארץ אחר שכבר נתמנה יהושע, וצ"ע.

והנראה בזה ע"פ מש"כ המקנה בקידושין (לב, ב) על מה דאיתא שם דמשה מחל על כבודו הגם שהיה נשיא, והקשה ע"ז שהלא משה רבינו מלך היה כמבואר (בזבחים קב, א), והלא איתא בקידושין שם דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ותירץ דמלך שמחל אין כבודו מחול נלמד מדכתיב שום תשים עליך מלך, ולא נצטוו במצות שום תשים אלא משנכסו לארץ כמבואר בסנהדרין (כ, ב) ולכן היה משה מותר למחול על כבודו.

והנה בחינוך (מצוה תצ"ז) כתב להעיר על מה שמנה הרמב"ם מצות מינוי מלך במנין המצוות, והלא משעה שזכה דוד זכו בניו ובני בניו בכס המלוכה, ואין מסור בידינו למנות מי שנרצה למלך, ותירץ דאף שאין בידוינו למנות מלך אחר, וא"כ בפשוטו מינוי המלכות אינו נוהג לדורות, מ"מ מצות כבוד ומורא המלך הרי היא בכלל מצות שום תשים ובכך מתקיים מצות מינוי מלכות, ולכן מצוה זו מצוה הנוהגת לדורות. הנה למדנו בזה בדברי החינוך, כי בפשוטו היה נראה דחייב כבוד ומורא למלך הוא דין מחמת לתא דמלכות, כי מלך מחייב כבוד ומורא, כמו שאביו ורבו מובהק מחייבים כבוד ומורא, אכן בדברי החינוך מבואר דדין כבוד ומורא אף הוא ממצות מינוי מלכות, כי בכך מתקיים דין מינוי המלכות בזה שאנו מכבדים אותו ומטילים מוראו עלינו, וממילא דמצוה של מינוי מלכות נוהגת לדורות, וברור.

מעתה דברי המקנה מחוורים מאד, דכיון דלא נצטוו ישראל במצות שום תשים עד שנכנסו לארץ, (כפי שנראה כן גם מדברי החינוך שם), א"כ אף דמלך שמחל אין כבודו מחול, היינו שאין חל תורת מחילה על כבודו, אך מ"מ ליכא חיוב כבוד ומורא מלך

כלל כי אם בא"י, כמבואר בדברי החינוך דמלך אינו מחייב כבוד ומורא כי אם דהוא
דין נוסף ומצוה על ישראל להטיל מוראו עלינו מהלכות שום תשים כמש"נ.

הלא לפ"ז ניחא מה שאמר משה למנות מלך, דאמנם נתמנה יהושע להיות למלך,
מ"מ טרם נצטוו במצות שום תשים לא נצטוו בכבוד ומורא המלך, ורק משנכסו ישראל
לארץ נצטוו למנות עליהם מלך, א"כ ניחא מה שמשה ציוה אותם למנות להם מלך,
דודאי כוונתו על יהושע שכבר נתמנה למלך, אלא שניתוסף בזה שמחויבים למנותו
עליהם, וליתן מוראו בליבם מדין מינוי מלך, דשנצטוו בכך כשנכנסו לארץ כמש"נ.

י"ג . ואומר אליכם בעת ההיא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם (א,ט)

לא אוכל לבדי וכו', אני אם חייבתי ממון שלא כדין נפשות אני נתבע, שנאמר וקבע
את קובעיהם. (רש"י).

וצריך להבין כיצד חיוב ממון שלא כדין נוגע לנפשות.

וביאר השפת אמת דע"י שמניח את אחד מבעלי הדינים לגזול מחטיאו, וגדול
המחטיאו יותר מן ההורגו, לפיכך נפשות אני נתבע.

ע"פ דברי השפת אמת נוכל להבין מה שאמרו חז"ל (סנהדרין ז) 'כל דיין שנוטל מזה
ונותן לזה שלא כדין הקב"ה נוטל ממנו נפשו'. והיינו דמכיון שהדיין החטיא שזה עוד
יותר מן ההורגו, לפיכך הקב"ה דן אותו מידה כנגד מידה ונוטל ממנו את נפשו

**י"ד . ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק
בין איש ובין אחיו ובין גרו (א,טז)**

בטרם הכרעת גזר הדין מצווים השופטים "שמע בין אחיכם", שכן לעתים עצם השמיעה
לדין ודברים המתנהלים בין המתדיינים, שופכת אור חדש על נושא הדיון, ומסייעת
לשופט להוציא את הצדק לאור.

ה"ציצים ופרחים" מספר שסבו הגדול, רבי משה חיים זצ"ל, אביו של ה"בן איש חי", דן
פעם בין יהודי לגוי: הגוי טען שהיהודי חייב לו סכום כסף כלשהו, ואילו היהודי הכחיש
זאת בכל תוקף.

הרהר הרב מעט, ואחר אמר להם שהוא צריך להוסיף לחשוב על כך, ולשם כך הוא יוצא לשאוף אויר בחוץ.

מיד לאחר שיצא מבית המדרש, נמלך בדעתו ושב לעזרת הנשים, לפתע הוא שומע את הגוי פונה אל היהודי ואומר לו: "האינך מתבייש לעמוד ולשקר כך, מול ארון הקודש שלכם? הלא יודע אתה שהנך חייב לי!".

נענה לעומתו היהודי: "ומה אתה חושב, אם אשלם לך, לא יהיה לי ממה לפרנס את ילדי, ויהיה עלי לעבוד קשה... חייב אני לכפור בכסף הזה!"...

בזכות אותה שיחה סתמית ושמיעת בעלי הדין – יצא הצדק לאור!

ט"ו . לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדול תשמעון (א,יז)

נראה לבאר פסוק זה ע"פ מה מה דאי' בגמ' (שבועות מב, א) דאם אחד טוען לחבירו שחייב לאביו מנה, והלה הודה לו שאכן חצי מנה חייב לו אבל את החצי השני החזיר. דרבנן סוברים דפטור משבועה כיון דהוי כמשיב אבידה שפטור משבועה, וה"נ כיון שיכול להעיז פניו ולכפור לגמר ולא כפר פטור, ור' אליעזר בן יעקב סובר דלא הוי כמשיב אבדה וחייב שבועה, ומעמידה זאת הגמ' דאיירי שהתובע קטן. ומקשה ע"ז דהא אין נשבעין על טענת חש"ו, אלא איירי בגדול ונקרא קטן כיון דלגבי מילי דאביו נחשב קטן, דאינו בקי בעסק אביו. יעו"ש בהמשך דברי הגמ'.

והנה קיי"ל דהלכה כרבי אלעזר בן יעקב דמשנתו קב ונקי וכן פסק הרא"ש בגיטין (פ"ה ס"ד) דצריך להשבע. והנה על הפסוק (ישעיה ג, ט) 'הכרת פניהם ענתה בס' פירש"י 'הכרת פניהם ניכרים הם בעזובת פניהם'.

ע"פ זה נבוא לפרש את הפסוק שלפנינו 'לא תכירו פנים במשפט' לומר דמכיון שיש לו העזה ואינו מעיז הוי כמשיב אבדה ופטור משבועה, 'כקטן' דאף שהטוען נחשב במילי דאבוה כקטן, בכ"ז כגדול תשמעון' צריך להחשיבו כגדול, ולומר דאף בו אין אדם מעיז וצריך להזקיקו שבועה.

ט"ז . לא תכירו פנים במשפט (א,יז)

התורה וכו'. וז"ל ספר החינוך (מצוה תיד): שנמנע בית דין הגדול או ראש גלות, שלא יעמיד דין – לשפוט את העם – שלא למד חכמת התורה וביאור משפטיה הישרים והצדיקים, ואפילו היו בו כמה מידות נכבדות, אחר שאינו יודע ובקי בחכמת התורה, אין ראוי למנותו דין, ועל זה נאמר: 'לא תכירו פנים במשפט'. ואח"כ חזר וסיכם: ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן. והעובר על זה ומינה דין שאינו חכם, מחמת עשרו או טוב מדותיו או מאהבתו אותו או מחמת כבוד קרוביו, ביטל עשה זה ועונשו גדול מאד. עכ"ד.

והנה פשט המקרא דקאי על דיינים כמפורש. וגם המצוה מזהירים בה הממונים כגון בית דין או ראש הגולה. ולכן לכאורה מי שממנה "מורה" למתלמידים ואותו מורה אינו כל כך מלמד טוב, לא יעבור על איסור זה. וכגון מי שיש לו מוסד או ת"ת וצריך מלמדים, ומפני שיש לו קרוב משפחה, או מורה ששוכרו במחיר נמוך, ומפני כן ממנה אותו, דאע"ג דאין ראוי לעשות מלאכת ה' רמיה, מ"מ אינו עובר לכאורה על איסור לא תכירו פנים במשפט. וע' בפתיחה לשו"ת מציון אורה חלק ראשון.

אפס, כי בספר החינוך (שם) הוסיף וכתב בזו הלשון: ומכלל מצוה זו גם כן שכל מי שבררו אותו בני אדם "למנות עליהם ממונים לשום ענין", שישים כל השגחתו וכל דעתו למנות מהם הראויים והטובים על אותו מינוי שהקהל צריכין אותו. ולא יגור מפני איש למנות מי שאינו ראוי. עכ"ל.

נראה מדבריו דלאו דוקא במינוי "דיינים" אלא "כל מינוי של קהל" ישנו איסור זה, והוא בכלל מצוה זו. לפי"ז הממנה איזה "מלמד" ואינו ראוי ולא ממנהו אלא מפני שיש לו בזה רצון לחסוך ממון או מפני קורבת משפחה, הרי זה בכלל איסור זה. ואולי גם אם ממנה כל דבר של ציבור, וכגון מה שמבואר ברמב"ם בהלכות מלכים (פ"א) שלא למנות "מלך" או לכל שררה את הגר או אשה. ע"ש. וכעין זה גם כאן. ולפי"ז יתכן שמלבד איסור מקרב אחיך יעבור על איסור של לא תכירו. והשי"ת ישיב שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה ויגאלנו גאולת עולם. אמן.

י"ז . ותקרבוני אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו (א, כב)

ותקרבוני אלי כולכם בערבוביא, ולהלן הוא אומר (ה, ב) ותקרבוני אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו' אותה קריבה היתה הוגנת, ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, אבל כאן ותקרבוני אלי כולכם בערבוביא ילדים דוחפים את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים (רש"י).

יש לפרש דאף על הקריבה השניה שהיתה לאחר מתן תורה והתקרבו בצורה הוגנת זקנים קודמים לילדים ואף עליה הוכיח משה רבנו את ישראל.

ואפשר לבאר הדבר ע"פ מה שהובא בספרים עדותו של אחד משרי הגוים, שראה דבשעה שהיו היהודים הולכים לקנות צאן עבור הפסח היה מנהגם שלא היה אדם אומר לחבירו גש הלאה או שהיה אומר הניחני ואעבור, אלא היה ממתין לתורו. ואפילו אם היה האחרון נכבד וקדם לפניו נער היה הנער קודם לו, ושאל על פשר המנהג הזה שהרי אינו מדרך המוסר, והשיבו לו דהיינו כדי להראות שאין גבהות לפני המקום בזמן הכנת עבודתו, וכ"ש בעבודתו ממש. ואותה קריבה שילדים כיבודו בה את הזקנים היתה במעמד הר סיני ומטרתה היתה להתקרב לעבודתו וללמוד את תורתו, וא"כ לא היה בה מקום לחלוק כבוד זה לזה שהרי אין גבהות בעבודתו, ואדרבה ראוי היה שיתקרבו כולם בערבוביא זקנים ונערים ועל כך הוכיח משה רבנו.

ואילו כאן איירי בבקשה לשלוח מרגלים, ובזה היה ראוי לנהוג בצורה הוגנת ולהקדים את הזקנים על פני הילדים, ועל כן הוכיח משה שבאו לפניו בצורה שאינה הוגנת. (חתם סופר)

וכעין זה כתב רבי חיים קנייבסקי שליט"א, דמשמיה דהחיי הרי"ם מטו לומר דהטענה היתה באמת אף במתן תורה, מדוע לא דחפו כלל בעת מתן תורה כשבאו לשמוע התורה, אחר דאמרינן בברכות (ו, ב) אגרה דכלה דוחקא ואילו הם נהגו במתינות, והיה זה חלק מדברי התוכחה, וצ"ב.

ואשר יראה, דאין הכוונה שבא משה להוכיחם ואמר בדבריו שהקריבה במתן תורה היתה כהוגן, אלא אלו מדברי רש"י שבא לפרש את שינוי הלשון בין מתן תורה לכאן

שהוא נוקשה, מדוע הכא נכתב בקרא ותקרבוני אלי כולכם, ואילו התם כתיב ותקרבוני כל ראשי שבטיכם וכו', ולמה חילק בלשון.

ועלה אתי רש"י לפרש דטעם שינוי הלשון הוא משום דהתם באו במתינות ובכבוד בנותנם תחילה לראשי השבטים לילך בתחילה ולאחר מכן הלכו ישראל, ואילו כאן נאמר כולכם כיון דלא נהגו כך והלכו בערבוביא וזהו תוכחה בעבורם.

י"ח . גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם (א, לז)

הנה מבואר, דאחר שמרע"ה הוכיח את ישראל אודות המרגלים ואמר את שבועת הקב"ה אם יראה איש וכו', הוסיף ע"ז דברים אלו, ובפשטות הוא מכח חטא המרגלים ותמהו בזה הרמב"ן והאזה"ת. ועוד דהא להדיא כתיב בפר' חוקת (כ, יב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן, יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בניי לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם. עי"ש בדבריהם.

והנה מבואר דמצד עצמו לא הוקשה להם מהיכ"ת שמרע"ה יהא בכלל הגזירה, ואף שהגזירה מכח חטא המרגלים הי' על כל הקהל, הא מבואר בגמ' ב"ב (קכא, ב) שלא היתה על שבט לוי ועל אלו שהיו יותר מששים שנה, וצ"ל דכיון שהי' מרע"ה מנהיגם של ישראל הא כבר אמרו חז"ל דבהדי הוצי לקי כרובא, והי' השבועה והגזירה אף עליו. וע"ע בפר' ואתחנן (ד, כא) דכתיב וה' התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן ולבלתי בוא אל הארץ הטובה וכו', ומבואר דהשבועה היא על דבריכם ולא על חטא מי מריבה, ואמנם מציינו שבועה בחטא מי מריבה דעה"פ פר' חוקת (כ, יב) לכן לא תביאו את הקהל הזה, פירש"י בשבועה, אך מ"מ לא זו השבועה הנזכרת בפר' דברים ובפר' ואתחנן, אלא דלפ"ז צ"ע מהא דמציינו דבמי מריבה נענשו משה ואהרן על ביאתם לארץ והא בין כך מרע"ה נכלל בתוך הגזירה.

אמנם נראה לבאר עפ"י"מ דנאמר בפר' שלח (יד, כד) לאחר שנגזרה הגזירה על כלל ישראל, שאמר הקב"ה ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי והביאותיו אל הארץ וכו', וכבר עמד הרמב"ן אמאי לא הוזכר גם יהושע. ובפרט דבתר הכי בקרא (יד, ל) נזכר גם יהושע.

והנראה בזה, דלענין יהושע לא הוצרך להוציאו מהכלל, דכיון דהוא עתיד להביא את ישראל לא"י, א"כ ביאתו לא"י לא תהי' בתורת ביאה שלו אלא כמנחיל ומנהיג, לכן

אף אם היתה עליו הגזירה עדיין יכול ליכנס בתורת מביא, ולכן רק לענין כלב הי צורך להוציאו להדיא מכלל הגזירה. (וכ"ה גם בפר' דברים (א, לו-לח), ויעוי' משנ"ת לעיל ג, כג בזה).

ולפ"ז נראה דלעולם מרע"ה הי בכלל הגזירה והשבועה שחלו על כלל ישראל מכח חטא המרגלים, אך עדיין הי יכול ליכנס לארץ מכח מה שהי המנהיג והמביא של הכלל, ולענין זה נענש במי מריבה וכדכתיב בקרא לכן לא תביאו את הקהל הזה, וממילא הדר דינא שמכח הגזירה דחטא המרגלים לא יכניסם כלל. וזש"א מרע"ה לכלל ישראל גם בי התאנף ה' בגללכם, וה' התאנף בי על דבריכם (ג, כא).

והנה יש לדון בהך גזירה דמחמת חטא המרגלים, אם הכונה שלא יבואו לא"י מעבר לירדן אך עד הירדן יוכלו לבוא, או דלמא דאף לעבה"י נגזרה הגזירה שלא יבואו, ובפשטות המקראות בפר' דברים נראה כהצד הב', עיי"ש (ב, יד-טז) שרק לאחר שתמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם אמר הקב"ה למרע"ה שילחמו בסיחון ועוג. ומעתה תיקשי דכיון דנתבאר דאף מרע"ה בעצמו הי בכלל הגזירה, היאך נכנס לארץ סיחון ועוג.

אמנם למשנ"ת דבתורת מביא אינו בכלל הגזירה א"ש, דהא מרע"ה הוא שנלחם בסיחון ועוג, ואף דגם לענין זה עצמו הי הגזירה (דפר' חוקת) לזה ס"ל כמשנ"ת במק"א (עיי' לעיל ג, כג) דהגזירה היתה שלא יביאם לא"י בתורת קדושת הארץ, וכל זמן שלא עברו את הירדן אכתי ארץ סיחון ועוג אינה קדושה בקדושת הארץ, ומ"מ לענין הגזירה דחטא המרגלים הוא אף על ארץ סיחון ועוג לפני שנתקדשה בקדושת הארץ

י"ט . ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר במ מלחמה (ב, ט)
לקמן (כג, ז) נאמר 'לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימך לעולם', ולכאורה ה"ז סתירה למה שנאמר כאן דאסור להתגרות במואב.

וביאר שם הרמב"ן, ד'לא תדרוש' נאמר במקרה שילחמו עימם בעיר שכבשו דע"כ יש ציווי לא לקרוא להם לשלום, וכן באופן שהם יבואו להלחם בארצנו מותר לנו לרדוף אחריהם ולכבוש מהם את המדינות ולהכות את יושבי הערים שעשו עמנו הרעה. רבי חיים מבריסק יישב בזה באופן אחר. דהנה הרמב"ם השמיט מצוות 'אל תתגר במ מלחמה' ממנין המצוות, וכבר תמה ע"כ הרמב"ן.

ונראה לבאר שיטת הרמב"ם, דבאמת ארצות קיני קניזי וקדמוני שהם אדום עמון ומואב, כבר הובטחו לאברהם אבינו, אלא דרך לעתיד לבוא ירשו אותם ישראל וילחמו בהם.

בהכרח צ"ל דהאיסור ד'אל תתגר במ מלחמה' אינו נאמר לדורות, דהרי לעתיד לבוא יהיה מותר להלחם בהם ולפיכך השמיט הרמב"ם דין זה.

מעשה מיושב גם קושית הרמב"ן, ד'אל תצר את מואב' נאמר על ימינו אנו, ואילו לא תדרוש שלומם וטובתם' נאמר לעתיד לבוא דיהיה מותר להלחם בהם

כ. ויתר הגלעד וכל הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה כל חבל הארגוב לכל הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים (ג, יג)

הנה שנינו במסכת ביכורים (פ"א מ"י) רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין ביכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש.

בירושלמי מובא טעם אחר מדוע אין מביאין ביכורים מעבר הירדן, דכתי' אשר נתתי לי לא שנטלתי לי מעצמי, ופריך בירושלמי מאי איכא בין שני הטעמים, ומשני דאיכא בינייהו חצי שבט מנשה, דמ"ד דהטעם הוא משום אשר נתתי לי ולא שנטלתי מעצמי, א"כ אף מחלק מנשה יביאו ביכורים דהרי לא נטלו מעצמן, ומ"ד ארץ זבת חלב ודבש לא יביאו מחלק מנשה כיון דאינה ארץ זבת חלב ודבש. ברם, טעם זה דההבדל הוא בין מי שנתנו לו לבין מי שנטל בעצמו צ"ב דמה בכך, ומדוע הבאת ביכורים תלוי בזה.

וי"ל, דהנה על הנאמר לעיל (ב, כ) 'ארץ רפאים תחשב אף היא רפאים ישבו בה לפני' פירש"י 'ארץ רפאים תחשב, ארץ רפאים נחשבת אף היא לפי שהרפאים ישבו בה לפני, אבל לא זו היא שנתתי לאברהם.'

ואולם, על הפסוק שלפנינו דהתורה אומרת על חצי שבט המנשה 'ההוא יקרא ארץ רפאים' פירש"י 'היא אותה שנתתי לאברהם', מבואר איפוא דחלקו של מנשה אף שגם היא נקראת ארץ רפאים, בכ"ז שונה היא מחלקם של בני גד וראובן, דחלקם לא ניתן לאברהם ואילו החלק של שבט מנשה ניתן לאברהם.

מעשה יובן היטב הטעם דהובא בירושלמי, דחצי שבט המנשה לא נטלו מעצמם, כלומר הארץ שקיבלו כבר נכללה בברית שנכרתה עם אברהם והרי היא כארץ

ישראל וחייבת בביכורים, משא"כ חלקם של בני גד וראובן דלא היתה בכלל הברית
לאברהם וע"כ אין מביאין ממנה ביכורים

כ"א . יאיר בן מנשה לקח את כל חבל ארגוב וגו'. ולמכיר נתתי את
הגלעד (ג, יד-טו)

מדוע אצל יאיר נאמר 'לקח', ואילו אצל מכיר נאמר 'נתתי'.

ונראה, שהרי משה רבנו התנה עם חצי שבט המנשה, שאם יעברו חלוצים למלחמה
לפני בני ישראל לכבוד להם את ארץ ישראל יזכו לקבל את עבר הירדן.

ואולם, מצינו בגמ' (ב"ב קכא, ב) דיאיר בן מנשה נהרג בתחילת המלחמה עם שבעה
העמים, ולא זכה א"כ לעבור חלוץ במלחמה עבור א"י, ונמצא איפוא שלא קיים את
התנאי, דאף שהיה אונס בדבר, מ"מ מבואר בירושלמי (גיטין פ"ט ה"ו) דאונסא כמאן
דלא עביד.

ואולם מבואר בגמ' (סנהדרין עב, א) דהבא במחתרת ונתחייב מיתה על כך, ונטל עימו
כלים פטור מלהשיב את הכלים משום דבדמים קננהו, דהואיל ונתחייב מיתה בלקיחת
הכלים קנה את הכלים ופטור מלהשיבם.

אף אצל יאיר י"ל דהיות ונתחייב מיתה קנה את חלקו המגיעו לו בעבר הירדן דבדמי
נפשו קנאם, ומשום כך נאמר אצלו שלקח את חבל ארגוב, דאכן משה רבנו לא נתן לו
את חלקו כיון שלא קיים תנאו, אך הוא כשלעצמו זכה בזה ולקחן לעצמו.

אבל מכיר שהשלים את התנאי בפועל, נאמר בו 'ולמכיר נתתי את הגלעד', דמשה
רבנו נתן לו את חלקו המגיעו כיון שהשלים את תנאו.

והנה בהמשך כתיב ויקרא אתם על שמו את הבשן חות יאיר, ולנתבאר י"ל עפ"מ
דאיתא (מכילתא פ' בשלח עה"פ אז ישיר) וכן אתה מוצא שכל דבר שאדם נותן נפשו
עליו נקרא על שמו, ע"ש. ומשום כן שנהרג על זה לכך נקרא על שמו

כ"ב . ואצו אתכם בעת ההיא לאמר ה' אלוקיכם נתן לכם את הארץ הזאת לרישתה חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל (ג, יח)

ופירש"י לבני ראובן ובני גד היה מדבר, וקשה הא גם חצי שבט המנשה עברו חלוצים, וכדאיתא ביהושע (ד' יב), ומאי נשתנה דינם של בני ראובן ובני גד שפירש"י דעליהם קאי קרא, מאלה של חצי שבט המנשה.

והנה כבר חידש לן הגרי"ז (בח"י עה"ת פר' וזאת הברכה) דאע"פ דמה שלקחו ב"ג וב"ר נחלתם בעבר הירדן היה ע"פ בקשתם, וקיבלו עליהם אותם תנאים ומכללם שיעברו חלוצים וכו', מ"מ התחייבותם לעבור חלוצים קיבלה תוקף של חוק ומשפט, באופן שאף אם ימחלו על נחלתם אינם נפטרים ממנו, עכ"ד.

ונראה דבזה נשתנו ב"ג וב"ר מחצי שבט המנשה, דכבר ביאר הרמב"ן (לעיל לב, לג) דחצי שבט המנשה לא ביקשו כלל ממה נחלה זו עם ב"ג וב"ר, ורק כשחלק משה נחלת עבר הירדן באו הם ליטול חלק שם, עי"ש. וממילא אף שחצי שבט המנשה נתחייב באותם התנאים שהתנה משה עם ב"ג וב"ר, (דכיון דאתו הם מכח זכייתם של ב"ג וב"ר בנחלת עבר הירדן, לא עדיפו הם בהך נחלה), מ"מ אינו אלא מדין משפטי התנאים בעלמא, אבל לענין מה שנעשתה ההתחייבות דחלוצים לחוק ומשפט ע"פ ציווי ה', לא היה אצל חצי שבט המנשה שלא היו כלל בפרשה זו, שהרי תוקף חיוב זה אינו דבר התלוי כלל עם מציאות זכייתם בחלקם וכמו שנתבאר.

והשתא מדוקדקים היטב דברי רש"י, דהא קרא דואצו אתכם דקאי לענין הצווי שבא להם מאת ה', וכדמשמע בלישנא דקרא דלא תלה זה כלל בדעתם, זה אינו קאי אלא אצל ב"ג וב"ר שנתחייבו לעבור חלוצים כחוק ומשפט

כ"ג . רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח (ד, ט)

אזהרה מיוחדת הזהירנו הקב"ה מפני שכחת מעמד הר סיני, הברקים, הקולות והדברים שנאמרו שם, והורה לנו שהדברים צריכים להיות חקוקים היטב על לוח לבנו. כל אחד ואחד חייב לעשות את מרב המאמצים לשם כך, אולם מידת הצלחתו שלא לשכוח, תלויה כבר בידי שמים ובכשורים בהם ניחן מאת הבורא יתברך.

מושג כלשהו ב"לא תשכח" של גאוני הדורות, נוכל לקבל מן הספור הבא, המובא בספר "שמוש חכמים":

באחד הימים פגש רבי אלחנן וסרמן זצ"ל את הרוגצ'ובר זצ"ל.

שאל אותו הרוגצ'ובר: "מה כבודו עושה?"

"לומד עם ילדים", ענה לו רבי אלחנן. "היכן?"

"בישיבת ברנוביץ".

"ומה חדשתם?"

בתשובה נענה רבי אלחנן ואמר לו חדוש מסוים שחידש.

"בארבעים שנה לא חדשתם כלום?", התפלא הרוגצ'ובר.

נסה רבי אלחנן להבין את כוונתו, עד שנזכר, כי, אכן, כארבעים שנה (!) קודם לכן

פגש בו ואמר לו בדיוק את אותו חדוש...

כ"ד . בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבתעד ה' אלקיך ושמעת בקלו (ד,ל)

כמה רבים רחמיו של הבורא וכמה גדולה אהבתו לבניו! לאחר כל האזהרות מפני החטאים, והעונשים הצפויים לעוברי רצונו, הוא מזכיר לעמו, שגם אם יענשו ויתרחקו מעמו, עדיין פתוחה לפניהם הדרך לשוב אליו ולשמוע בקולו

בספר "מנחה בלולה" מביא על כך משל נפלא המדגים את הדברים:

בן מלך אחד פנה לאביו ביום מן הימים והודיע לו כי רוצה הוא לראות עולם ולפתוח את אפקיו למקומות רחוקים וזרים.

"אפליג ביס", תאר את תכניותיו כשעיניו בורקות, "אקח עמי סחורה בכמות גדולה, אסע ואמכור אותה ברחבי העולם, ואהיה עשיר גדול".

"הו, בני", נסה המלך למתן את התלהבותו, "דע לך שלא הכל זוהר כל כך... מסע ביס הוא מסע מסוכן ביותר, הים נראה לך לפעמים כחבר, אבל פעמים רבות מאד מתגלה הוא בבוגדנותו...".

אך המלים נפלו על אזנים אטומות. הבן היה נחוש בדעתו לנסוע, ויהי מה.

לבסוף אמר לו המלך: "רואה אני כי אינך רוצה לשמוע בקולי, לך, אפוא, ועשה ככל שיעלה על דעתך, אינני מברך אותך שתצליח... אבל דבר אחד אבקש ממך, בכל מחיר – כשהשטויות שאתה בוחר לעשות יתנקמו בך, ואתה תענש חמורות עליהן, אנא ממך, אל תתבייש לבוא אלי ולבקש ממני סליחה, אל תתבייש לחזור אלי ולבקש ממני עזרה, אני מבטיח לך, שאעזור לך!..."

זהו שאומר הקב"ה לכנסת ישראל: כשיהיה צר לכם, וכל הדברים הללו ימצאוכם באחרית הימים, אנא מכם, אל תתנו לבושה מפני להמשיך ולהרחיק אתכם ממני! שובו אלי, בקשואת סליחתי, ואני אעזור לכם ואשוב אליכם!

כ"ה . ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך (ה,יח)

יש להקשות, דבשלמא גבי בית ושדה שייך איסור לא תחמוד, בזה שעושה תחבולות ומסית את חברו למכור לו את השדה, ומיד כשקונה אותן מיד חברו נכנסים הם לרשותו ובזה עבר על איסור לא תחמוד, אבל באשה הרי בתחלה כשמסיתו לגרשה עדיין לא באה לרשותו, וא"כ ה"ז דומה לאחד שמשדל את חברו להפקיר חפץ מסויים דבוודאי לא יעבור ע"כ על איסור דלא תחמוד, כיון שלרשותו לא נכנס מאומה, וה"נ האשה הרי לא נכנסה לרשותו ואין ע"כ איסור דלא תחמוד.

ואם נאמר דמכיון שאח"כ הוא מקדשה ומכניסה לרשותו ע"כ עובר על לא תחמוד, והלא בשעה זו כבר מותרת לכל אדם ובהתר נושא אותה, וכיצד יש בזה משום לא תחמוד.

וי"ל ע"פ מה דאיתא בגמ' (קידושין סג, א) דרבי מאיר סובר דהאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי וכו', דמקודשת משום דס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

עפ"ז משכחת לה אופן שיעבור על לא תחמוד, כיון שקידש אשה ואמר לה הרי את מקודשת לי לאחר שתתגרשי ועושה תחבולות ומסית את בעלה לגרשה, ובזה תיכף ומיד כשמתגרשת נעשית אשתו, וע"ז עובר על לא תחמוד.

עוד י"ל אופן שיהיה לדברי הכל, לפי מה דאיתא בגמ' (קידושין נט, ב) דהאומר לאשה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלושים יום, ובא אחר ואמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר עשרים יום ובא אחר ואמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר עשרה ימים, דלדעת רבי יוחנן אפי' אם היו מאה כולן תופסין בה.

עפ"ז י"ל, דאם השני מסית את הראשון שגרשה, נמצא דלאחר הגירושין נכנסת מיד לרשות השני ובזה עובר על לא תחמוד, שהרי לולי מעשיו היתה נשארת ברשות הראשון

כ"ו . שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד (ו,ד)

במשנה ברכות (כ, א) אמרינן דקטנים פטורים מקר"ש, ורש"י פירש אפילו קטן שהגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו בקר"ש, והקשו התוס' (שם ד"ה קטנים) ולא נהירא דהא אמרינן בפרק לולב הגזול קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של קר"ש, ע"כ ס"ל לר"ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחינוך.

ויש ליישב שיטת רש"י, בהקדם ביאור דברי הגמ' בסוכה (מב, א) דאמרינן קטן היודע לנענע חייב בלולב וכו' ואמרינן שם בירושלמי דרק בידוע להוליך ולהביא מעלה ומוריד עי"ש, והקשו האחרונים ז"ל דהרי מה"ת מדאגביה נפק ביה ויוצא בהגבהה בעלמא, ואין הנענועים מה"ת, וא"כ מדוע אין מחייבים אותו שיצא עכ"פ המצוה מה"ת.

ומובא באחרונים (עי' מרומי שדה להנצי"ב ועוד) דיש כאן יסוד במצות חינוך, דאין דין חינוך אלא באופן שכן יעשה כשיגדל שזה עיקר החינוך, ואין מצוה לחנך לעשות חלק מהמצוה, וכ"ז שאינו יכול לקיים המצוה כתיקונה וכמו שתיקנו חז"ל א"צ כלל לחנכו לקיים המצוה אפי' מה שיכול.

והנה בכל המצות המובא שם בסוכה במצות חינוך, באמת אין מתנך עד שידוע לקיים המצוה כתיקונה, חוץ מקטן היודע לדבר דאמרינן דלמדו תורה וק"ש אף שאינו מבין כלל מה שאומר, וזה אינו כלל מהמצוה, ובפרט מצות קר"ש שאינו מכיון כלל בקבלת עול מלכות שמים, וא"כ מדוע צריך לחנך אותו למצוה זו.

אע"כ צ"ל דמ"ש לחנכו במצות תורה וקר"ש אין הכוונה מצד דין חינוך במצות קר"ש, אלא הוא ג"כ כמו שצריך ללמדו תורה והיינו פסוק תורה צוה וגו' שיהיה תחילת דיבורו דברים קדושים מה"ת אך אין בזה מצות חינוך, ה"נ קר"ש שמחנכים אותו לקרוא אינו מדין מצות חינוך דמצות קר"ש, אלא כמו הפסוקים של ת"ת שמחנכים אותו.

ובאמת במצות ת"ת שונה משאר המצוות, דבשאר המצוות יש רק חיוב דרבנן לחנכו לתורה, משא"כ במצות ת"ת יש מצוה מה"ת לחנך הקטן.

ויתכן דמשום כך כיון שמצות ת"ת מיוחדת דראינו שיש חיוב מה"ת לחנכו, לכן שונה דינו משאר מצות שאין רק חיוב דרבנן, ומצד מצות חינוך דרבנן לא חייבו חכז"ל לחנך רק כשיכול לעשות המצוה בשלימות כמו שיעשה כשיגדל, משא"כ במצות ת"ת שהחיוב מה"ת יתכן שמיד כשיודע לדבר יש חיוב מה"ת על האב, ולפ"ז ה"ה קר"ש שאמרו אינו מדין חינוך דקר"ש, אלא מדין חינוך דמצות ת"ת, ומיושב שיטת רש"י דא"צ לחנך קטן במצות קר"ש, דמ"ש בגמ' שמלמדו פסוק א' דקר"ש הוא מגדר ת"ת, ולא מגדר קר"ש.

כ"ז . ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך (ו,ז)

ושננתם' שיהיו דברי תורה מחודדים בפיהך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד, שנאמר אמור לחכמה אחותי את וגו'. (קידושין ל, א).

מדוע נמשלה התורה לאחות דוקא, וכי אם היינו מדמים אותה לאח כלום היה נגרע מערכה, אלא דשנינו (ב"ק קלט, ב) 'מי שמת והניח בנים ובנות וכו', נכסים מועטין, הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים', הרי לנו דכשהירושה מועטה קודמים הבנות ליטול מן הירושה ואילו הבנים יחזרו על הפתחים.

אף חכמת התורה כן, דאם יאמר אדם דנכסיו מועטין ואין בידו להשתכר ולכן אין ביכלתו ללמוד או להחזיק לומדי תורה, צריך לומר לו דהחכמה היא כאחות, דאם הנכסים מועטים צריך לפרנס את הבת מהנכסים ולא לחזרה על הפתחים, וע"כ בראש ובראשונה צריך לדאוג לקיום התורה, אף כשהפרנסה דחוקה.

כ"ח . ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים אשר אנוכי מצוך היום לעשותם (ז,יא)

אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב אשר אנוכי מצוך היום, היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכר. (ע"ז ג, א).

תמהו המפרשים, כיצד ניתן ללמוד מפסוק אחד ב' דרשות, דאי ילפינן מיניה דלא למחר לעשותם כיצד אפשר למילף מיניה גם שלא היום ליטול שכרם.

ויש לומר, דלאו ב' דרשות נינהו אלא דרשה אחת היא, דהנה הטעם דאין נתינת שכרם אלא למחר, היינו משום דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף, ורק במתים נעשה חפשי מן המצוות וחשיב זמן זה לסוף, ואולם, אילו היו חייבים אף בעוה"ב בקיום מצוות ועדין לא היה נשלם השכירות, א"כ היה מן הדין שבעוה"ז ישולם שכרם דלעולם אין גמר ואין סוף והשכירות צריכה להשתלם כל הזמן.

אך מאחר דילפינן דהיום לעשותם ולא למחר לעשותם א"כ למחר יחשב סוף ותוכל אז השכירות להשתלם, א"כ ממילא שמעת מינה דהיום לעשותם ולא היום ליטול שכרם

כ"ט . ואכלת ושבעת וברכת (ח,י)

הברכה הגדולה ביותר לאדם היא שיכיר בטובה שנתנה לו ויברך לאלקיו "על הארץ הטבה אשר נתן לך", שכן פעמים רבות זוכה האדם לכל טוב, אולם מאחר והוא אינונותן לב לכך, הריהו כמישלא קבלמאומה.

בהגדה של פסח "מעשה רב" מובא שרבי זלמן סורוצקין מספר כי באחד הימים הגיע אדם צדיק לעיירה כלשהי, והבחין בשואב המים, יהודי מבגר וישיש, נושא בקשי את אסל הדליים על שכמו.

"מה שלומך, רבי יהודי?" פנה אליו, ובתשובה זכה לשמע אנחה קורעת לב: "כמה קשה לי, אין בי כל כח... כמה אמלל אנכי..."

למחרת היום, שוב הבחין באותו שואב מים, הפעם היתה נסוכה הבעה של תקוה על פניו, ובתשובה לשאלת שלומו, הוא נענה ואמר: "ברוך ה' יום יום, העבודה, אמנם, קשה, אולם אם בגילי עוד ביכולתי לסחב דליים כבדים כל כך, איני יכול שלא להודות לבורא יתברך!"

אותו אדם – בשני ימים נפרדים, ביום הראשון הוא אומלל שבאומללים, ואלו ביום השני – הוא שבע רצון. על כך אומר דוד המלך (תהלים קמה, טז): "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון", החסד הגדול ביותר לאדם הוא הרצון שאותו הוא נוטע בו ביחס למצב ולנתונים שהוא התברך בהם, שכך את אותם מאורעות ונתונים יכול האדם לחוות בצורה נעימה יותר, או באופן הפחות נעים

כ"ט. "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל" (דברים א:א)

מלים מייסרות – ומדרבנות

ספר דברים מכיל את דברי הפרידה של משה רבנו, שבהם הוא מזכיר את תלונותיהם של בני ישראל ואת היותם ממרים, סוררים ומורדים. לשאלה, האם ראוי למנהיג להיפרד מעמו בדברי תוכחה, משיבים חז"ל: אל תקרי "אלה הדברים", אלא "אלה הדבורים", ומדוע? כיוון שהדבורה, "כיוון שהיא מכה לאדם מייד היא מתה" (במדבר הבה יז:ג).

וכך היה גם עם משה רבנו. משה אהב את עמו אהבה עזה, ולמענם ויתר על כל מנעמי ארמון פרעה ועל כל הגדולה שהייתה צפויה לו שם. במשך ארבעים שנה הוא הנהיג את עמו, וכעת כאשר החל קיצו להתקרב הוא אסף את כולם, כדי שישמעו את דברי הפרידה שלו. הוא לא רצה לגעור בהם או לייסרם בדברים, אבל הוא היה מוכרח לעשות כן, בשל הנפילה הגדולה שהייתה להם בחטא העגל ולנוכח כל העבירות המוסריות והדתיות האחרות שעברו.

מלותיו הן כמו עקיצות של דבורים, והם גרמו לו כאב עצום. ייסוריו היו כה גדולים, עד שמייד אחרי שסיים את דבריו הוא נפטר. כמו הדבורים, הוא נתן ביטוי למלותיו המייסרות; ומשהללו נאמרו – חייו הסתיימו.

זוהי מנת חלקם של מנהיגים רבים, אשר חייבים לסבול משום שיש צורך לבקר ולהוכיח, בעיקר מאחר שהעם הוא, בדרך כלל, אדיש ואף מתנגד לחזון הרוחני שרק אותם מנהיגים יכולים לראותו.

ל'. אהבת חינוס – (פרשת דברים, דברים א:א-ג:כב)

פרשת שבוע זאת, פרשת דברים, נקראת תמיד סמוך לתשעה באב, היום שבו אנו מתאבלים על חורבן בית המקדש שבירושלים.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק, הרב הראשי הראשון לארץ ישראל, אהב את כל היהודים, גם את אלה שאינם שומרים תורה ומצוות.

יום אחד ראה אחד מתלמידיו איך הרב קוק עוזר לחלוץ אחד. הוא פנה אליו ושאל:

”כתוב בתורה (ויקרא יט:יח), 'ואהבת לרעך כמוך', ומפרשים – 'לרעך שהוא כמוך'.

אם הרע הוא כמוך – טוב לב, ירא שמים ולומד תורה – עליך לאהוב אותו; אבל אם

הוא כופר בעיקר ומזלזל בתורה ובמצוות, אין כל חיוב לאהוב אותו. מדוע אם כן

מגלה אתה אהבה לחלוצים הכופרים?”

השיב לו הרב קוק: ”אינני יכול לקבל את הפירוש שלך, שעלי לאהוב את האחר רק

אם וכאשר הוא כמוני. הפירוש האמיתי הוא, 'ואהבת לרעך כפי שאתה אוהב את

עצמך'. אבל אם אני אוהב מישהו שאיננו כמוני, אזי האהבה שלי היא אהבת חינוס,

אהבה ללא גבולות.”

”שבת זו, שבה קוראים אנו את פרשת דברים, ידועה בשם 'שבת חזון' (על שם המלה

הראשונה בהפטרה, בישעיהו פרק א). היא באה לפני תשעה באב, שבו זוכרים אנו את

חורבן בית המקדש בירושלים. מדוע חרב הבית? אחת הסיבות העיקריות לכך הייתה

שנאת חינוס. היא זו שהביאה לכך שהבית יחרב והיהודים יצאו לגלות.

”בימינו, גאולת ישראל יכולה להתממש אך ורק על-ידי כך שנחדש חידוש בכיוון

ההפוך – דהיינו, אהבת חינוס. בגלל שנאת חינוס גלינו, ואנו מתפללים שבזכות אהבת

חינוס נהיה ראויים לגאולה. משום כך עלינו לאהוב את החלוצים ואת כל בני עמנו, גם

אם הם אינם שותפים להשקפת העולם שלנו ואינם מקיימים את המצוות שאנו

מקיימים. רק כאשר

נאהב את הזולת ללא סייג, רק כך נביא את הגאולה לעם ישראל ולאנושות כולה.”

ל"א . אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל (א,א)

ספר זה, הנקרא בשם ספר משנה תורה, פותח בתוכחה בימי חודש אב, ימים קשים לעם ישראל, כדי שנזכור כולנו שגרמנו צער להקדוש ברוך הוא. והצער הזה נהפך לצער עבורנו, ימי דין, ימים שמזלם של ישראל למטה חס וחלילה, ומשום כך פותחים דווקא בפרשת תוכחה, שנדע להיזהר במשנה זהירות בימים אלה להרגיש בצער השכינה ובגלותה – גלותנו.

בימים אלו עלינו לזכור שאנו נמצאים בגלות ארוכה וממושכת של קרוב לאלפים שנה. עבר קציר כלה קיץ ועדיין לא נושענו. במגילת איכה כתוב: "כל רודפיה השיגוה בין המצרים". ופירש זאת הבעל שם טוב הקדוש, באופן כזה: "כל רודפי ה' השיגו ה' בין המצרים". דהיינו, כל מי שרודף ה' ואוהב מצוותיו השיגו בין המצרים, בימים קשים אלו דווקא.

הרב הקדוש רבי מרדכי מנדבורנא זיע"א היה אומר: בטבע העולם, אבא שיש לו עשרה בנים ומתו מתוכם שבעה, הרי השלשה הנותרים אהובים ביותר, משום שאלו מה שנשארו לו בחייו. אף הקדוש ברוך הוא כן, אנו שארית הפלטה, ולכן אהבתו וקרבתו אלינו גדולה, ובפרט בימים טרופים אלו. ועיקר מטרת הרחוק שהרחיקנו השם יתברך מאדמתנו היא כדי שנזכור עוונותינו, נתחרט על מעשינו, ונחזור בנו. וכמו שנאמר: "בושו והיכלמו מדרכיכם בית ישראל".

ימי בין המצרים הם ימי חשבון נפש נוקבים, בבחינת: "כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו כאלו נחרב בימיו". ולפי גרסת התלמוד הירושלמי (יומא פרק א') "כאילו הוא בעצמו החריבו", ה' ישמרנו.

בזמן אבותינו, עד לפני דור או שנים, צער החורבן היה מורגש. ואלו כיום בעוונותינו הרבים נשכח מליבנו עניין החורבן, אנשים ריקים מתהללים במדינה ובישוב הארץ, ולא שמים לב שהמצב שאנו שרויים בו היא הגלות הגדולה ביותר שעליה צריכים לבכות. והרי בכל שמחה מצוים אנו: "אעלה את ירושלים על ראש שמחתי". בכל בנין ובית חובה להשאיר אמה על אמה כדי לזכור את חורבן בית המקדש בכניסתו וביציאתו. וכבר כתב היעב"ץ שנראה בעיניו שכל סיבת העינויים והשמד ואורך הגלות

הוא מחמת חוסר הבכיה והצער על גלות השכינה, ואם כך הדברים אמורים על זמנם, מה נענה אנו יתמי דיתמי על זמנינו אנו???

מספרים על ה"חתם סופר" שהיה נוהג להתבודד בערב תשעה באב (שעות ספורות לפני כניסת הצום) מבלי שיכנס איש לחדר ההתבודדות, היה אחד מתלמידיו סקרן לדעת מה הרב עושה בחדרו, הלך והביט מחור המנעול לראות את מעשי רבו, ונבהל מאוד בראותו את רבו, קדוש ישראל "החתם סופר" יושב על גבי הקרקע וממלא כוס דמעות. מטבל את הפרוסה בדמעות ואוכל, בבחינת: "האכלתים לחם דמעה", וכן היו הגאון רבי אליהו זיע"א, והגאון רבי יעקב חיים סופר זיע"א, יושבים בכל לילה לומר "תיקון חצות" בבכיה, והיו נותנים דמעות אלו לעקריות – והיו נפקדות, או לחולים – והיו מתרפאים.

הזמן הזה והימים הללו ימים קשים הם, וזמן פורענות בעולם, צריכים לדעת שאף על פי שעת צרה היא, עם כל זאת עתידים אנו להיוושע ממנה, וכבר אמר דוד המלך, עליו השלום: "שבטך ומשענתך המה ינחמוני" והסביר זאת הסבא מנוברדוק זיע"א, במשל לבן שטעה ביער עבות, והיה מפחד מאוד מאריות ודובים, ופתאום קיבל סטירת לחי חזקה, טרם שזעק הביט וראה שמכה זאת היא מאביו, מיד צעק "אבא!!!" וחיבקו במקום לצעוק חמס על המכה שקיבל, וכן הדבר בעם ישראל שמקבלים מכות, אך בטרם יצעקו אם יראו ממי קבלו את המכה, הרי הם מתנחמים. ועל זה אמר דוד המלך: "שבטך ומשענתך המה ינחמוני".

עלינו לדעת שבימים אלו חייבים אנו להתקרב יותר לבורא עולם, ולהתאבל על חורבן הבית, וכבר אמר רבי שמעון בר יוחאי בגמרא ברכות (ל.) מיום שחרב בית המקדש אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה, ואין הכוונה להיות בעצבות, חס וחלילה, אלא שלא להרבות בשמחה שאינה של מצוה.

צריכים אנו לזכור את צערו של השם יתברך על בניו, וכמו שאמר אליהו הנביא, שבכל יום ויום אומר הקדוש ברוך הוא: "אוי לאב שהיגלה את בניו מעל שולחנו, אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם" ועל ידי שאנו נצטער על חורבן הבית אז יתקיים בנו: "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה".

נזכה בקרוב לראות עין בעין בביאת משיח צדקנו, אמן ואמן (כותנת פסים).

מספרים על יהודי כפרי, רועה צאן מנעוריו, שגידל בדיר שלו עיזים וכבשים רבים. כל אנשי הסביבה באו לקנות ממנו חלב וצמר, שהיוו לו שכר נאה לפרנסה.

ויהי היום, וגנבים הגיעו לכפר, והחלו לחמוס את עיזיו וכבשיו של היהודי. בבוקר אחד חסרו 10 עיזים מן העדר, למחרת עוד 20, וכך מדי יום ביומו. משראה הכפרי שהעדר מתדלדל בצורה משמעותית, ועימו גם פרנסתו, נסע העירה, אל רבו הצדיק, וביקש בדמעות שיברך אותו שהגנבים יפסיקו לגנוב ממנו.

הרבי ראה את ליבו השבור של הכפרי, ובירכו בחום. ואכן, בתוך תקופה קצרה חדלו הגנבים מלהופיע בכפר ההוא.

משראה הכפרי שברכתו של הרבי פעלה בהצלחה, נסע שוב למעונו של הצדיק, כדי לבשר לו את הבשורה הטובה ולהודות לו על כך. עכשיו הוא כבר נכנס לחדרו של הרבי בפנים מחוייכות, וכולו שופע אושר.

לאחר שהודה לרבי על ברכתו, פנה אליו הצדיק, ואמר לו: 'שמעת על האסון הנורא שאירע היום עם הכבשים?'

הביט הכפרי בתימהון, ולא ידע למה הרבי מתכוון. אסון נורא עם כבשים? על מה הרבי מדבר?

אבל הרבי ממשיך ושואל: 'זכי לא שמעת על האסון הנורא?!'

כשראה הרבי שהכפרי אינו יורד לסוף דעתו, פתח בפניו את הפסוק (במדבר כ"ח, ד) "את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים", ואמר: 'הרי הקב"ה ציוונו בתורתו להקריב מדי יום את שני כבשי התמיד בבית המקדש, ועכשיו כשבית המקדש חרב בעוונותינו, אינן לנו אפשרות להקריב את שני הכבשים הללו. האין זה אסון נורא ואיום?!'

והמשיך הרבי: 'הגיע הזמן שאחרי שיצאת מהאסון שלך בעניין הכבשים, ודעתך נרגעה עליך, שתחשוב גם על האסון ההוא עם הכבשים... אם בית המקדש היה קיים, היו נעלמות כל המחלות והצרות המכבידות כל-כך על אחינו בני ישראל.

וכיון שבית המקדש עדיין חרב, וכבשי התמיד עדיין לא עולים על המזבח, האין זה אסון נורא?!' ("והערב נא").

ה'משנה ברורה' כתב אודות עיקר מטרתם של הצומות בזה הלשון: "כל אלו הימים כל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שארעו בהם, כדי לעורר הלבבות לפקח על דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשנו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשנו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. שבזכרון הדברים אלו נשוב להטיב, כמו שנאמר 'זהתוודו את עוונם ואת עוון אבותם'".

ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן, כי אין העיקר התענית, כמו שכתוב באנשי נינווה 'וירא ה' את מעשיהם', ואמרו חז"ל: 'את שקם ואת תעניתם לא נאמר, אלא את מעשיהם', ואין התענית אלא הכנה לתשובה". אם אדם צם ולא פשפש במעשיו – הוא לא יצא ידי חובת הצום!

נצייר לעצמנו זוג העומד להתחתן. שכרו אולם, שלחו הזמנות לכל המשפחה ולכל הידידים והמכרים, קנו טבעת, קנו כוס לשבור, בקיצור: הכינו הכל. והנה מגיע הלילה המיוחל. כל המוזמנים מגיעים, התזמורת מנגנת, סעודה כיד המלך, אלא שמרוב הטרדות והעיסוקים הרבים לקבל את האורחים, לדאוג לכל אחד למקום ישיבה וכו' – שכח החתן לקדש את הכלה ולשאת אותה לאישה...

היה אולם, היו הזמנות, אך כל אלו חסרי משמעות ללא נישואין! זה לא רק שחסרים הקידושין, אלא שלא היה כאן כלום!

ובך, אומר ה'משנה ברורה', אדם שצם ולא פשפש במעשיו, זה לא רק שחסר לו פרט כלשהו או הידור כלשהו בקיום מצות הצום, אלא שלא יצא כלל ידי חובה, הצום לא נחשב לו! מדוע? כי תכלית הצום להביא את האדם להתבונן, לפשפש במעשיו, ואם הצום לא מביאו לידי תשובה – לא קיים את מצות היום!

"ומכל מקום" – מסיים ה'משנה ברורה' – "אין לפטור את עצמו בתשובה בלבד, כי ימים אלו הם מצות עשה מדברי הנביאים להתענות בהם" (נתיבי אור).

סיפר המגיד מדובנא זצ"ל: היה זוג שלא היו להם ילדים והם עשו מאמצים רבים ולא זכו להיפקד. לאחר זמן פקד ה' אותם והאישה התעברה. כמה שירות ותשבחות נאמרו על ידם בדרכם לבית הרפואה ללדת!

באמצע הלידה השתבש משהו והבעל נקרא אל הרופא. הרופא אמר לו עם פנים רצינות: "המצב מסובך. אפשר להציל או את האישה או את הילד. מה לעשות?"

בכה הבעל: "מה אני יכול לעשות? אתה רוצה שאני אחליט? הלא אלו דיני נפשות. תן לי חצי שעה לשאול רב".

אמר לו הרופא: "אין חצי שעה! זה ענין של דקות! האמא או הילד?"

אמר הבעל: "נשאל את האמא, הלא מדובר בחיים שלה!" ניגשו לאמא וסיפרו לה את המצב.

בכתה ואמרה: "כל חיי חיכיתי להיות אמא! ואם אני אוותר עליו אז למה לי חיים? תצילו את הילד!" והיא אומרת לבעלה: "כשהילד יגדל קצת תספר לו מה אני עשיתי בשבילו. את המשניות שילמד לעילוי נשמתו, ואת הקדיש שיאמר – שיהיה בהם רגש! שלא יאמר אותם כלאחר יד. שיבין מה שעשיתי בשבילו". הבטיח האבא בדמעות שלישי. האב יצא והרופאים פנו למלאכתם.

האמא נפטרה ומודעות גדולות ניתלו ברחבי העיר: "נפטרה בדמי ימיה". איזו טרגדיה! הלוויה הייתה רווית צער ויגון וציבור של אלפים הזיל דמעות כמים.

עברו השנים והגיע זמן בר המצווה של הילד. קרא לו האבא וסיפר לו על אימו: "היא הייתה אישה נפלאה, ובשעת הלידה הייתה צריכה לבחור בין החיים שלה לבין החיים שלך. היא העדיפה שאתה תחיה! והיא ביקשה ממני לומר לך להגיד קדיש כמו בן אדם. אל תרוץ בקדיש. כשתגיד 'ברכו' שיהיה עם רגש. יום השנה לאימך חל ביום ההולדת שלך. בבר מצווה שלך אתה תצטרך להתפלל לפני העמוד ולהגיד קדיש. לבן קח את הדברים לתשומת לבך". הבטיח הבן לאבא.

באולם, כשהתכנסו לתפילת ערבית. ניגש הבן ו"ירה" את הקדיש: "יתגדלויתקדששמיה..." כאילו לא דיבר עמו אביו מעולם. האבא התעלף.

כשהעירו את האבא הוא קרא לבן ואמר לו: "על אמא כזאת כך אומרים קדיש! הלא התחננתי לפניך! דיברנו על זה וסיפרתי לך מי הייתה אמא שלך. אתה יודע מה היא הקריבה בשבילך!"

אמר הבן: "אבא, לא הכרתי אותה. אני לא יכול לסחוט רגשות כלפי מי שלא הכרתי אותו. יש לי קבר שאני יכול להתפלל שם, אבל רגש אין!"

אומר המגיד מדובנא: לפני יותר מאלפיים וארבע מאות שנה בפעם הראשונה, ולפני כאלפיים שנה בפעם השניה, ה' רצה להשמיד אותנו! לא היינו ראויים לאמון. אבל ה' כילה את חמתו על העצים ועל האבנים (בית המקדש) על ה"אמא". אלא שה' אמר: "יש יום זיכרון פעם בשנה, כשמגיע ט' באב תשבו על הרצפה ותבכו קצת. תשבו על הרצפה ותגידו קינות, שלא יראה 'סתם'. תבינו מה אומרים". ואנו אומרים: "ריבנו של עולם, אין לנו רגש כלפיו, לא הכרנו אותו, לא היינו שם, בקושי יש מצבה, אנו לא יכולים לסחוט רגשות..." וכדי ביזיון וקצף!

האומללות שלנו היא שאנו לא יודעים בכלל מה רוצים מאיתנו. אנו לא יודעים מה חסר לנו, על האומללות הזאת – "על זה דווה לבנו. על אלה חשכו עינינו. ועל הר ציון ששמים". על בית המקדש שבלב שלנו שהוא שמם, שאין לנו שום רגש! על זה דווה לבנו.

יום אחד בשנה פונה ה' יתברך אלינו בבקשה: "ראו בני חביבי, על הכל ויתרתי לכם, הכל נתתי לכם, אנא חשבו לפחות בט' באב על צערי הרב. גם לי יש ילדים והוצרכתי להגלות מעל שולחני, ומה גדול הוא צערי". אך כאשר מגיע יום תשעה באב אנו מחפשים אמצעים כיצד לעבור את הצום בנקל. אנו תרים אחרי מנין שבו נאמרות הקינות במהירות, כדי שלא נצטרך לשבת שעות ארוכות על הארץ באמירתן; אח"כ אנו מבקשים חדר ממוזג שבו נוכל לישון שעות אחדות כדי שהצום יעבור מהר. "הכזה צום אבחרהו?!" וכי כך עושים למי שבטובו הגדול הוא "היטיב הוא מיטיב הוא ייטיב לנו" בכל עת ובכל שעה? במה שונים אנו מהבן המסרב לומר קדיש כראוי?

אם כן הבה נשכיל להתבונן מעט בצער השכינה! נכין את עצמנו בימים שלפני תשעה באב, נאמר ביתר תשומת לב את הברכות והתפילות שבהן מוזכרים חורבן ירושלים והגלות. ובעיקר נחשוב על צער השכינה ונזכה להימנות בין אותם שנאמר עליהם "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" (אור דניאל) א. בכה תבכה בלילה

"מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים ... אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד ג' עבירות ... רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו: ראשונים שנתגלה עוונם – נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עוונם – לא נתגלה קצם" (יומא ט' ע"ב).

ובהמשך: "אמר רבי יוחנן: טובה צפורנן של ראשונים מכריסם של אחרונים. אמר ליה ריש לקיש: אדרבא, אחרונים עדיפי אף על גב דאיכא שעבוד מלכויות – קא עסקי בתורה. אמר לו: בירה תוכיח שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים".

במדרש לסוף פרשת האזינו מובא: "בשעת הכעס, נתעלה וישב במרום מרומים, וצועקין ישראל ואין עונה להן, ובוכין ואם קולם נשמע, וגוזרים צום יושבין ומתפלשין בעפר, ומתכסין שקין ומורידין דמעות כנחלי מים, ובוכין מגדולים ועד קטנים, ואינן נשמעים. וכל כך למה? – מפני שנאת חנם שהוא קשה מלפני הקדוש ברוך הוא מכל עוונות וחטאים שבעולם".

דורות הראשונים עמדו בנסיונות קשים ונכשלו בשלוש עבירות חמורות שהביאו לחורבן הבית, אך עוונם היה בגלוי ולא מתוך רצון פנימי, ועל כן ענשם היה בגלות של 70 שנה, אך דורות האחרונים למרות שעסקו בתורה וגמילות חסדים בגלוי, חטאם היה ביסוד האדם ובפנימיותו, השנאת חנם נבעה מקלקול המידות, ולכן שנאת חנם חמורה מג' העבירות, לפי שהשנאה בלב פנימה – לחזור בתשובה מהעבירות הקשות ביותר, קל יותר מליישר עקמומית שבלב, ולכן לא נתגלה קצם, כיון שעוונם לא תוקן.

המהר"ל מבאר את ההבדל בין שני החורבנות: "המקדש הראשון היה מיוחד במעלה, שהיתה בו השכינה ולפיכך חורבן שלו כאשר לא היה ראוי שהשכינה תשרה ביניהם... אבל מעלת המקדש השני היה מחמת ישראל עצמם, ודבר זה כי ישראל הם המתאחדים על ידי בית המקדש שהיה להם... ולא היה פירוד וחילוק בישראל, ומפני כך נחרב בעוון שנאת חנם שנחלק לבבם והיו מחולקים ולא היו ראויים למקדש".

יסוד קדושת המקדש הוא בכח אחדותם של ישראל, ועל יסוד זה סדר העבודה שגורם לשכינה שתשרה בתוכם. בבית ראשון נשמרו היסודות של אחדות ישראל בעבודה, ולכן נתגלה קצם בבנין הבית השני, אך חורבן הבית השני שנחרב בעוון שנאת חנם – נחרבו יסודות המקדש, ולכן לא נתגלה קצם – "ערו ערו עד היסוד בה".

כעין זה מצינו במדרש על הפסוק בעמוס: "הבונה בשמים מעליותיו, ואגודתו על ארץ יסדה", משל לארמון שהיה בנוי על גבי הספינה. כל זמן שהספינות מחוברות, ארמון שעל גביהן עומד, לפיכך נאמר 'הבונה בשמים מעליותיו' – אימתי כביכול כסאו מבוסס למעלה – בזמן שישראל עשויין אגודה אחת.

וכן מובא בספר כד הקמח לרבינו בחיי: "שנאת חנם הוא חלוק לבבות, שדעות בני אדם משתנים זה מזה ואינן מסכימים לדעה אחת, וכל אחד ואחד יש לו דעת בפני עצמו ואין לחבירו יתרון עליו, ואין אחד מהם מכיר ערך מי שהוא גדול ממנו, אלא שרוצים להיות כולם ראשים, ובכך דעותיהם ולבותיהם חלוקים".

על הכתוב "ויפול על צווארי בנימין אחיו" הנאמר אצל יוסף בפגישתו עם אחיו, נאמר במדרש: "כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה, כך הקדוש ברוך הוא אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה, שנאמר: 'בבכי יבואו ובתחנונים אובילים'". יוסף ואחיו סבלו שנות גלות קשות ויוסף כשנפגש עם אחיו מבקש לפייסם שנשלח למצרים כדי להחיות עם רב והפיוס נעשה בבכיה, שנזכרו במה שנראה להם רעה, והשמחה שהכל התהפך לטובה, כך בבוא הגאולה שתוכיח שלמרות הצער על העבר, הכל היה לטובה להחיות עם רב, וזה פיוס הבכי, ולכן נקרא יום תשעה באב מועד, כנאמר: "קרא עלי מועד לשבור בחורי", ואין אומרים בו תחינות ואין נופלים על פניהם, וקביעת היום לבכיה לדורות היא התקוה שיהפך היום לששון ולשמחה.

ל"ב . חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג, כד)

במדרש איכה מובא: אדם מפקיד פקדון, ספק אם מחזירו, והקדוש ברוך הוא מחזיר פקדון הנשמה בכל בוקר, ולא עוד אלא שמחזירו מיופה ומהודר.

ומבאר ה'חתם סופר' שכשאדם שוכר שומר שכר לזמן מסויים וקבע עמו סכום עבור השמירה כראוי, ואם יפסידנו ויקלקל את החפץ יהיה גובה ממנו מעידית שבנכסיו, ואירע שבתוך הזמן הפקיד השומר לשעה את החפץ ביד הבעלים, וראה הבעלים שהשומר זלזל בשמירה והתקלקל החפץ, הרי דרך העולם שהבעלים לא יחזיר את החפץ לשמירה ביד השומר, שהרי יאמר לעצמו, למה לי להשיבו ויוסיף לקלקלו, למרות שאוכל לגבות מעידית שבנכסיו, אעכב חפצי בידי ולא אחזירהו לו עוד.

הקדוש ברוך הוא הפקיד ביד האדם נשמה לזמן קצוב, ואם ישמרהו כראוי – שתהא יציאתו מהעולם כביאתו לעולם, יהיה שכר האדם – השומר – מרובה, אך אם יפסיד ויפגום הנשמה, ענשו רע ומר והנשמה צריכה תיקון וליבון בגיהנם עד שתחזור לזכותה וטהרתה. בכל לילה חוזר האדם ומפקיד נשמתו ביד הקב"ה המוצא פקדונו פגום

ומקולקל, ואם כן למה יחזיר לו נשמתו בבוקר והרי השומר יוסיף ויפגמנה, הלא מוטב שיעכב הנשמה אצלו והאדם ימות בעד עוונו. אך הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא מחזיר נשמת האדם בכל בוקר משום שאולי בכל זאת יתקן האדם את נשמתו ויטיב דרכו, ועל זה אמר הנביא ומשבח – "רבה אמונתך".

ל"ג . נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' (איכה ג,מ)

והקשה באלשיך, הרי הפסוק הקודם מדבר בלשון יחיד – "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו" ומדוע כאן נקט לשון רבים – "נחפשה דרכינו"? ומיישב על פי הגמרא בברכות המביאה מעשה ברב הונא שהחמיצו לו 400 חביות של יין, אמרו לו תלמידיו שיפשפש במעשיו. אמר להם: וכי חשוד אני בעיניכם שלא פשפשתי ובדקתי מעשי? אמרו לו: וכי הקדוש ברוך הוא חשוד לעשות דבר בלי משפט ודין? אמר להם: האם שמעתם עלי איזה לשון הרע? אמרו לו: שמענו שלא נתת לארס את חלקו. נתן רב הונא לארס את חלקו וחזר היין להיות כבתחילה, ויש אומרים שהתייקר החומץ ומכרו במחיר של יין.

נמצא שרק בגלל שדרש וחקר רב הונא אצל תלמידיו, הגיע לידי גילוי החטא ותיקונו, ועל כך אומר המקונן: "מה יתאונן ... גבר על חטאיו", באם רוצה האדם לתקן עוונו, אזי "נחפשה דרכינו" – יבדוק ויפשפש במעשיו, ואם לא ימצא, אזי "ונחקורה" – יחקור וידרוש אצל אחרים, כי אם יסמוך על עצמו, לא יגיע לידי גילוי החטא, לכן עליו להסתייע באחרים, ואז "ונשובה עד ה'".

ל"ד . למה לי רוב זבחיכם (הפטרת חזון,יא)

לכאורה תמוה, הלא חלק נכבד מהתורה עוסק במעשי הקרבנות ותורת כהנים, ואיך אומר הנביא "למה לי", וכן נאמר בירמיהו: "כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים על דברי עולה וזבח?"

ומסביר ה'מגיד מדובנא' במשל לסוחר שנוכח לראות כיצד סוחר אחר שהיה ידיד קרוב לאביו, אינו פוקד מעולם את בית מסחרו, ואף שהיה מתעסק עם שאר הסוחרים בעיר.

הלך לאותו סוחר ואמר לו: הלא ידיד נאמן היית לאבא ומדוע אינך פוקד מעולם את בית המסחר שלי? נענה הסוחר ואמר: אכן, צודק אתה בדברך, ומעתה ואילך אשתדל למלא בקשתך ולסור לבית המסחר שלך.

ואכן, מאותו יום, היה נכנס לבית המסחר ודורש בשלמו ושלוש משפחתו, אבל לכלל עשיית מסחר עמו לא היה בא. הנמשל: עיקר תכלית הקרבנות היא שעל ידם יתעלה האדם וישמר מעוונות וחטאים, ויספוג לתוכו יראה וטהרה, אבל כשמרוקנים את התוכן הפנימי, אומר הכתוב: "מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי".

ל"ה . ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה (הפטרת חזון, כז)

ובמסכת בבא בתרא: "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה". כוחה וסגולתה של הצדקה היא, שאם נתבונן נראה שכיום כמעט ואין ביכלתינו לקיים את כל המצוות, רק מצוה אחת נשארה בידינו אשר לא חסר בה מאומה, והיא – מצות הצדקה, שהרי אין לה שיעור וקיצבה כמה ליתן וכל אחד מחויב בה כפי יכולתו, וזה מהשגחת הבורא בטובו וחסדו עמנו, לתת לנו האפשרות לזכות במצוה זו בנקל, כדי שעל ידה נזכה לגאולה

ל"ו . "קרא עלי מועד" [איכה א, טו].

ברגע קטון עזבתיך וברחמים גדולים אקבעך.

עוד שנה עברה לאסוננו ואנחנו עדיין בלי בית – המקדש. אויה לנו!

אויה על חורבן הבית, ואוי נוסף על האדישות. כבר אין אנו מרגישים מה אבד לנו בחורבן הבית. סוף סוף יש לנו "עם חזק", והתפתחות מרשימה. ומאידך האם חסרות לנו צרות משל עצמנו בכל השטחים, שיש לנו לבכות עליהן? אז מה הבכי על "המקדש" דווקא?

אח... עד מתי נהיה פתיים ונאטום ליבנו שכל צרה שיש לנו היא בגלל חסרון בית המקדש! הלא שכחנו כבר איך נראים חיים נורמאליים, איך חיים בשלווה ואושר, מה שנשאר לנו היום זהו רק להסתפק במה שהנשמה עדיין בקרבנו. האיחול שנשאר בדורנו הוא רק "העיקר הבריאות", רק שנוכל להמשיך לחיות איכשהו. פשוט.

לאן הגענו? הלא את הכל איבדנו! התנ"ך, שצפה את חורבן בית – המקדש הודיע גם כן שהחורבן יגרור אחריו צרות לאין סוף, עד שתבוא הגאולה. האם משהו לא מתקיים? ברור לנו שכבר הגיעה עת הגאולה, אבל העניין הוא שרק אנחנו עצמנו אחראיים לבטל את כל המחסומים שהצבנו בלכתנו אחרי שרירות ליבנו, ובפורקנו את עול ה'.

בעצם מחכים לנו הרבה ניסים. דברי הפסוק: "קרא עלי מועד" נאמרו על תשעה באב, שעתיד להיות מועד, יום חג!

הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל דרש את הפסוק "ברגע קטון עזבתיך ובחסד עולם ריחמתיך", שאם על "רגע קטון" שה' עזב אותנו סבלנו כ"כ הרבה, כמה נתנחם בגאולה העתידה שהיא בחסד "עולם".

וכיו"ב מעודדים דברי רבנו סעדיה גאון זצ"ל, שאם על גאולת מצרים, עליה הקב"ה אמר שתי מילים בלבד – "דן אנוכי" – קיבלנו כה הרבה ניסים ונפלאות שאנו חוגגים אותם עד היום, אזי כמה ניסים לאין ערוך מחכים לנו בגאולה העתידה, שפרקים שלמים בתנ"ך מנבאים עליה.

עלינו רק להסיר את המחסומים ששמנו, בנין ירושלים מותנה באבל על חסרונה. הגאולה מותנית בבקשת השכינה. נזכור נא, כי בכיות כנות בתשעה באב, יכולות להביא – בחטף – את המשיח ואת הגאולה. אל נחמיץ! (מעייץ השבוע).

ל"ז . שבת חזון

כחלק מעקרונות הלוח העברי והקשר לפרשות התורה נמצא הכלל שתמיד אנו נקרא את פרשת דברים בשבת שלפני תשעה באב והסיבה היא שבפרשתינו אומר משה "אֵיכָה אִשָּׁא, לְבִדִּי, טָרַחְתְּם וּמְשַׁאֲכֶם, וְרִיבְכֶם" כשהמילה "איכה" מחברת אותנו למגילת איכה אותה אנו קוראים בט' באב.

בהפטרת השבוע אנו קוראים על "חֲזוֹן, יִשְׁעֶיהוּ בֶן אָמוֹץ, אֲשֶׁר חָזָה, עַל יְהוּדָה וְיְרוּשָׁלַם" הפטרה שבה מתאר הנביא את אכזבתו מבני ישראל שלא הלכו בדרך ה'

”בָּנִים גְּדֹלְתֵי וְרוֹמְמֹתַי, וְהֵם פָּשְׁעוּ בֵּי” , ישעיהו מטיח אשמות כבדות על ההנהגה ועל הממשלה

”שָׂרֵיךְ סוֹרְרִים, וְחֻבְרֵי גִנְבִים כֻּלּוֹ אֶהֱבֶה שְׂחָד, וְרֹדֵף שְׁלֹמֹנִים” (לכל מי שחושב שהתנ”ך לא אקטואלי, כדאי שיסתכל כל ההנהגות שלנו בשנים האחרונות, מזכיר במקצת משהו!!!???)

הנביא גם מוסיף האשמות על מערכת המשפט ”יתום לא ישפטו, וריב אלמנה לא יבוא אליהם”. ואולם ההפטרה מסתיימת בנבואת נחמה שבה נאמר ”וְאֶשְׁיבָה שְׁפָטֶיךָ בְּבְרָאשָׁנָה, וְיַעֲצִיךָ בְּבִתְחִלָּה; אַחֲרֵי כֵן, יִקְרָא לְךָ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה, נְאֻמָּה. צִיּוֹן, בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה; וְשָׁבִיָּה, בְּצֶדֶקָה.”

ל"ח תשעה באב

תשעה (ט') בחודש אב ידוע כיום חורבן בית המקדש הראשון והשני. בית המקדש הראשון נחרב על ידי נבוכדנאצר מלך בבל אשר בנוסף גם הגלה את היהודים לבבל. בשנת 70 לספירה החריב טיטוס את בית המקדש השני. לפי ספרו של יוסף בן מתתיהו החלה שריפת בית המקדש בתשעה באב ובית המקדש נשרף כולו בעשרה באב. זוהי הסיבה שאנו ממשיכים חלק ממנהגי האבלות גם ב' באב. לפי המסופר בגמרא נחרב בית המקדש השני בגלל שנאת חנם וידוע הסיפור על יהודי עשיר אשר ערך סעודה גדולה. אותו גביר שלח את עבדו וביקשו להזמין לסעודה יהודי בשם קמצא שהיה ממקורביו ובטעות הזמין העבד את בר קמצא שהיה משונאיו. כשראה האיש העשיר את בר קמצא ביקשו בתקיפות לעזוב את המקום. בר קמצא התחנן בפני המארח וביקשו להישאר ואף לשלם עבור האוכל ואולם האיש העשיר סירב ולפני כל האורחים גירשו בבושת פנים. בר קמצא שנפגע מכך שהיו אנשים חכמים ונכבדים שלא התערבו ולא הגנו על כבודו הלשין בפני השליט הרומאי ואמר לו שהיהודים בוגדים בו. וכך בעצם, בגלל שנאת החנם החלה המלחמה עם הרומאים שבסופה חרב בית המקדש השני.

בכל מהלך ההיסטוריה היהודית התאפיינ יום זה כיום צרות לעם ישראל:

חטא המרגלים בה נגזר על בני ישראל שיצאו ממצרים לנדוד במדבר 40 שנה היה בתשעה באב.

העיר ביתר בה התבצרו לבסוף אנשי מרד בר-כוכבא גם נחרבה בשנת 135 לספירה ומעל ל-10,000 נטבחו על ידי הרומאים.

גם בימי הביניים ארעו אסונות לעם היהודי. בשנת 1290 חתם שליטה של אנגליה על צו לגירוש היהודים מארצו

וכן גירוש ספרד בשנת 1492 היה בתשעה באב.

גם הצרפתים (הידועים "באהבתם" ליהודים) בשנת 1306 הוציאו צו לגירוש היהודים על מנת להעשיר את קופתם בגזלת הרכוש היהודי.

בשנת 1595 הוכרז בוונציה שבאיטליה שעל היהודים להתגורר במקום אחד ובכך הוקם הגטו הראשון ליהודים.

מה שמחבר אותנו למאה הקודמת שבה בתשעה באב תש"א (1941) הועברו יהודי ורשא לגטו.

ל"ט . מנהגים

בערב תשעה באב ולמחרת בבוקר אנו קוראים את מגילת איכה שנכתבה על ידי ירמיהו ובו הוא מבכה את חורבן בית המקדש הראשון,

בנוסף, אנו אומרים קינות שחלקם נכתב גם בתקופת מסעי הצלב שכידוע לא הטיבו עם היהודים (גזרות תתנ"ו).

כחלק ממנהגי האבלות נהוג שלא נועלים נעלי עור, אלא, נעלי בד או גומי פשוטות. לא יושבים על כסא גבוה, אלא על שרפרף נמוך.

ביום זה אין מתרחצים, אין עושים כל מלאכה שיש עמה הנאה או תועלת כלכלית.

אין מברכים זה את זה בשלום

ואין לומדים תורה.

יום תשעה באב חותם את תקופת בין המיצרים – מ"ז בתמוז ועד ט' באב שנחשבים כתקופה לא טובה

ואולם המסורת אומרת שאחרי תקופה זו – באים ימים שמחים והראשון בהם הוא ט"ו באב. שבעת השבתות שבין תשעה באב לראש השנה נקראים "שבע שבתות הגאולה" ויש אומרים "שבע שבתות הנחמה"

נאמר בגמרא "שכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בבניינה" היה צריך להיות כתוב שכל המתאבל יזכה בלשון עתיד ולא זוכה בלשון הווה אלא באה הגמרא ללמד אותנו שחלק מהאבלות שלנו על חורבן ירושלים (ועל שאר הצרות שארעו) הינו חלק מבניין ירושלים.

ובאותו עניין, מסופר על הקיסר נפוליאון, שנקלע פעם לבית-כנסת בליל תשעה באב. כאשר הוא ראה את אמירת הקינות, את הישיבה על הארץ, את הצער והיגון והאנחה, את מנהגי האבלות, הוא התעניין לדעת "מה קרה". ענו לו היהודים "אנו מתאבלים על בית המקדש" שאל נפוליאון: "מתי חרב מקדש זה" ענו לו "לפני אלף וחמש מאות שנה". ניסה נפוליאון להזכר במנהג דומה אצל עמו ועמים אחרים ולא הצליח ואז אמר "שעם שיכול להתאבל כך על מקדש למשך זמן כה ארוך, לעם הזה תגיע בסוף גאולה, שישוב ויבנה הבית הזה מחורבנו". מה שבעצם הביאנו עד הלום. (עוד סיבה טובה שעלינו לדעת וללמוד את ההיסטוריה המפוארת של העם היהודי והצדקה לדפים אלו)

פתגמים בנושא המידות בין אדם לחבירו
"המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים"
(בבא מציעא)

"איזהו מכובד המכבד את הבריות."
(אבות ד, א)

"הווה דן כל אדם לכף זכות"
(אבות א)

"יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך"
(אבות ב, י)

"ואהבת לרעך כמוך"
רבי עקיבא

"מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך"
הלל הזקן

"את אשר יאהב יוכיח."

"הוכח תוכיח את עמיתך."

"אחרי מות קדושים אמור."

"חיים ומוות ביד לשון."
[משלי יח כא].

"אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו"
[פרקי אבות פרק שני, משנה ה].

במעגל השנה היהודית

5 . מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית

5.1 . חורבן בית המקדש השני

בניית בית המקדש השני

חמישים ושתים שנה היתה ארץ ישראל שוממה מבניה, עד שהגיע היום בו זכר הקב"ה את הבטחתו, ונתן בלב כורש מלך פרס [אשר הוא היה השולט בכיפה באותה תקופה] להכריז לכל היהודים לעלות לירושלים. 18 שנה לאחר מכן [במלאת 70 שנה לחורבן בית המקדש הראשון], בפקודתו של דרויש מלך פרס [בנה של אסתר המלכה], נבנה בית המקדש השני. גדולה היתה השמחה בעת הקמת בית המקדש, ביום חנוכת הבית בג' באדר עמדו הלויים בדוכנם ושוררו בהתלהבות "מזמור שיר חנוכת הבית", וכל העם ענו לזמרתם. על פי עצת הנביאים חגגו בני ישראל את "שבעת ימי המילואים" כפי שערך משה רבנו בעת הקמת המשכן. ומאז עמדו הכהנים בעבודתם והלויים לא פסקו משירתם ונגינתם.

אולם השמחה היתה מהולה בעצב, שכן מעלתו של בית המקדש השני לא היתה כמעלתו של בית המקדש הראשון. חמישה דברים חסרו בו: האחד – לא שרתה רוח הקודש. השני – לא נמצא ארון הקודש. ירמיהו הנביא הטמין אותו בהר נבו לפני שחרב הבית הראשון. במקום ארון הקודש הניחו אבן גדולה אשר היתה מקודשת עוד מימי דוד ושמואל. אבן זו אשר עליה הונח הארון בימי שלמה המלך נקראה "אבן השתיה". השלישי – ה"אורים ותומים" לא היו משיבים את דבר ה' כפי שהיה בזמן בית המקדש הראשון. הרביעי – אש הקודש שנמצאה לא שרפה את הקורבן אם לא הניחו על המזבח עצים להסקה. בזמן בית המקדש הראשון לא נזקקו הכהנים לעצים כדי להעלות את הקורבן באש. החמישי – היה חסר "שמן המשחה". זהו שמן שהוכן על ידי משה רבנו, ובו נמשח המשכן וכליו ואהרן ובניו כל שבעת ימי המילואים, ובו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. ואותו שמן יהיה קיים אף לעתיד לבוא.

התאחדות והתחזקות

אולם יחד עם זאת, איחד בית המקדש את עם ישראל: סביב כהן אחד ומזבח אחד התלכדו והתחזקו ישראל בתורה ובמצוות. עזרא הסופר שעלה מבבל לימד את העם תורה ותיקן תקנות טובות. כמו כן הוא כינס מאה ועשרים חכמי סנהדרין, אשר נבחרו על ידו בקפידה. היו אלה תלמידי חכמים גדולים, שנתמנו להיות שופטים ודיינים. בראשם עמדו נביאים כחגי, זכריה ומלאכי. עזרא הושיב אותם ב"לשכת הגזית" – לשכה אשר נבנתה בצד הדרומי של בית המקדש, כשחציה בנוי בתוך הקודש של בית המקדש, וחציה בולט אל מחוץ לבית המקדש. שם ישבו הסנהדרין והוענקה להם הזכות לשפוט את העם על פי דין תורה, ולהעניש את העוברים על גדרי התורה. עזרא העניק למעמד הרוחני הרם גם תוקף ממלכתי על פי פקודתו של המלך דרוש. וכך עלו ופרחו בירושלים חיי תורה ועבודת ה'.

שנאת חנם

420 שנה עמד בית המקדש השני על תילו. שרתה בו השכינה לא בגלל עצם קדושתו כל כך, אלא מעלתו היתה בגלל ישראל עצמם שהיו מתאחדים סביבו. כל עוד שהחזיקו ישראל באחדות זו, היה כח קיום לבית המקדש. אולם במשך הזמן התחילו ישראל להתפלג ולהסתכסך, מלחמות אחים קשות פרצו ביניהם. כאשר בא הפירוד והיתה שנאת חנם, בטל כח קיומו של בית המקדש, והוא נחרב.

אחד הסכסוכים הקשים בתקופה זו היה הסכסוך בין הורקנוס לאריסטובלוס. הללו היו שני אחים יהודים, וכשמת אביהם המלך התחילו ביניהם מריבות ומלחמות על ירושת כסא המלוכה. קרבות גדולים, המלווים בהרג רב, התנהלו אז. לבסוף החליט אריסטובלוס לגייס את צבאות רומי לעזרתו. בא שליט רומי אל ירושלים בחיל כבד, וערך מצור על העיר ירושלים, כשאריסטובלוס עימו מבחון, ואילו הורקנוס נלחם מנגד מבפנים. בסופו של דבר נפלה העיר בידי הרומאים, ונערך בה טבח קשה מאוד. זה היה תחילת שלטון הרומיים ביהודה, ומאז סבלו היהודים קשות מן הרומאים. הרומאים הציבו בארץ ישראל נציבים רשעים, שהיו שולטים באכזריות. הוא שאמרו חז"ל: "מאה ושמונים שנה קודם שנחרב הבית, פשטה מלכות הרשעה על ישראל".

גם בזמן ששלטה רומי על ישראל, המשיכו סכסוכים פנימיים בין יושביה, ושנאת חינם שררה בירושלים. העם היו מפולגים למפלגות "ימין" ו"שמאל". השמאל – מפלגת "ידידי רומא", פניהם לשלום ולכניעה לרומי, ביניהם שמעון בר גיורא ויוסף בן מתתיהו. ולעומתו הימין – מפלגת ה"בריונים", החליטו למרוד ברומאים, לגרשם מן הארץ, ולהילחם בהם עד טיפת דמם האחרונה. מראשי הבריונים: יוחנן מגוש חלב, אלעזר בן שמעון, אבא סיקרא ועוד. סכסוכים רבים היו בין שתי המפלגות, אשר על פי רוב לא נשמעו לדעת תורה, ועשו צעדים מוטעים על דעת עצמם.

ארבעים שנה לפני החורבן

בארבעים השנה האחרונות שקודם החורבן, הלך המצב והחמיר יותר ויותר. מקרי הרצח היו כה רבים, עד שחכמי הסנהדרין החליטו להימנע מלדון בדיני נפשות. מה עשו? עקרו ממושבים אשר ב"לשכת הגזית" ועברו למקומות אחרים. וההלכה היא כי סנהדרין שאינה יושבת בלשכת הגזית, אינה יכולה לדון בדיני נפשות.

שלח הקב"ה איתותים לעם ישראל, כדי שיבינו את חומרת מעשיהם ויטיבו דרכם:

הסימן האחד – בכל שנה ביום הכפורים היו לוקחים שני עיזים השווים בגודלם בגילם ובקומתם, והיו עושים גורל איזה מהם יוקרב כקורבן לה', ואיזה ישתלח לעזאזל ככפרה על עם ישראל. כשהיו ישראל עושים רצון ה' היה השעיר שבצד ימין עולה לה', אולם 40 שנה קודם החורבן לא היה גורל עולה בימין אלא בשמאל.

הסימן השני – בכל שנה ביום הכיפורים, היה הכהן קושר "לשון של זהורית" – צמר צבוע בצבע אדום – על קרניו של האיל המשתלח לעזאזל, וכן על פתח האולם שלפני ההיכל. בשעה שהתקבלה תשובתם של ישראל לפני ה' ונמחלו עוונותיהם, היו שתי לשונות הזהורית מלבינות כשלג, לסימן: "אם יהיו חטאיכם כשנים – כשלג ילבינו". ועיני הכל רואות, ולב כל העם שמח. ואילו ארבעים שנה קודם החורבן לא היה לשון של זהורית מלבין אלא מאדים.

הסימן השלישי – כשהיו ישראל עושים רצון ה', היה הנר המערבי של המנורה דולק במשך עשרים וארבע שעות – מערב עד ערב – למרות שהכהן הגדול שם בו כמות של שמן המספיקה רק עד הבוקר, כמו ליתר הנרות. מנר זה היה הכהן הגדול מדליק

את יתר הנרות ביום שלמחרת. אולם ארבעים שנה קודם החורבן כבה הנר המערבי יחד עם כל הנרות בבוקר.

הסימן הרביעי – היו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן. חכמי ישראל ראו בכך סימן רע, שהרי בדור כזה אין סיבה לנס שהדלתות יפתחו מאליהן. גער רבי יוחנן בן זכאי בדלתות ההיכל ואמר: היכל היכל! מפני מה אתה מבעית את עצמך? יודע אני שסופך להיחרב, שהרי כבר התנבא הנביא זכריה בן עדו ואמר (זכריה יא, א): "פֶתַח לְבָנוֹן [זהו בית המקדש, שמלבין את עוונותיהם של ישראל] דִּלְתִיף וְתֹאכַל אֵשׁ בְּאַרְזִיף".

חכמי ישראל, אשר קראו נכון את המפה, הבינו וצפו כי החורבן הולך וקרב. היה בירושלים צדיק אחד בשם רבי צדוק. במשך ארבעים שנה היה רבי צדוק שרוי בתעניות, שלא תיחרב ירושלים. גופו נחלש והכחיש מאוד מן התעניות הרבות, עד שכל אוכל שהיה אוכל היה נראה כלפי חוץ. כשהוצרך לאכול כדי להחיות את נפשו, הביאו לו תאנה יבשה והיה מוצץ את המיץ וזורק את התאנה.

על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים

שנאת החינם הלכה והתגברה יותר ויותר, עד שהביאה לחורבן הנורא, כפי שמספרים חז"ל:

מעשה באדם אחד שהיה לו אהוב בשם "קמצא", ושונא בשם "בר קמצא". ערך האיש סעודה, ואמר למשרתו שילך ויקרא לקמצא. הלך המשרת והביא לו בטעות את בר קמצא שונאו. באמצע הסעודה עבר בעל הבית בין המוזמנים, והנה להפתעתו רואה הוא את בר קמצא שונאו. כעס בעל הבית ואמר: "הרי שונא אתה לי, מה אתה עושה באן? עמוד מיד וצא!" התבייש בר קמצא לצאת מן הסעודה בנוכחות כולם, וביקש מבעל הבית: "הואיל וכבר באתי – הנח לי להישאר, ואשלם לך תשלום מלא עבור המנה שלי". אולם בעל הסעודה לא הסכים. התחנן בר קמצא ואמר: "מוכן אני לשלם לך חצי מהוצאות הסעודה כולה!". אך גם לכך לא הסכים בעל הבית. "אשלם לך את כל הוצאות הסעודה", הוסיף להתחנן בר קמצא. אולם בעל הבית לא הסכים גם לזאת. הוא תפס בידו את בר קמצא, העמידו והוציאו מחוץ לביתו. נעלב בר קמצא עד עמקי נשמתו, ואמר: הואיל וישבו בסעודה זו החכמים, ולא מחו בבעל הבית שגרם לי כאלו בושות, סימן שנוח להם בדבר, לכן אלך ואלשיין עליהם לפני המלך.

הלך בר קמצא אל נירון קיסר רומא ואמר לו: "מרדו בך היהודים! והא לך הוכחה לכך: שלח להם קרבן ותראה אם יקריבו אותו". שלח הקיסר בידו של בר קמצא איל משובח, שיביא אותו כקרבן לבית המקדש. בדרך הטיל בר קמצא מום בשפתיים של האיל – היה זה מום שבעיני אומות העולם אינו נחשב כמום, אולם לגבי הקרבה על גבי המזבח נחשב כמום, ונפסל מלהיות לקורבן. כשהביא בר קמצא את האיל לבית המקדש, רצו חכמים להקריבו מפני שלום המלכות. אמר להם רבי זכריה בן אבקולס: אם נקריב קורבן זה, מעכשיו יטעו ויאמרו שיש היתר לבהמה בעלת מום להיות מוקרבת על גבי המזבח. אמרו חכמים: אם כן נהרוג את בר קמצא, שלא ילך לספר לקיסר על כך שלא הקרבנו את הקרבן שהביא. אמר להם רבי זכריה: אם נהרוג את בר קמצא, יטעו אנשים ויאמרו, שאדם המטיל מום בבהמה שהוקדשה לקרבן – דינו להריגה. אכן קבלו החכמים את דבריו, ודחו את הקרבן של הקיסר. הלך בר קמצא וסיפר לקיסר שחכמי ישראל לא הסכימו להקריב את הקרבן ששלח. הבין הקיסר כי ישראל מרדו בו, קצף מאוד, והחליט לעלות למלחמה על ירושלים.

נירון קיסר בורח

מיד עלה נירון קיסר למלחמה על ירושלים. כשהגיע לירושלים זרק חץ לצד מזרח – וחזר החץ ונפל בירושלים. זרק חץ לצד מערב – חזר החץ ונפל בירושלים, וכך לארבע רוחות העולם. הבין מכך נירון קיסר, כי ה' יתן את ירושלים בידו. אך עדיין היה מהסס אם לעלות להילחם או לא. ראה נירון ילד קטן, אמר לו: אמור לי איזה פסוק מתורתכם! אמר לו הילד את הפסוק מספר יחזקאל (פרק כה יד): "וְנָתַתִּי אֶת נַקְמָתִי בְּאָדָם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל". אמר נירון קיסר: הקדוש ברוך הוא מבקש להחריב את ביתנו, ורוצה שאני יהיה שליחו הרע, ואח"כ יתנקם בי! מיד שלח שליח אחר, והוא ברח והתגייר, ומצאצאיו יצא ממנו רבי מאיר בעל הנס.

ממלאים את המחסנים

נשלח המצביא אספסינוס על ידי קיסר רומי. הוא לווה ב-500,000 חיילים מזויינים, ובדרכו הצטרפו אליו חיילים נוספים מאלכסנדריה, בראשותו של בנו טיטוס. הרומאים

התחילו את מסע הכיבושים בארץ דרך הגליל. הם כבשו את ציפורי, יודפת וערים נוספות, ובתרועות ניצחון וגאווה, פנו לעלות לירושלים.

השמועות על בואם של הרומאים הגיעו לירושלים, ותכונה רבה ניכרה בעיר לקדם את פני הרעה. היו בעיר שלושה עשירים צדיקים, תלמידיו של ר' יוחנן בן זכאי: האחד – נקדימון בן גוריון [הוא כונה כך משום שנעשה לו נס ו"נקדה חמה בעבורו" – השמש עצרה מללכת, כדי שיספיק להחזיר ביום המיועד את בורות המים שהיה חייב]. השני – בן כלבא שבוע [שנקרא כך על שם נדיבותו, שכל הנכנס לביתו כשהוא רעב ככלב, יוצא כשהוא שבע]. והשלישי – בן ציצית הכסת [שנקרא כך על שם עשירותו הגדולה, שהיתה ציצתו [בגדו] נגררת על גבי כסתות ושטיחים ולא על הארץ. ויש אומרים שהיה כסאו מוטל בין גדולי רומי מחמת שהיה מקורב למלכות]. אותם עשירים מילאו את מחסניהם, כדי לספק מזון לתושבי ירושלים בעת המלחמה. אחד אמר: אני אפרנס את כל בני העיר בחיטים ושעורים, ואחד אמר אני אפרנס את כל בני העיר ביין ובמלח ובשמן, ואחד אמר – אני אפרנס את כל בני העיר בעצים. פתחו אוצרותיהם ונמצאה בידם כמות המספקת לפרנס את כל תושבי ירושלים למשך עשרים ואחת שנה.

ביצור החומות

כמו כן התכוננו לקראת בואו של אספסינוס, על ידי שביצרו היטב את חומות העיר. בירושלים היתה קיימת מערכת הגנה מיוחדת במינה: כל חומה היתה בנויה משתי חומות הרחוקות זו מזו מרחק של ארבעה עד עשרה מטרים. החומות היו מחוברות זו לזו בחומות קטנות שניבנו לרוחב, ובעת מלחמה מילאו את החדרים שנוצרו ביניהן בחול ובאבנים. מן החומה בלטו מגדלים, שבהם ישבו אנשים שתפקידם לצפות מן המקום המוגן למרחקים וגם לירות דרך החלונות הקטנים. בחומה נקבעו שערים, כל שער היה ממש מבצר, הוא הוגן על ידי דלתות ומנעולים ותאי משמר פנימיים. ראשי החומות נבנו בצורה משוננת, עם בליטות חדות, והמגינים הסתתרו מאחוריהם. במשך שנים רבות בנו מערכת זו של הגנה, מימיו של רחבעם בנו של שלמה המלך, ואחר כך שכללו את המערכת עוד ועוד מלכים אחרים. כעת דאגו תושבי ירושלים להכין ולבצר את מערכת ההגנה הזו לקראת בוא הצבא הרומאי.

מהרסיך ומחריביך – ממך יצאו

עלה אספסיינוס קיסר על ירושלים, ונעמד חסר אונים מול חומותיה הבעורות. הוא החליט להקיף אותה במצור, עד שיושבי ירושלים יכנעו לפניו. כך היתה העיר נתונה במצור, אין יוצא ואין בא. אמרו חכמי התורה אשר בירושלים: נצא ונעשה שלום עם הרומאים, וכך ניצל. אך בירושלים היו "בריונים", אשר בשום אופן לא הסכימו להיכנע. "נצא להילחם ברומאים!" הם הכריזו. אולם חכמי התורה ובראשם רבן יוחנן בן זכאי, לא הסכימו לכך, מפני שהבינו כי אין זו העת הכשרה למלחמה, והיהודים ודאי יפסידו בקרב. מה עשו הבריונים? העמידו משמר כבד על יד חומות העיר, כדי לא לאפשר לאף אחד לצאת לעשות שלום עם הרומאים. כאשר התארך הזמן, החליטו הבריונים לעשות צעד נוסף: הם שרפו את כל האוצרות של החיטים והשעורים, כדי להמריץ בכך את תושבי ירושלים לצאת ולהילחם. היה זה מעשה מר ונמהר, שכן מאותו יום התחיל רעב נורא ואיום בירושלים.

נוראות הרעב

הרעב הלך וגבר, עד שהגיע למצב קשה מנשוא, והתקיים בהם הפסוק (איכה ד, ד):
"דָּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֵל חֶבֶוּ בַּצֶּמָא, עוֹלָלִים שְׂאֵלוּ לֶחֶם פִּירֵשׁ אֵין לָהֶם".

יוסף בן מתתיהו [כותב הספר "יוסיפון"], תאר את הרעב שפגש בירושלים בשעה שנכנס אליה: "הגגות היו מלאים נשים ועוללים גוועים... נערים ובחורים נפוחי רעב תעו בצללים בשווקים ונפלו מתעלפים לארץ, ואיש לא ספד למתים, כי הרעב דיכא את כל רגשות האדם..."

היתה בירושלים אשה עשירה מאוד, בשם מרתא בת בייתוס. שלחה שליח לשוק ואמרה לו: לך והבא לי סולת – קמח מנופה ונקי, כפי שהיתה רגילה לאכול תמיד. עד שהלך נמכרה כל הסולת ואזלה. בא ואמר לה: סולת אין, אולם יש פת נקיה מקמח רגיל. אמרה לו: לך הבא לי פת נקיה. עד שהלך נמכרה אף הפת הנקיה. אמר לה: פת נקיה אין, אך יש פת קיבר מקמח גס יותר. אמרה לו: לך הבא לי פת קיבר. עד שהלך אזלה אף פת הקיבר. אמר לה: פת קיבר אין, אולם קמח שעורים יש. אמרה לו: לך והבא קמח שעורים. עד שהלך נמכר כל קמח השעורים. החליטה מרתא ללכת בעצמה לשוק לחפש לה אוכל. חיפשה וחיפשה, ולא מצאה מאומה. לבסוף מצאה תאנה אחת

של רבי צדוק שהיה מוצץ וזורק בשעה ששבר את תעניתו, כפי שמסופר לעיל. מחוסר ברירה התחילה למצוץ אותה, אולם מרוב סלידה – מתה. אך לפני שמתה הוציאה את כל כספה וזהבה וזרקה אותם לשוק. אמרה: אלו – למה לי? וזהו שנאמר (יחזקאל ז ט): "בְּסֶפֶס בַּחוּצוֹת יִשְׁלִיכוּ".

עוד מספרים חז"ל, מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיו תלמידיו מהלכים אחריו. וראה אשה אחת מלקטת שעורים מתחת רגלי הבהמות. כשראתה אותו, פנתה ואמרה לו: רבי, פרנסני! שאל אותה רבי יוחנן: בתי, בת מי את? אמרה לו: בתו של נקדימון בן גוריון אני! וכי אתה לא זוכר שחתמת על כתובתי?! אמר להם רבי יוחנן לתלמידיו: אני חתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה אלף אלפים [מליון] דינרי זהב! והנה הגיעה היא לשפל נורא שכזה.

רבי יוחנן יוצא מירושלים

הרעב הלך והתגבר, והחליטו היהודים לשחד את החיילים הרומאים שיתנו להם מעט מזון. היו היהודים משלשלים להם קופה של דינרי זהב, ותמורתה היו החיילים הרומאים מעלים להם קופה של חיטה. אולם במשך הזמן היו הרומאים מביאים להם שעורים במקום חיטה. לבסוף כאשר שלשלו היהודים קופה של זהב, העלו להם הרומאים בתמורה קופה של תבן. יצא רבי יוחנן לשוק, וראה את אנשי ירושלים שמבשלים תבן ושותים את מימיו. אמר: בני אדם שאוכלים מאכלים כאלו יוכלו ללכת להלחם באספסינוס! לא יתכן שהמצב ימשיך כך! עלי ללכת ולצאת מן העיר, כדי לומר לצבא רומי שאנחנו נכנעים.

אולם כאמור היו הבריונים שומרים את החומות ולא נותנים לאף אחד לצאת ולהכנע. הלך רבי יוחנן וקרא בסתר לבן אחותו, אבא סיקרא בן בטיח, שהיה ראש בריוני ירושלים. כשבא אליו, אמר לו: עד מתי אתם עושים כך וממיתים את יושבי ירושלים ברעב? אמר לו: מה אעשה? אם אומר לבריונים דבר, מיד יהרגוני. אמר לו רבי יוחנן: חייב אתה לטקס עצה כיצד לאפשר לי לצאת מכאן, כדי שבכך אביא לפחות הצלה מועטת לישראל. אמר לו אבא סיקרא: עשינו בינינו הסכם שלא יצא מירושלים שום אדם, אלא אם כן הוא מת. אמר לו רבי יוחנן: אם כן הוציאני כאילו אני מת! הסכים אבא סיקרא ואמר לרבי יוחנן: כדי שלא יגלו את התרמית, עשה את עצמך חולה ויבואו כולם לבקר אותך. לאחר מכן יפרסמו שרבי יוחנן מת, ותדאג שישימו ליד גופך

נבלה של בהמה שהסריחה, כדי שיחשבו שזה ריח גופתך המתה. ואז יכנסו רק תלמידיך וישאו את ארונך, וכך תצא מן העיר.

שמע רבי יוחנן לעצתו, ועשה את עצמו כחולה. כעבור מספר ימים התפשטה השמועה כי רבי יוחנן נפטר לבית עולמו. תלמידיו, רבי אליעזר ורבי יהושוע, שידעו את הסוד, נשאו את מיטתו והוליכו אותו עד שהגיעו אל שערי ירושלים בעת שקיעת החמה. אמרו להם השוערים: מי זה? אמרו להם: מת הוא. וכי אין אתם יודעים שאין משאירים את המת בלילה בירושלים בלי קבורה? בקשו הבריונים לדקור בגופו של המת, כדי לוודא שאכן מת הוא ואין כאן תרמית. היסה אותם אבא סיקרא ואמר להם: עכשיו יאמרו שהבריונים העיזו לדקור את גופת רבם. בקשו לדחוף אותו כדי להרגיש אם הוא חי. אמר להם אבא סיקרא: עכשיו יאמרו כי הבריונים דחפו את רבם. שמעו הבריונים בקולו, ופתחו את השער כדי שיצאו.

רבי יוחנן מתייצב לפני אספסינוס

הוליכו התלמידים את ארונו של רבי יוחנן עד שהגיעו אצל אספסינוס. פתחו את הארון ועמד רבי יוחנן לפניו, אמר לו: שלום עליך המלך! שלום עליך המלך! אמר אספסינוס לרבי יוחנן: חייב אתה שתי מיתות: אחת, שאתה קורא לי מלך, בעוד שאני איני אלא קיסר, והרי אתה כאילו מורד במלך רומי. ועוד – אם אני מלך, למה לא באת אלי עד עכשיו? השיב לו רבי יוחנן: מה שאמרת שאינך מלך, דע לך שטועה אתה ובאמת אתה מלך. שאם לא היית מלך, לא היתה ירושלים נמסרת בידך, כי נאמר (ישעיה י לד) "וְהִלְבַּנּוּן [בית המקדש] בְּאֵדִיר יְפוֹל", ואין אדיר אלא מלך. ומה ששאלת, מדוע לא באתי עד עכשיו, זאת משום שהבריונים שבינינו לא הניחו לי לבוא.

אמר לו אספסינוס: אם יש חבית של דבש ונחש כרוך עליה, לא שוברים את החבית כדי להרוג את הנחש? כוונתו היתה לעיר ירושלים, שיושביה מוכנים להכנע, אולם הבריונים שבה מפריעים לכך, וכדי להכניע את הבריונים, יש להחריב את ירושלים כולה [החבית – ירושלים, הנחש – הבריונים]. שתק רבי יוחנן ולא ענה. קרא עליו רב יוסף את הפסוק: "משיב חכמים אחור, ודעתם יסכל", שהקב"ה סילק מרבי יוחנן תשובה פשוטה שהיה יכול לענות לאספסינוס: אם נחש כרוך על החבית נוטלים צבת ומסלקים את הנחש והורגים אותו, ומניחים את החבית שלימה. דהיינו שעליהם לנסות

לתפוס את הבריונים בלבד ולהורגם, ואת ירושלים להשאיר שלימה ולא לפגוע ביושביה. אולם הקב"ה, שכבר גזר על ירושלים להיחרב, לא נתן בלב רבי יוחנן שיענה כך.

בתוך כך בא שליח מרומי ואמר לאספסיינוס: עמוד, כי מת המלך, והחליטו גדולי רומי להמליך אותך במקומו! בדיוק באותו רגע היה אספסיינוס נועל את מנעליו. הוא נעל כבר את הנעל הראשונה, אולם כשבא להכניס את הנעל השניה לא הצליח, הרגל לא נכנסה בתוך הנעל. רצה לחלוץ את הראשונה, אך גם זאת לא הצליח, הרגל נשארה תקועה בתוך הנעל. שאל אספסיינוס את ר' יוחנן, מה זאת? אמר לו: "שמועה טובה תִּדְשֵׁן עֵצִים", השמועה הטובה ששמעת שנהיית מלך הרחיבה את רגליך, ולכן אינך יכול להוציא את הרגל מהנעל, ואינך יכול גם להכניס את הרגל לנעל. "מה אעשה עכשיו?" שאל אספסיינוס. השיב לו רבי יוחנן: יביאו לפניך אדם שאתה שונא אותו, ואז – "רוח נְבִאָה תִיָּבֵשׁ גַּרְם", הרגליים שלך יתכווצו חזרה, ותוכל להכניס את הנעל. עשה אספסיינוס כדבריו ונכנסה רגלו השניה לנעל.

הצלת התורה

אמר אספסיינוס לרבי יוחנן: עכשיו צריך אני ללכת מכאן לרומי לרגל היותי מלך, לנהל את ענייני המלכות. אותיר כאן את שרי הצבא שלי שהם ילחמו בירושלים, אולם מאחר שנהנית מאוד מחכמתך, יכול אתה לבקש ממני עכשיו בקשה ואתן לך. ידע רבי יוחנן, שאם יבקש ממנו שלא להלחם כלל בירושלים, אין סיכוי שבקשתו תתמלא. לכן השכיל לבקש שלוש בקשות שעל ידן יציל לפחות את עולם התורה ואת המשך קיומו של עם ישראל. וביקש: תן לי את יבנה וחכמיה – שתישאר העיר יבנה, המלאה בחכמים, ולא יהרגו אותם. שנית – תותיר את השלשלת של רבן גמליאל. ושלישית – תן לי רופאים שירפאו את רבי צדוק.

נענה אספסיינוס לבקשותיו של רבי יוחנן. שלח רבי יוחנן את תלמידיו רבי אליעזר ורבי יהושוע שיביאו את רבי צדוק, כדי שידאגו לרפואתו. הלכו ומצאו אותו בפתח השער. כשבא, עמד רבי יוחנן לפניו ביראת כבוד. אמר לו אספסיינוס: לפני זקן כושל זה אתה עומד? אמר לו: דע לך, כי אילו היה בעיר עוד אדם אחד כמוהו – לא היית יכול לכבוש את העיר, אפילו אם היית בא עם צבא כפול ממה שיש לך עכשיו! אמר לו: מדוע הוא כחוש כל כך? אמר לו: מחמת צומות ותעניות. שלח אספסיינוס והביא

רופאים, והיו מאכילים אותו מעט מעט, ומשקים אותו מעט מעט, עד שחזר לאיתנו. אמר לו אלעזר בנו של רבי צדוק: אבא, תן להם שכרם בעולם הזה, שלא תהא להם זכות בעולם הבא על שריפאו אותך. עשה אביו כדבריו, ושילם לרופאים את שכרם.

הבקעת חומות ירושלים

הלך אספסינוס לדרכו, ומינה את טיטוס בנו הרשע לנהל את המלחמה בירושלים. באסרו חג פסח שנת ג' תתכ"ח החלה המלחמה. טיטוס החליט לפעול בכל כוחו לפרוץ את חומות ירושלים. הוא התחיל להפעיל את "אילי הברזל", היו אלה קורות עץ שבראשן מתכת, המנגחות את החומה. היו לו תותחים שהפילו בכח רב סלעים במשקל שלושים וחמש ק"ג למרחק של שלוש מאות מטר. טיטוס אף השתמש ב"מקדח חומות" – כלי ממתכת שסובבו אותו במהירות כדי לפרוץ בחומה. אבל ידע טיטוס וידעו החיילים שכל כלי הנשק והתכסיסים לא יועילו להם בדרך הטבע להבקיע את החומה המבוצרת. אך גרמו העוונות, וביום ז' באייר הצליח טיטוס להבקיע את החומה החיצונית [המכונה: "החומה השלישית"] של ירושלים. כאשר פרץ את החומה, קרא: "האלוקים נלחם לנו, כי רק יד האלוקים החזקה גרשה את היהודים מן המצודות האלו. כי מה תעשנה ידי אדם ומכונותיו למגדלים אשר כאלה?!"

בימים הבאים שקד טיטוס וצבאו על ניגוח "החומה השנייה", ואכן כעבור מספר ימים אף חומה זו הובקעה. רק חומה אחת נותרה כמגן על הר הבית. חומה זו היתה חזקה יותר מקודמותיה, ועליה נבנה "מבצר אנטוניה" – זהו מבצר חזק במיוחד, השוכן בצפון מערב הר הבית, ומגן על בית המקדש ועל העיר כולה.

בתחילת חודש תמוז התחילו הרומאים להשתלט על מבצר זה, והיהודים מנגד נלחמו בהם בחירוף נפש. נשכחו הפילוגים בעם, וכאיש אחד נלחמו כולם בחירוף נפש להגן על העיר. התנהלו קרבות קשים ביותר, אולם הגזירה כבר נגזרה משמים, וביום יז' בתמוז נהרס מבצר אנטוניה, וכך נוצרה פרצת דרך אל הר הבית.

מאבקים אחרונים

הר הבית כבר פרוץ, אולם בית המקדש עצמו עדין מבוצר. שם התבצרו הכהנים, ובמסירות נפש המשיכו את עבודת בית המקדש. מלחמה נוראה בת שלושה שבועות התנהלה על הר הבית. מיום יז' בתמוז עד ט' באב לחמו היהודים בחירוף נפש

שהרומאים לא יציגו את רגליהם הטמאות בהיכל ה'. ביום כז' בתמוז שרפו היהודים את האולמות שחיברו בין מבצר אנטוניה לבין בית המקדש, כדי למנוע מן הרומאים את הגישה לבית המקדש. בשריפה זו נהרגו חיילים רומאיים רבים שניסו לעבור דרך האולמות.

אך גם זה לא עזר, בב' באב התקרבו הרומאים מאוד לבית המקדש והחלו לנגח את חומת המקדש באילי הברזל. אבל החומות היו כה חזקות, עד שהאבנים לא זעו ממקומן. גם שערי החומה נשארו על מכונם. הרומאים ניסו למוטט את אחד מאבני החומה, הם עקרו את אבני היסוד של השער, אך השער נותר יציב. הרומאים הקימו סולמות מול החומות, והחלו לטפס כדי לקפוץ אל המקדש. אבל היהודים המתינו להם ודחפו את הסולמות אחורנית, כך שהחיילים נפלו מגובה גדול מאוד.

אז הציתו הרומאים אש באולמות שעל יד העזרה. ראו היהודים את האש האוחזת בהיכל, ופחד ואימה נפלו עליהם. ביום ט' באב, בשעות הבוקר, נערך הקרב האחרון על בית המקדש. היהודים לא הרפו מן ההגנה. הם הגנו בגופם, תשושים עייפים ומורעבים, על קודש הקודשים, ההיכל, העזרה והלשכות.

בית אלוקינו היה לשריפת אש

אולם אין חכמה ואין עצה ואין גבורה נגד ה'. חייל רומאי ניגש אל הלשכות שבצפון הבית, הצליח להתרומם אל החלון והשליך לפיד אש בוער אל הלשכה. האש התחילת להאחו במקדש. היהודים הלוחמים לא חסו על חייהם, הם פרצו אל האש וניסו לכבותה, אך נגזרה הגזרה. ביום ט' באב וביום י' באב עלו הלהבות השמיים עם זעקתם של בני ציון אשר ליבם לא עמד במחזה הנורא של חורבן בית אלוקינו. רבים רבים הפילו עצמם לתוך הלהבות הבוערות, כי לא יכלו לשאת את השבר. אז פרצו הרומאים לבית המקדש, הרגו את כל מי שנקרה בדרכם, טימאו את בית ה' והוסיפו לשלוח אש בכל פינותיו.

ירושלים חרבה עד היסוד. רבבות רבבות נטבחו באכזריות איומה, ורבבות אחרים נתפסו בידי חיילי רומי. בין חורבות העיר ובמנהרות שמתחת לאדמה ניסו הפליטים להסתתר, אך יד הרומאים השיגה את כולם. גם מנהיגי המרד נפלו בידי הרומאים. יוחנן מגוש חלב, שבור ורצוץ מן הרעב ומן המלחמה המתישה, יצא מן המערה ונפל

בידי האויב. שמעון בר גיורא ניסה להימלט דרך מחילה אל מחוץ לעיר, אך נתפס אף הוא. נכבלו שניהם יחד עם עוד שבויים נוספים והועמסו על שלוש אוניות גדולות בדרך לרומי.

גאותו של טיטוס

טיטוס הרשע נכנס בגאווה לבית המקדש, עמד ואמר: "אי אלהימו צור חֲסִיו בו?" מיד הלך ועשה תועבות נוראות בביזיון נורא בתוך בית המקדש. התגאה על ה' ואמר: אינן דומה מי שעושה מלחמה עם המלך במדבר ומנצח אותו, למי שעושה מלחמה בארמון המלך ומנצח. והנה אני מנצח את ה' בתוך ביתו! נטל טיטוס את הפרוכת בביזיון, קרע אותה, ונעשה נס ויצא ממנה דם, כדי שיחשוב שכאילו הרג את עצמו. עשה אותה כמיין שק והניח בה את כלי המקדש, כדי להציגם ולהשתבח בהם בעירו.

מלווה בחייליו ועטור ניצחון הפליג טיטוס בספינה יחד עם כלי בית המקדש כדי להשתבח בעירו. עמד עליו גל גדול להטביע את כל הספינה. אמר: כנראה שאלוהיהם של אלו – אינן גבורתו אלא במים. דור המבול – הטביע אותם במים. את פרעה – הטביע במים. את חיילי סיסרא – הטביע במים. אף אני – כשהייתי בתוך ביתו וברשותו לא היה יכול להילחם בי, ועכשיו בא לכאן ועמד עלי להטביעני במים. אם באמת גבור הוא – יעלה ליבשה ויעשה בי מלחמה. יצאה בת קול ואמרה: רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע! בריה קטנה יש לי בעולמי ויתוש שמה, עלה ליבשה ועשה עמה מלחמה!

תהלוכת הניצחון

בשהגיע טיטוס לרומי, החליט לערוך תהלוכת ניצחון גדולה. שבע מאות בחורים יהודים גבוהים וחזקים נבחרו לפאר את תהלוכת הניצחון הגדולה. השבויים נכבלו בשלשלאות של ברזל, כדי להציגם לפני ההמון החוגג. כך הלכו מאות בחורי ישראל כבולים, כפופים, מדוכאים ומושפלים, ובראש התהלוכה שני מנהיגי המרד: יוחנן מגוש חלב ושמעון בר גיורא. השבויים נאלצו לשאת עימם את הכלים הקדושים והיקרים ביותר לעם ישראל – כלי המקדש, ולהציגם לעין כל. כאשר הגיעה התהלוכה בקול המון חוגג אל היכל העבודה זרה שלהם, הודיעו לעם כי שמעון בר גיורא הומת, ויוחנן מגוש חלב נידון למאסר עולם.

כזכר לניצחון הגדול הקימו לכבודו של טיטוס שער גדול הנקרא בשם "שער טיטוס" בתבליטים שעל השער אפשר לראות עד היום את תהלוכת הניצחון – שבויי יהודה הצועדים מושפלים ומובילים עימם את כלי המקדש – מנורת הזהב, החצוצרות ועוד כלים. הרומאים אף טבעו מטבע מיוחדת לכבוד ניצחונם: בצד אחד נחקקה דמותו של הקיסר, ובצד השני אשה שידיה כפותות והיא יושבת ממררת בבכי מתחת לעץ תומה. מאחוריה חייל רומאי חמוש, ומתחת לתמונה נכתב: "יהודה נפלה".

טיטוס לא הסתפק בכל זה, הוא נהג עם השבויים שלקח עמו באכזריות רבה. בבנין ה"קולוסיאום" הענק אשר ברומא, כינס טיטוס המון רב מאוד, כחמישים אלף איש, שנכנסו לאולם המרכזי דרך שמונים פתחים. כולם חיכו במתח לתרועת החצוצרה, שתסמן את תחילת המשחק האכזר. ואכן עם הישמע תרועת החצוצרה, מול עיני ההמון האכזרי צמא הדם, הושלכו אל הזירה שבויי מלחמה רבים. חיות טרף מורעבות התנפלו על השבויים ששמשו כ"גלדיטורים" [לוחמים]. למעשה היו הם טרף לשיניהם. כך שוסעו השבויים האומללים על ידי חיות טרף, כמחזה שעשועים נורא.

אל נקמות ה'

אולם הקב"ה לא שכח "לסגור חשבון" עם טיטוס הגאה. הראה הקב"ה לטיטוס כי כל ניצחונותיו הם אך ורק מאת ה' וברצונו – כי בו בחר ה' להיות ה"מקל" שבו מכה ה' ומוכיח את עם ישראל. אולם כשרוצה ה' במפלתו של אותו רשע – אפילו בריה קטנה, כמו יתוש, יכולה להשפיל אותו ולמרר את חייו.

ואכן באחד הימים בא יתוש ונכנס בתוך חוטמו. ולא עזב אותו במשך שבע שנים! בכל אותן השנים היה היתוש מנקר במוחו של טיטוס ומטריף את דעתו, ולא היתה לו מנוחה לא ביום ולא בלילה, כאבי ראש עזים תקפו את טיטוס במשך כל חייו. פעם אחת עבר טיטוס על יד פתח חנותו של נפח, שמע היתוש את קול דפיקות הפטיש – ושתק. אמר טיטוס: אם כן יש תקנה. הביאו לו נפח בכל יום והכה לפניו. על ה"תענוג" הזה היה עליו לשלם טבין ותקילין – ארבעה זוזים ליום לנפח גוי. אבל לנפח יהודי לא היה משלם, כי אמר: די לו בזה שרואה את שונאו במצב ביש כזה, זה כבר תשלום

גדול. במשך שלושים יום עשה כן, אולם מכאן ואילך התרגל היתוש לשמע הקולות והמשיך בזמזומיו ובניקוריו... עד יום מותו של טיטוס.

אמר רבי פנחס בן ערובה, אני הייתי בין גדולי רומי, וכשמת טיטוס פצעו את מוחו, ומצאו בו כציפור דרור שמשקלה שני סלעים! אמר אביי: מקובלים אנו, פיו של היתוש היה של נחושת וציפורניו היו של ברזל.

בשעת מיתתו ציוה טיטוס, שישרפו את גופו ויפזרו את האפר בשבעה ימים ונהרות, כדי שלא ימצא אותו אלוהי היהודים ויעמידהו בדין. אכן עשו כדבריו. לימים, כאשר בן אחותו – אונקלוס בר קלונימוס – רצה להתגייר, הלך והעלה את טיטוס באוב [כעין סיאנס]. שאל אותו: מי חשוב בעולם הבא? אמר לו: ישראל. שאל אותו: האם כדאי להידבק בהם? אמר לו: מצוותיהם מרובות ואי אפשר לעמוד בהן. מציע אני לך שתלך ותתגרה בהם בעולם הזה, ועל ידי כך תהיה ראש וחשוב, שנאמר (איכה א): "הֲיִו צָרִיךָ לְרֹאשׁ" – כל המיצר לישראל נעשה ראש. שאל אותו אונקלוס: באיזה עונש דנים אותך בשמים? אמר לו: במה שגזרתי על עצמי. בכל יום ויום צוברים את אפרי ומחיים אותי שוב, ואחר כך שורפים אותי ומפזרים את אפרי על שבעה ימים. כן יאבדו כל אויביך ה'.

גם עליך תעבור כוס

גם רומי כולה נענשה. עוד בימים ששלט טיטוס, באו עליה פורענויות שונות: רעידות אדמה, שריפות, מגיפות. במחוז 'קאמפניה' אשר בדרום איטליה, חבל ארץ משובח, שגרו בו הרומאים העשירים, התחוללה רעידת אדמה. בתים רבים התמוטטו בעיר פומפי השוכנת באזור זה. זו היתה רק מקדמה. שבע עשרה שנה אחר כך הופיע ענן שחור על פסגת ההר הניצב ליד פומפי – הר הוּזוב. לפתע נשמעה התפוצצות אדירה, שזעזעה את כל הסביבה. בראש ההר נפתח סדק ענקי, שממנו התפרץ עמוד אש ועשן מפסגת ההר החל לגלוש חומר לוהט, ואחריו מטר אבנים אפורות, גזים לוהטים מרעילים, וכל זה מלווה ברעידות אדמה חזקות, שמוטטו את הבניינים בזה אחר זה. שלושה ימים רצופים הושלכו טונות של חומר לוהט וכיסו אזורים שלימים. הערים פומפי והרקולניוס הושמדו לגמרי, בתוך שעות אחדות נקברו מאות אלפים...

במשך הזמן ירדה אימפריית רומי מעל מפת ההיסטוריה, היא נחרבה בידי שבטים פראיים ולא נשאר לה שריד, כדברי הנביא ירמיה (איכה ד כא): "גַם עַלֶיךָ תֵעָבֵר כּוֹס".

עקיבא ניחמתנו!

פעם אחת לאחר החורבן, היו רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושוע ורבי עקיבא מהלכים בדרך. נכנסו לעיר רומי, ושמעו את קולות ההמון – קולות של חגיגות ותרועות שמחה. הקול היה כל כך חזק עד שנשמע למרחק של מאה ועשרים מיל (כ-120 ק"מ). התחילו החכמים לבכות, ולעומתם – רבי עקיבא שחק [חייך]. אמרו לו: עקיבא, אנו בוכים ואתה משחק?! אמר להם: למה אתם בוכים? אמרו לו: הגוים שעובדים עבודה זרה ומשתחווים לפסיליהם – יושבים בטוחים ושאננים, ואילו בית אלהינו היה לשרפת אש ומדור לחית השדה, ולא נבכה?! אמר להם: דווקא לכך אני משחק! אם כזו שלוה נתן ה' למכעיסיו – קל וחומר איזו שמחה ושלווה מצפה לעם ישראל לעתיד לבוא.

שוב פעם אחת עלו החכמים לירושלים. הגיעו להר הצופים [מקום רחוק שבגובהו היו רואים את הר הבית] וקרעו את בגדיהם למראה החורבן. הגיעו להר הבית וראו שועל אחד יוצא מבית קדשי הקדשים. שוב התחילו החכמים לבכות, ולעומתם – ר' עקיבא משחק. אמרו לו: עקיבא, תמיד אתה מפליא אותנו, שוב אנו בוכים ואתה משחק?! אמר להם: אתם למה בוכים? אמרו לו: מקום כה קדוש שכתוב בו (במדבר א): "וְהֶאָזַר הַקָּרֵב יוֹמָת" – שועל יוצא מתוכו? ועליו התקיים הפסוק: "על הר ציון ששמש שועלים הלכו בו". והיאך לא נבכה?! אמר להם: דווקא לכן אני משחק! אם התקיימה נבואת הפורענות שירושלים תהיה כה שוממה עד ששועלים ילכו בה, לבטח תתקיים גם נבואת הנחמה שניבא הנביא זכריה (זכריה ח, ד-ה): "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת, עוֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחְבוֹת יְרוּשָׁלַם, וְאִישׁ מְשַׁעֲנֵתוֹ בְּיָדוֹ מֵרֵב יָמִים, וּרְחֻבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מְשַׁחֲקִים בְּרַחְבֵּיהָ". אמרו חכמים לרבי עקיבא: עקיבא ניחמתנו! ויהי רצון שנזכה להתנחם ברגלי מבושר, בביאת המשיח במהרה!

על תרנגול ותרנגולת חרב הר המלך

היה בארץ ישראל אזור גדול וחזק – המכונה "הר המלך". אמר רבי יוחנן: 600,000 עיירות היו לינאי המלך בהר המלך, ובכל עיירה היו 600,000 איש. אמר רבי עולא:

אני ראיתי את המקום, שהוא קטן מאוד, ולא יכול להכיל כמות גדולה כזו של אנשים. אמר כופר אחד לרבי חנינא: משקרים אתם ומגזימים! אמר לו רבי חנינא: ארץ ישראל היא "ארץ צבי". כמו הצבי, שלאחר שמפשיטים את עורו ממנו, הוא מתכווץ מאוד ואי אפשר לעטוף בו שוב את בשר הצבי, כך ארץ ישראל: כאשר עם ישראל יושבים עליה – יש בה רווחה ומקום לכולם, אולם כאשר אינם יושבים עליה – מתכווצת ומתגמדת.

בימיהם נוהגים היו שכשיצאו חתן וכלה לחופה, היו מוליכים לפניהם תרנגול ותרנגולת, לסימן שיפרו וירבו כתרנגולים. פעם אחת, עברה פלוגה של חיילים רומאים ונטלו את התרנגול והתרנגולת מלפני החופה. כעסו על כך היהודים, ומיד התנפלו על הרומאים והיכו אותם. באו הרומאים ואמרו לקיסר: מרדו בך היהודים. עלה עליהם המלך למלחמה. היה בין היהודים אדם גבור מאוד בשם "בר דרומי". בקפיצה אחת היה יכול להגיע למרחק של קילומטר! הוא החל להרוג ולהכות ברומאים. הקיסר, שראה אותו, נבהל מאוד, והבין כי לא יוכל לנצחו בדרך טבעית. הוא נטל את כתרו מעל ראשו והניחו על הקרקע כסימן על כך שהוא ומלכותו נתונים ומסורים בידי ה', וכך אמר: רבונו של עולם! אם נח לך, אנא ממך אל תפיל אותי ואת מלכותי בידי אדם זה! נכשל בר דרומי בלשונו ואמר: "הלא אַתָּה אֱלֹהִים וְנַחֲתָנוּ, וְלֹא תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצַבְאוֹתֵינוּ!" דהיינו שח"ו אין הוא זקוק לעזרתו של הקב"ה. והנה כאשר נכנס בר דרומי לבית הכסא, בא דרקון [מין נחש] והקיש אותו ומת. אמר הקיסר: הואיל ונעשה לי נס – אניח הפעם ליהודים ולא אלחם בהם, ומיד חזר לאחוריו. שמחו היהודים מאוד ומיד התחילו לערוך שמחה ומשתה, והדליקו נרות רבים מאוד. האור היה כל כך גדול עד שבמרחק קילומטר מן המקום ניתן היה לזהות ולהבחין בדוגמא של טבעת לאור הנרות. אמר הקיסר: שמחים ומשחקים בי היהודים, אם כן אתנקם בהם! מיד חזר ובא עליהם עם צבא של 300,000 לוחמים, והרגו ביהודים אשר בהר המלך במשך שלושה ימים ושלושה לילות. ומרוב גודלו של המקום, כאשר היו הרומאים הורגים בצד האחד, לא חשו בכך תושבי הצד השני. כך היו בעיר בו זמנית בצד האחד הרג ומלחמה, ובצד השני נמשכו השמחה והמחולות.

חורבן ביתר

לא בחיל ולא בכח

לאחר חורבן בית המקדש השני, עדיין היתה קיימת סמוך לירושלים עיר גדולה וחזקה, שלא הצליחו הרומאים לכבושה, היתה זו העיר "ביתר". המנהיג של ביתר היה גבור עצום בשם "בר כוכבא" [הנקרא גם "בר כוזיבא"]. כשרצה להילחם באויב, היה שם אבנים בין שיניו וזורק אותן, וכך הורג בבת אחת כמה נפשות. בתחילה טעו בו חכמי הדור וחשבו אותו למלך המשיח. בר כוכבא גייס לצידו צבא חזק ביותר – לא כל חייל זכה להיכנס לצבאו, אלא רק מי שעבר מבחן קפדני ביותר. מה היה המבחן? כל חייל שרצה להצטרף אל מחנה בר כוכבא – היה עליו לקטוע לעצמו את בוהן ידו, כדי להוכיח את גבורתו ואומץ ליבו. כך אסף בר כוכבא מאתיים אלף חיילים מקוטעי אצבע. אמרו לו חכמים: עד מתי אתה עושה את ישראל בעלי מומים? אמר להם, והיאך אבדוק אותם לדעת את מידת גבורתם? אמרו לו: תעשה להם מבחן אחר: ירכבו על סוס, ותוך כדי רכיבה יהיה עליהם לעקור ארז מהלבנון. מי שלא יצליח לעשות זאת, לא יכנס לצבא שלך. אכן עשה בר כוכבא כדבריהם, ואסף עוד מאתיים אלף חיילים, שהצליחו לעקור ארז מהלבנון תוך כדי רכיבה.

כך נותרה ביתר העיר היחידה שלא נכבשה בידי הרומאים במשך חמישים ושתים שנה לאחר החורבן. מה היה סוד קיומה והישרדותה? במבט שטחי נראה כי צבאו האדיר של בר כוכבא הוא שהגן עליה, אולם המהלך בו התגלגלו הדברים מלמד אותנו "כי לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוחי אמר ה'..."

מצור על ביתר

בזמנם נהגו שכאשר נולד תינוק, שתלו לו עץ ארז, וכשנולדה תינוקת שתלו לה עץ שיטה. בשעת הנישואין – היו קוצצים את האילנות הללו, ומהם היו עושים חופה. פעם אחת עברה בת הקיסר ונשברה יתד במרכבתה. מיד קצצו עבדיה ארז, כדי לעשות ממנו יתד חדשה. חרה ליהודים מאוד על כך, ובאו עליהם והכוס. הלכו הרומאים ואמרו לאדריאנוס קיסר רומי: מרדו בך היהודים! חרה אפן של הקיסר, והוא החליט לחדש את המלחמה על העיר ביתר ולכבושה בכל מחיר, מיד שלח את צבאו שיצורו על העיר.

שמונים אלף מפקדי צבא היו צרים על ביתר. מלחמות רבות ניטשו בין צבאות אדרייאנוס לצבאות בר כוכבא. פעם אחת כשיצאו למלחמה, פגש ביהודים זקן אחד, אמר להם: ה' יהיה בעזרכם! הכשיל אותם פיהם, ומרוב שהיו בטוחים בגבורתם אמרו: "הלוא אתה אלוהים זנחתנו, ולא תצא אלוהים בצבאותינו" – הקב"ה לא יעזור לנו, אלא רק גבורתנו תעמוד לנו.

היה בעיר ביתר צדיק גדול, דודו של בר כוכבא – רבי אלעזר המודעי. היה רבי אלעזר עסוק בשקו ובתעניתו, ובכל יום ויום היה מתפלל ואומר: רבונו של עולם, אל תשב בדין היום! ואכן בזכותו לא נפלה העיר בידי האויב, שצר אותה במשך שלוש וחצי שנים. לבסוף התייאש אדרייאנוס מלכבוש את ביתר והיה בדעתו לחזור. בא גוי אחד מתושבי האזור ["כותי"] ואמר לו: כל זמן שתרנגולת זו מתפלשת באפר [היינו רבי אלעזר המודעי שעוסק בתפילה ובתעניות], אין אתה יכול לכבוש את העיר. אלא המתן לי, ואני אדאג לך שתכבוש את העיר עוד היום!

אנשי אמונה אבדו

מיד נכנס הכותי לביתר, ומצא את רבי אלעזר עומד ומתפלל. ניגש הכותי אל רבי אלעזר ועשה עצמו כאילו הוא לוחש באוזנו דבר סוד. אולם רבי אלעזר כמובן לא הרגיש בכך. הלכו ואמרו לבר כוכבא: דודך רבי אלעזר מבקש למסור את העיר לידי אדרייאנוס, ראינו בעינינו שיש לו דברי סתר עם איש כותי! שלח בר כוכבא שיביאו לפניו את אותו כותי. אמר לו: מה אמרת לרבי אלעזר, ומה אמר לך? התחכם הכותי ואמר: אם לא אומר לך – תהרוג אותי, אולם אם אומר לך – הקיסר שלי יהרוג אותי. אם כן מוטב לי להיות נאמן לקיסר ולשמור את סודות המלכות. הבין בר כוכבא מתשובתו, שאכן יש דברי סתר בין קיסר רומי לבין רבי אלעזר.

שלח מיד שיביאו לפניו את רבי אלעזר. אמר לו: מה לחש לך הכותי הזה באוזניך? אמר לו: איני יודע מה לחש באוזני, כי הייתי עומד בתפילה ולא שמעתי כלום. ומה אמרת לו? הוסיף בר כוכבא לשאול. לא כלום, השיב רבי אלעזר. התמלא בר כוכבא כעס גדול, בעט ברבי אלעזר ברגלו והרגו. באותו רגע יצאה בת קול מן השמים ואמרה (זכריה יא, יז): "הוי רעי האליל עזבי הצאן, חרב על זרועו ועל עין ימינו" – אתה שברת

זרועם של ישראל וסימית את עין ימינם [גדול הדור], לפיכך: "זרעו יבוש תיבש ועין ימינו פָּהָה תִּכָּהָה". מיד גרמו העוונות, ונלכדה ביתר ונהרג בר כוכבא.

ביום תשעה באב נכנסו שמונים אלף מפקדי הצבא עם חיילותיהם לעיר ביתר, והיו הורגים בה אנשים נשים וטף, עד שהתמלאה העיר כולה בדם. יצא הדם מן הפתחים ומן הסבכות ומן הצינורות, והיו הסוסים שוקעים בדם עד חוטמיהם, והיה הדם מגלגל וסוחף אבנים כבדות במשקל של למעלה משלוש מאות ק"ג.

את ראשו של בר כוכבא הביאו לפני אדרייאנוס. אמר: מי הרגו? אמר לו כותי אחד: אני הרגתי. אמר לו: לך והבא אותו אלי. הלך והביאו ומצא נחש כרוך על צוארו. בחן אדרייאנוס את גופו החסון של בר כוכבא, ואמר: אילולי אלוקים הרגו לזה, מי היה יכול להורגו?!

ברכת הטוב והמטיב

אדרייאנוס, שלא האמין שהעיר ביתר תיפול בידו אי פעם, היה שיכור גאוה וניצחון. הוא החליט לא לאפשר לקבור את הרוגי ביתר, אלא כרם גדול היה לו שמונה עשרה ק"מ על שמונה עשרה ק"מ. הביאו את ההרוגים לשם והשכיבום בפישוט ידיים ורגלים זה על גבי זה, וגדרו בהם את כרמו מכל צדדיו – סה"כ היקף של שבעים ושנים ק"מ. וזאת כדי שיתענג תמיד למראה הגיבורים ההרוגים. כך היו הרוגי ביתר מוטלים בביזיון במשך שבע שנים, אולם נעשה נס שגופותיהם לא הסריחו. עד שעמד מלך אחר ונתן רשות לקבור את ההרוגים. נאספו כל ישראל שהיו שם, טיפלו במתים והביאום לקבורה. אותו היום שהובאו הרוגי ביתר לקבורה – יום ט"ז באב היה, באותה שעה תיקנו חכמים בברכת המזון את ברכת "הטוב והמטיב". הטוב – שהגופות לא הסריחו, והמטיב – שניתנו לקבורה.

ציון שדה תחרש

פורענות קשה נוספת שארעה בתשעה באב היא חרישת ירושלים לאחר החורבן. היה זה בשנת ג' תתצ"ט (135 למנינם), ששים וחמש שנה לאחר החורבן. הקיסר הרשע אדרייאנוס חרש את ירושלים כולה והחריב אותה עד היסוד. על חורבותיה נבנתה במשך הזמן "עיר חדשה". היא כונתה "אליה קפיטולינה", על שם אליל רומי. היתה זו עיר נוצרית לכל דבר. על אדמתה נבנו כנסיות, ואת רחובותיה מילאו בליל של עמים

וגויים. על היהודים נאסר להיכנס לירושלים. רק פעם אחת בשנה – ביום החורבן – הותר ליהודים להיכנס, תמורת מס של דינר לנפש.

”באו גויים בנחלתך...”

מאז עברה ירושלים תלאות וכיבושים רבים. בשנת ד' שפ"ח נכבשה ירושלים בסערה על ידי החליף [המושל] עומר, יורשו של מוחמד. הוא הפך אותה לעיר מוסלמית, בנה עליה מסגדים, ואת שמה החליף מ"אליה קפיטולינה" ל"אל קודס".

שנים נוספות חלפו ושוב עברה ירושלים מיד ליד. הפעם כבשו אותה הנוצרים נוסעי הצלב, ששפכו בדרכם דם יהודי כמים. המסגדים שבנה עומר על הר הבית הפכו לכנסיות נוצריות. קרבות בלתי פוסקים בין הצליינים והמצרים, העבירו את הבעלות על ירושלים לידי הסולטן המצרי צאלח א-דין.

רומאים, ביזנטים, ערבים, צליינים ומצרים, כולם רבו על ירושלים. קסם מיוחד אפף את העיר הקטנה והעניה, אבל כולם ידעו את הסוד הגדול, ידעו וניסו להדחיק את הידיעה הזו, כי ירושלים היתה הווה ותהיה של העם היהודי.

הכותל – שריד בית מקדשנו

נשבע לו הקב"ה שאינו חרב לעולם

נאמר בשיר השירים (ב, ט): **”הֲנֵה זֶה עוֹמֵד אַחַר כְּתָלָנוּ, מְשַׁגֵּיחַ מִן הַחֲלָנוֹת, מְצִיץ מִן הַחֲרָפִים”**. ואומרים חז"ל במדרש: הנה זה עומד אחר כותלנו – אחר כותל המערבי של בית המקדש, שנשבע לו הקב"ה שאינו חרב לעולם. ולמה? ששכינה במערב.

במשך אלפיים שנות הגלות, עברו על ירושלים מלחמות רבות, היא נחרבה ונבנתה שוב ושוב, ורק קיר אחד נותר לו איתן ויציב – הכותל המערבי, שריד בית מקדשנו.

מספרים רבותינו: כשכבש אספסיינוס את העיר, חילק חומותיה לארבעה דוכסים: דוכס של ערביים, דוכס של אפריקה, דוכס של אלכסנדריה ודוכס של פלסטיני. ועלה השער המערבי לפנגר דוכס של ערביים. גזרו מן השמים שלא יחרב לעולם. למה? ששכינה במערב. הללו החריבו את שלהם והוא לא החריב את שלו. שלח אספסיינוס והביאו. אמר לו: למה לא החרבת את שלך? אמר לו: חייך, לשבחה של מלכות

עשיתי. שאילו החרבתי אותו לא היו יודעים מה החרבת. עכשיו יראו הבריות ויאמרו: ראו כוחו של אספסיינוס מה החרیب! אמר לו יפה עשית, אולם כיון שעברת על מצותי – עלה לראש הגג והפל את עצמך. אם תחיה תחיה, ואם תמות תמות. עלה והפיל עצמו ומת.

עוצו עצה ותופר

טיטוס הרשע, לאחר שהחריב את ירושלים, ניסה בכל כוחו להרוס את הכותל המערבי. הוא הפעיל אל "אילי הברזל" החזקים ביותר, שינגחו את הקיר, אולם כל נסיונות הביקוע בקיר ה"פשוט" ההוא, שממערב להר הבית, עלו בתוהו. אילי הברזל האימתניים, שהפילו חומות אדירות, לא הצליחו להבקיע קיר זה. הקיר העומד לו איתן כמו הכריז ואמר: הראית, טיטוס הגאה? לא אתה החרבת את מקדש היהודים. אלוהיהם נתן לך את הכח להחריבו, בית הרוס הרסת. הנה אפילו כותל פשוט אינך יכול לסתור....

כשראו הרומאים שאין באפשרותם להחריב את הכותל, ניסו תחבולה אחרת. הם ציוו את תושבי ירושלים לרוקן את אשפתם שלוש פעמים בשבוע ליד הקיר הקדוש הזה. אלה שמתגוררים במרחק יום הליכה מהמקום, הצטוו לעשות זאת אחת לשבוע, והגרים במרחק של יומיים הליכה – אחת לשבועיים. בדרך זו היה הכותל מכוסה אשפה במשך שנים רבות. אולם בהגיע הזמן, שם הקב"ה קץ לביזיון הלזה.

הרבה שלוחים לו למקום. השליח ששלח ה' כדי לטהר את המקום הקדוש הזה היה הסולטן סלים. הוא קבע את ביתו מול הר הבית, בבית שחלונותיו משתקפים אל מקום המקדש. אהב הסולטן להתבונן מן החלונות הללו, שנוף בעל הוד קדומים נשקף מהם. והנה בהלה וכעס נורא אחזוהו יום אחד, כשראה מחלון ביתו אשה זקנה הנושאת בידיה מספר שקים מעלי צחנה, ומשליכה אותם בפניה המערבית להר הבית. לתדהמתו הבחין כי המקום כולו מלא אשפה. מבירורים שערך וחקר, נודע לו על המסורת העתיקה של צאצאי הרומאים, לזרוק את אשפתם דווקא במקום הזה. הוא החליט לפעול מיידית לפינוי הרי האשפה שהצטברו שם. מה עשה? ניגש אל הר הזבל, ופיזר לתוכו מטבעות זהב רבים. עד מהרה נהרו אנשי העיר אל המקום, כדי לפנות את האשפה ולזכות באוצר. תילי אשפה פונו, ולעין כל נחשף הכותל המערבי.

לעולם אין השכינה זזה מהכותל המערבי

אמר רבי אלעזר בן פדת: אף בזמן שחרב בית המקדש, אין השכינה זזה ממקומה, שנאמר (מלכים א ט ג): "וְהָיוּ עֵינָיו וְלִבֵּי שְׁסֵם כָּל הַיָּמִים". אמר רב אחא: לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי של בית המקדש, שנאמר: "הנה זה עומד אחר כותלנו".

הסבר על ענין קיומו של הכותל המערבי כתוב בספר אמונה והשגחה: "מקום מקדשנו – כשנתבונן בו נכיר ענין נצחיותו... אף כששלטו כמה ידים ורצו לעוקרו, לא עלתה בידם. וזהו סימן מובהק שלא זזה שכינה משם... והוא כמו עצם "לוז" שנשאר באדם לאחר מותו, שהוא יהיה יסוד לבנין האדם בתחיית המתים. והוא רמז לכלל ישראל, שלא יכלה ממנו שארית הפליטה!"

ואכן הכותל, אשר גם בחורבנו יכול כל יהודי להרגיש ולחוש כי זה בית אלוהים וזה שער השמים, מחזק בנו את התקווה ואת האמונה שבמהרה נזכה להתגלות השכינה בהר ה' ובבנין בית המקדש, כמו שניבא ישעיהו הנביא מפי ה' (ישעיה ב, ב ג):

"וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיֶּה הַר הַיְיָ בְּרֵאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת, וְנִהְרֻ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם: וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר הַיְיָ אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וִירֵנוּ מִדְרָכָיו וְנִלְכֶּה בְּאַרְחֹתָיו, כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדִבַּר הַיְיָ מִירוּשָׁלַם".

5.2 . חודש אב – מנחם אב

חודש אב הוא החודש האחד עשר בלוח העברי בשנה המתחילה בחודש תשרי, כנהוג מימי בית שני, והחמישי בשנה המתחילה בחודש ניסן, שהיה נהוג בימי בית ראשון. חודש אב הוא תמיד חודש מלא – בין 30 ימים. ראש חודש אב חל בימים שני, רביעי, שישי או שבת.

שמו של החודש הובא, ככל שאר שמות החודשים, מגלות בבל. מקורו במילה האכדית אבו(= "קנים").

בבבלית, פרוש השם הוא אש – חודש זה נקרא כך על שם החום הכבד השורר בתקופה זו של השנה. על פי החוקרים, בחודש זה נהגו לקצור את הקנים לצרכים שונים. בלוח גזר נקרא החודש "ירח קיץ", על שם אסיף הפירות בתקופה זו.

בפרסית פירוש השם אב הוא מים – ההפוך מאש, ואף הוא בא לתאר את החודש כחודש חם שבו בני אדם צמאים למים.

מבחינת המסורת היהודית מתארים שני הפירושים הללו, אש ומים, את ימי החורבן שבהם "באנו באש ובמים".

יש מפרשים שרואים בשם אב סמל לחורבן והם מספרים שהשם אב ניתן לחודש החורבן להסביר למה קיבל עליו את התפקיד להעניש את בני ישראל שחטאו – הוא עשה זאת כפי שעושה אב לבניו, לטובתם, לחנכם, ללכת בדרך טובה כפי שנאמר "חושך שבטו שונא בנו", והוא הסכים לכך רק אחרי שניחמו אותו והבטיחו לו שהמשיח ששמו "מנחם" יוולד ביום החורבן ושיום החורבן ישמש לעתיד כיום מועד כפי שנאמר "קרא עלי מועד", ומשום זה נקרא החודש בשם מנחם-אב. ואע"פ שהוא התכוון לטובה מזלזלים ביוקרתו ולא מזכירים אותו במקרא ואפילו בספר עזרא נקרא בשם החודש החמישי אע"פ שבזמנו כבר קראו אותו בשם אב.

במשנה נאמר עליו: "משנכנס אב, ממעטים בשמחה" (תענית ד, ו).

חז"ל אומרים שזהו רמז ל – מנחם א"ב, זאת אומרת שהקב"ה ינחם את האותיות העבריות אשר נכתבו בהם בצער רב על החורבן, יש גם הרואים בשם א"ב נוטריקון של – בבל אדום, שהם היו שתי הממלכות שעשו את החורבן. המזל של חודש אב הוא מזל האריה.

חודש אב נחשב כחודש עצוב בגלל חורבן הבית הראשון והשני שאירעו בט' באב הוא גם נקרא בשם מנחם אב כהבעת תקווה שהקב"ה ינחם אותנו.

במקומות רבים לא מברכים את החודש הזה וקוראים עליו את הפסוק: "במספר ירחים אל יבוא", ויש להם לזה אסמכתא ממשה רבנו שבשעה שבירך לפני מותו את כל השבטים הוציא את שמעון שהוא השבט של חודש אב ושבט תלה את אסון החודש ולא בירך אותו כפי שנספר בהמשך. לפי האגדה, פושטים השמים בחודש זה את שמלת האור שלהם ושמים שק כסותם, ונעשים קודרים ואפלים כפי שהיה ביום החורבן, שבו הליבש הקב"ה שמיים קדרות ושק שם כסותם, כפי שמספר ישעיה (נ,ג). וכיבה את כל הכוכבים והמזלות והפנסים שבשמיים "שמש וירח קדרו והכוכבים אספו נוגהם. (יואל ד, טז).

סתם את כל החלונות וכיסה את כל השמיים בענן אבק רגליו והסתתר "הכביכול" במסתרים לשבת בדרך ולידום ואף לבכות מפני גאוותם של בני ישראל שניטלה מהם באותו הזמן ומפני גאוותו של בית המקדש והשמיים שאף הם ניטלו מן העולם ושלוש דמעות הוריד ומוריד הקב"ה באותו החודש: אחת על מקדש ראשון, אחת על מקדש שני ואחת על צערם של בני ישראל. ומשום כך אמרו חז"ל משנכנס אב ממעטים בשמחה (תענית כו).

תשעה באב, היום בו נחרב המקדש, הוא יום שחלים עליו חמישה איסורים: אכילה ושתייה, רחצה, סיכה (קרמים, משחות, וכד'), נעילת עור (אסור לנעול נעל העשוי עור), ותשמיש.

משחרב המקדש, בכל עת של שמחה מזכיר העם היהודי את צער החורבן, כגון לפני שבירת הכוס בחתונה, נאמר הפסוק מתהילים "אם אשכחך ירושלים..."

חמישה עשר באב הוא מקצתו יום טוב עקב כמה אירועים שקרו בו: יום שנפסק בו מתי המדבר, יום שבאו לקבורה הרוגי בית"ר, יום של סליחה לדור המדבר מעוון

המרגלים, וכו'. למעשה עד החורבן היה יום ט"ו באב ליום שמחה, יום סליחה ומחילה, יום של טהרה מעוונות. ביום זה היו בנות ישראל יוצאות במחולות מחוץ לעיר ורוקדות בכרמים, ממש יום חג לבנות ישראל שכל כולו אופייני במחולות לשם שמיים. כמו כן היה יום זה יום מיוחד לנישואין או ליום מיוחד לעשות בו את טקס האירוסין, היום היחיד שהיה מקביל ליום זה היה יום הכיפורים. מספרים חז"ל שבט"ו באב היו בנות ירושלים יוצאות לכרמים וכל מי שלא הייתה לו אישה היה יוצא אחריהן לכרמים. בלשון המישנה נאמר כך: "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים – שבהן בנות ישראל יוצאות...ומה היו אומרות, בחור, שא נא עיניך וראה, מה אתה בורר לך. אל תיתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה. שקר החן והבל היופי, אישה יראת ה' היא תתהלל..." הקשר ליום הכיפורים הוא שיום זה הוא יום טוב שבו אמר ה' למשה רבנו "סלחתי כדבריך" ומחל לבני ישראל על חטא העגל, וזהו היום שבו ניתנו הלוחות למשה.

חודש אב בראיה היהודית הקבלית

המבט הקבלי על חודש אב – אב בחכמה, ספירת החכמה נקראת אב, שממנה יוצא כל השפע לעולם, כך יש להסתכל על אב, החורבן שמבטא את הירידה המנטלית של העם, צריך להיות למנוף של ירידה לצורך עלייה, להסתכל קדימה אל השפע שמציעה ספירת החכמה – אב, מ – א' להתקדם ל – ב' ולרוץ בחדווה קדימה. הקשר הקבלי למזל האריה הוא ספירת החסד, והגימטרייה של אריה יוצא רי"ו (216), שזהו שם ע"ב (72), שם בן 72 צירופים של שלוש אותיות לכל צירוף, ויחד יוצא $3 \cdot 72 = 216$ אריה. לסיכום הכתבה – ניתן להביט גם על חודש אב בחיך, למרות הפצע היהודי הגלום בחודש זה. עובדה היא שדווקא בחודש זה היו בנות ישראל יוצאות במחולות, נפסקו מתי המדבר, הביאו לקבורה את הרוגי בית"ר, נסלח על עוון המרגלים, ועוד. אפילו במבט הקבלי, המילה אב מקבלת קונוטציות חיוביות רבות: אותיות ה – א"ב, ספירת החכמה המייצגת את הראשית של השפע הבא אלינו ומזכירה לנו להביט תמיד קדימה באופטימיות מרבית, וספירת החסד – החסד האלוקי.

6.1 . שלום לעם/ מבט לחיים / דוד קליינר

מאז שהוא זוכר את עצמו, קווין ריין בן העשר התגורר באחוזה מפוארת ומרשימה שהתפרסה על פני כמה דונמים טבולים בירק ובדשא, שבמרכזם חוות סוסים ענקית ואגם תכול בו שטו ברבורים צחורי צוואר. אולם קווין המסכן לא יכול היה ליהנות מכל אלו. הוא התגורר במקום הזה בחסותו של בעל הבית הקשוח מיסטר צ'ורמן תחת הכינוי 'אסופי', ובמילים אחרות ילד מוזנח וחסר משפחה שמיסטר צ'ורמן ה'נדיב' אסף אל ביתו בהיותו תינוק חסר ישע שהתגולל ברחובות.

אך בעוד ילדיו של בעל הבית נהנים מכל מנעמי החיים, לומדים בבתי ספר יוקרתיים וזוכים לחופשות מפנקות. נאלץ כל אותה העת קווין המסכן להיות מעין איש תחזוקה של הבית, ובעד עבודתו ניתנו לו פת לחם וצרכים בסיסיים בלבד. 'עליך להודות על כל החסדים שאנו עושים עימך', שינן בפניו כל העת מיסטר צ'ורמן. 'כל פירור שאתה מכניס אל פיך הוא מתנת חנם ממני', המשיך בנאומיו שדקרו בליבו של הילד כמדקרות סכין.

גם בשעות שהוא שדה בבית הספר של בית היתומים האזורי לא היו לו רגעי נחת. הצקות הילדים, קשיחותם של המורים, ומעל הכול התנהגותו השתלטנית של המנהל רק זרו עוד מלח על פצעיו.

מיסתו שכנה בחדר צר בעליית גג אפילה במרומי האחוזה, אפילו החלון הקטן שנפרץ בגג פנה כלפי מעלה, ולא אפשר לו לראות דרכו את ילדי הבית משתובבים להנאתם במרחבי הגינה הססגונית. הוא היה מאזין לקולם המתגלגל באושר בעת רכיבתם על

הסוסים עם מדריך הספורט, ומתחיל להזות בהקיץ כיצד הוא משיט את הסירה במרכז האגם כשהוא אוחז חכה ארוכה וממתין לרגע בו היא תתחיל להתנדנד בפראות כאות לכך שדג קטן נלכד בקרס שלה.

יום אחד בדרכו לבית הספר היה קווין עד לתאונה בה נפגע עובר אורח על ידי מכונית שלא נתנה לו זכות קדימה במעבר חציה. האיש שהיה בעל מראה מכובד, נפל על הארץ ומתיקו התעופפו דפים רבים. קווין לא התמהמה ומיד רץ לאסוף את הדפים לפני שהם ייעלמו במורד הרחוב. האיש הנכבד קם על רגליו והתברר שפציעתו הייתה קלה מאוד.

'אני ממש מודה לך ידידי הצעיר', אמר לקווין האיש שהזדהה כעורך דין בכיר. 'קח את זה', אמר האיש ושלף כרטיס ביקור קטן. 'אם תצטרך אי פעם עורך דין, תוכל לפנות אלי...'

הילד תחב את הכרטיס אל דש מעילו ולאחר כמה ימים כמעט ונשכח המאורע הזה מליבו בעיקר בגלל כל קשיי החיים עימם נאלץ להתמודד יום יום. והנה יום בהיר אחד הוא שומע צעקות העולות מסלון הבית, הוא רץ לשם ומיד הבחין במיסטר צ'ורמן כשהוא שוכב על השטיח ומתפתל מכאבים כשאשתו לידו.

'קח את מפתחות המשרד', צעקה האישה בהיסטריה, 'רוץ מהר ותביא את התרופה שלו. היא נמצאת בתוך קופסה שחורה במגירת השולחן המשרדי'. קווין הקטן סובב את מפתחות דלת המשרד, זו לו הפעם הראשונה שהוא דורך בחדר זה שתמיד נאסר עליו להתקרב אליו. הוא רץ אל השולחן המפואר והחל לפתוח את המגירות שהיו בצידו.

תוך כדי חיפוש הוא מבחין לפתע בתמונה של זוג צעיר ומאושר האוחז תינוק קטן. על התמונה נכתב: 'עם קווין שלנו'.

הוא הרגיש שמכת ברק פגעה בו. 'האם אלו הורי?' חשב לעצמו, 'מדוע מיסטר צ'ורמן מסתיר ממני מידע?'

הוא מצא את התרופה והביא אותה לבעלת הבית שכבר הייתה בדרך החוצה עם כוחות ההצלה.

זו ההזדמנות שלי' הרהר קווין ורץ בחזרה אל המשרד. הוא ידע שאסור לו לעשות את זה, אבל החשד שבעל הבית מסתיר ממנו משהו לא נתן לו מנוח. הוא החל לעלעל

במסמכים, ולתדהמתו הוא מוצא גזיר עיתון בו נכתב כי המיליונרים בני הזוג ריין נהרגו בתאונת מטוס והשאירו אחריהם בן קטן בשם קווין. הוא המשיך לקרוא מסמך אחרי מסמך, עד שהגיע לחוזה עבודה שנכתב בין אדון ריין בעל האחווה, לבין המשרת מיסטר צ'ורמן שיהיה מעתה מנהל המשק של הבית. ידיו רעדו ומחשבה מדהימה חלפה בראשו: 'אז כל העושר הזה הוא בעצם שלי! אני אפילו לא ידעתי מה אני מפסיד כל השנים! מיסטר צ'ורמן הרמאי השתלט על כל הנכסים הללו לאחר מות הורי!' הדבר הבא שעשה הוא להרים טלפון לידידו עורך הדין...

*

הבעיה הגדולה ביותר שלנו היא שאיננו יודעים מה אנו מפסידים כל השנים שאנו בגלות. כל כך התרגלנו למרוץ חיים החומרני העוטף אותנו, עד שאין לנו מושג איזה עושר ואושר הפסדנו מאז חורבן בית המקדש: נבואה, עושר רוחני בלתי נדלה, והתגלות אלוקית מתמדת בעולם. אנו יכולים לזכות לכל אלו בחזרה תוך רגע קט, ובלבד שנעשה את הצעד כדי להתקרב אל הבורא. עלינו להכיר ולדעת את עוצמת ההפסד הרוחני הכביר עבורנו ולהתחנן ולבקש על אחדות ישראל ועל הגאולה, כדי שנזכה לביאת המשיח ולבניין בית המקדש השלישי בתפארתו.

החיים לא האירו פנים לדרור. בגיל 8 כבר היה יתום מאב ומאם, לאחר ששניהם נהרגו בתאונת דרכים. לא היו לו אחים ולא כל קרובי משפחה ידועים, והעובדת הסוציאלית שהתיק שלו הגיע לשולחנה שלחה אותו למוסד פנימייתי שהיה מיועד ליתומים אמיתיים וגם ליתומים שהוריהם עדיין בחיים, אך העדיפו שהילד ישהה כמה שיותר מחוץ לבית...

דרור שהיה עד אז בן יחיד ומפונק להורים אוהבים, נקלע לחברה שלילית של ילדי מצוקה, ועד מהרה למד מהם כמה וכמה תעלולים מרושעים. הוא היה כפי הנראה ממשיך להידרדר אילולא נודע ביום בהיר אחד להנהלת המוסד שיש לו דוד רחוק, שהוא גם אדם אמיד ובעל אמצעים.

מנהל המוסד הזמין את הדוד לפגישה. 'הילד פשוט לא מתאים לסוג מוסד כזה', אמר המנהל שהיה אדם בעל לב חם. 'אני מבין שאתה רק קרוב משפחה רחוק, אבל חבל עליו, אם הילד יישאר עם בני הנוער החוסים כאן הוא ייצא מפה פושע לבסוף. אם יש לך אפשרויות, אני מפציר בך להוציא אותו מפה ולהכניס אותו למוסד פרטי שבו יוכל להתחנך כראוי.'

הדוד קיבל את העצה. הוא העביר את דרור למוסד אחר ואכן שם הוא החל לפרוח ולהיטיב את דרכיו. הדוד המבוגר החל להיקשר אל הילד שהגיע לביתו לחופשות ולחגים, והתייחס אליו כמו לשאר בניו. הוא ערך לו חגיגת בר מצווה מפוארת, ולאחר מכן המשיך לממן את לימודיו בתיכון. גם כשדרור הלך לצבא, הוא תמך בו כספית כדי שיוכל לצאת עם חברים ולבלות קצת בחופשותיו

לאחר הצבא זה היה כבר ממש טבעי שהדוד יממן לדרור את לימודיו באוניברסיטה ואף יעניק לו קצבת קיום, כשם שנהג עם ילדיו האחרים. דרור אכן עשה חיל בלימודיו, וסיים תואר ראשון בהצלחה. הוא התכוון להירשם ללימודים לתואר שני, וגם כאן

פתח הדוד הנדיב והאמיד את ארנקו ושילם את עלות הלימודים כדי שדרור יוכל להגיע להישגים בחיים, ולרכוש מקצוע שיעזור לו לבסס את עתידו. ביום בו החל דרור את התואר השני שלו, הודיע לו הדוד כי ממתינה לו מתנה צנועה בכתובת מסוימת בתל אביב. 'מה המתנה?' הסתקרן דרור, אבל הדוד לא הסכים לתת יותר פרטים ואמר שעליו לגשת לאותה כתובת כדי לקבל את המתנה. דרור לא היה מסוגל לכבוש את סקרנותו. הוא לקח אוטובוס לכתובת שהייתה בדרום תל אביב, אך כשהגיע למקום הוא התבלבל. את כל הבניין תפסה סוכנות מכוניות ולא היו בו שום חנויות נוספות שבהן תוכל להמתין לו מתנתו של הדוד. במשך דקות ארוכות הסתובב דרור מכל צדי הבניין, מחפש בית עסק נוסף, ולבסוף החליט להיכנס לסוכנות המכוניות ולשאול. אחד מאנשי המכירות נגש אליו ושאל: 'אתה דרור?'

'כן', השיב דרור, מופתע מכך שמישהו זיהה אותו.

'מחכה לך פה מכונית', בישר לו איש המכירות, ורק אז התברר לדרור הנדהם כי המתנה של הדוד היא לא פחות ולא יותר מאשר מכונית חדשה ישר מהניילונים! דרור היה נרגש וליבו הוצף רגשי תודה. הוא החליט ששום דבר לא יוכל להביע את רגשותיו כמו מכתב תודה שהוא ישלח לדוד בצירוף זר פרחים גדול. 'אינ לי מילים להביע את תודתי על המתנה הנפלאה שנתת לי. המכונית היא פשוט דבר שלא חשבתי שאי פעם יהיה לי, ואני פשוט מאושר ומלא שמחה. תודה רבה על המתנה הגדולה, ואני מקווה שאוכל אי פעם להשיב לך כגמולך על נדיבות הלב שלך'. דרור לא קיבל תשובה על מכתבו, אך לא ייחס לכך משמעות רבה וממילא היה עסוק כל כך בהכנות לתחילת הלימודים עד שלא חשב על שום דבר אחר. את ההפתעה הבלתי נעימה הוא קיבל בראשית החודש הבא. פקיד הבנק התקשר אליו והודיע לו שעליו לכסות את החריגה בחשבון, משום שכמה צ'קים נפרדו ואילו הקצבה החודשית שלו לא נכנסה.

'איך זה יכול להיות?' תמה דרור. ההקצבה של הדוד הייתה נכנסת לחשבון הבנק כמו שעון, ומעולם לא איחרה. לא היה לו נעים להתקשר ולשאול, אך הוא אמר לפקיד שללא ספק הכסף ייכנס מחר והחריגה תכוסה.

גם למחרת הכסף לא נכנס, וכך גם ביום השלישי.

לדרור כבר לא נותרה ברירה, והוא החליט להתקשר לדודו כדי לברר את העניין.

'אתה כפוי טובה', אמר לו דודו בנוקשות, 'זוה לא נותן לי חשק להמשיך לממן אותך'.
'אני כפוי טובה?' נדהם דרור. 'האם קיבלת את זר הפרחים ואת מכתב התודה שלי על המכונית?'

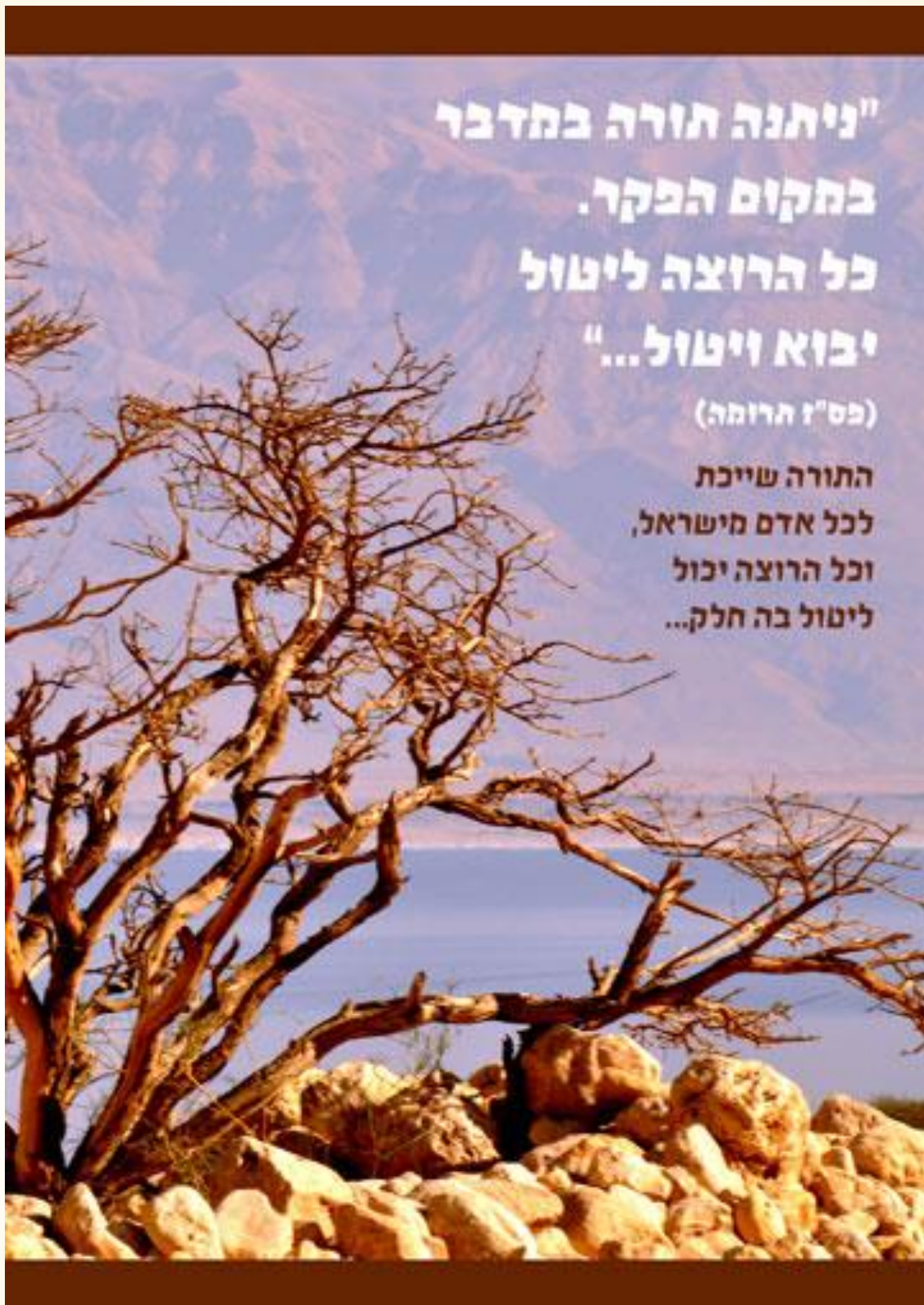
'קיבלתי גם קיבלתי', השיב הדוד, 'ודווקא משום כך אני חושב שאתה כפוי טובה'.
'למה?'

'תשמע, דרור. אני נותן ומעניק לך כבר שנים רבות. כל חודש נכנסת לחשבונך ההקצבה הקבועה שמאפשרת לך לחיות, ללמוד ולהתפתח בלי דאגות. לזה כבר התרגלת. אתה מרגיש שאני חייב לך את זה. כבר אינך צורך להודות על כך. רק כאשר יצאתי מגדרי ונתתי לך מכונית, חשת צורך לשלוח לי זר פרחים ומכתב תודה. אני אכניס לך את הכסף לחשבון הבנק כבר היום, אבל רציתי רק להזכיר לך שצריך להיות אסיר תודה לא רק על הדברים יוצאי הדופן, אלא גם על הדברים שאתה מקבל יום יום...'

בפרשת דברים משה רבנו נושא דברים בפני עם ישראל ומזכיר להם את כל הטובות והניסים שהקב"ה עשה עמם מאז יציאת מצרים ועד אותו יום. כי ברגע שאדם אינו זוכר להכיר טובה, זה מראה שחסר לו את היסוד והבסיס בהנהגתו של יהודי, שהרי דרך ארץ קדמה לתורה. חשוב ביותר לזכור להודות ולחוש את רגשי התודה על כל מה שאנו מקבלים, גם מהורים ומהמורים, וכמובן מהקב"ה שידו פתוחה ורחבה ואנו נהנים ממתנות החינם שלו בכל יום ויום

"ניתנה תורה במדבר

במקום הפקר.

כל הרוצה ליטול

יבוא ויטול..."

(פס"ז תרומה)

התורה שייכת

לכל אדם מישראל,

וכל הרוצה יכול

ליטול בה חלק...

אוכל אסור / אוכל מותר – ענת הראל.

אם אתם בתהליך של דיאטה להפחתה במשקל או שמירה על המשקל, אתם בטח מכירים היטב את התופעה של מאכלים מפתים האורבים לכם בכל פינה ולוחשים את שמכם... מעמידים את כוח הרצון שלכם במבחן.

לפעמים המבחן הזה מיותר לחלוטין ואפשר לוותר עליו, משום שמסתבר שישנם כמה מאכלים אשר "זכו" לא בצדק למוניטין רע, כאשר למעשה אפשר ולעיתים אף מומלץ לצרף אותם לתפריט שלנו גם כשאנחנו בתהליך של הרזייה.

פסטה לא פאסה

הפסטה אכן עשויה להיות מלכודת בעייתית. אם בשל העובדה שרוב הפסטות שאנחנו אוכלים כיום עשויות מקמח לבן ובעיקר משום שרוב מנות הפסטה המוגשות במסעדות וגם אלו שאנחנו רגילים לאכול בבית – מכילות הרבה יותר פחמימות ממה שהגוף שלנו צריך בארוחה אחת, כך שכל העודפים נאגרים בסופו של דבר בתאי השומן ו"תוקעים" לנו את כל הדיאטה היקרה שלנו.

אבל האמת היא שלא באמת חייבים לוותר על פסטה. בתשומת לב ושינויים קלים אפשר להחזיר אותה לתפריט. כל מה שצריך הוא להחליף אותה בפסטה מחיטה מלאה ולהקפיד על כמויות קטנות (טוב, לא הבטחתי ניסים, אבל עדיף קצת מאשר בכלל לא, לא?).

המחקרים מצביעים על כך כי אנשים המקפידים במהלך היום על מזונות מחיטה מלאה יצליחו יותר בתהליך הירידה במשקל וכן בשמירה על המשקל לאורך זמן. אחד המחקרים אף הגדיל לעשות והוכיח כי העדפת מזונות מחיטה מלאה על מזונות מקמח לבן מעובד – עוזרת להתמודד ביעילות רבה יותר עם שומן בטני, שזו בשורה נפלאה בפני עצמה.

הביצה או התרנגולת?

הביצה עוררה מחלוקות רבות בתחום התזונה וגרמה לרבים להגביל עצמם לביצה או שתיים בשבוע מחשש הכולסטרול. היום אפשר לומר בבטחה כי ביצה ליום מומלצת ובטוחה לאכילה עבור אדם בוגר (עבור ילדים לעיתים ממליצים אפילו על יותר מזה). בנוסף לזה, מסתבר שאכילת הביצה בבוקר, כאשר אתם מתחילים את היום שלכם – מגדילה את הסיכויים שלכם לרדת במשקל כאשר אתם בתהליך של דיאטה. הסיבה עליה מדברים החוקרים היא שהביצה מכילה כמות גדולה של חלבון אשר מתעכל לאט יחסית ומקנה לנו תחושת שובע למשך זמן רב יותר. אז לכל אלו מכם אשר מסבירים לי שהם מוותרים על ארוחת הבוקר כי היא גורמת להם ליותר רעבים אח"כ

כל היום – הנה הפתרון שלכם! – איכלו ביצה בבוקר עם פרוסת לחם או שתיים כך גם לא תוותרו על ארוחה חשובה מאוד וגם לא תחישו רעבים בשעה מוקדמת מידי בהמשך היום.

אלוקים נותן אגוזים למי שאין שיניים

אגוזים הם ללא ספק הפיצוחים האולטימטיביים אבל אנחנו נמנעים מהם לרוב בגלל שהם מכילים כמות גדולה מאוד של קלוריות ביחס למשקלם וזה ממש לא משהו שאנחנו יכולים להרשות לעצמנו כאשר אנחנו בתהליך של ירידה במשקל. אבל יש משהו שכדאי לזכור, לשומנים (כאשר הם באים מהמקור הנכון ובכמות הנכונה) יש תפקיד חשוב בתזונה שלנו ובהחלט חשוב לא לוותר עליהם לגמרי. השומן שבאגוזים הוא בדיוק השומן הידידותי שאנחנו רוצים בתזונה שלנו ויחד עם זאת יש לאגוזים ערכים תזונתיים נוספים העוזרים לאזן את רמת הסוכר בדם. עדיף לנשנש קצת אגוזים (שימו לב לכמות! לא ל"רדת" על שקית שלמה) מאשר עוגיות או שוקולד. כך לפחות נדע שהנישנוש שלנו מכיל גם ערכים תזונתיים חיוביים חוץ מהשומן שהוא מוסיף לתפריט היומי שלנו.

מי הזיז את הסטייק שלי?

במשך שנים רבות, מומחים לתזונה המליצו שוב ושוב על הפחתת האכילה של בשר אדום. אך מסתבר שסטייק מבשר בקר אינו בהכרח מהווה סכנה ברורה וממשית להיקף המותניים שלנו. למעשה, מתברר כי אם נקפיד לבחור את הסטייק שלנו מהחלקים היותר רזים של בשר הבקר – לא נגדיל באופן משמעותי את כמות השומן הרווי שנצרוך לו היינו בוחרים באותה מנה של חזה עוף, מצד שני נרוויח כמות יפה של חלבונים. בדיוק כמו בביצים, גם בשר הבקר עשיר מאוד בחלבון ולכן העיכול האיטי שלו יחזיק אותנו שבעים למשך זמן רב יותר אחרי הארוחה. אם כן, הסוד הוא לבחור את החלקים הרזים יותר של הבשר ולהגביל את כמות הבשר האדום בארוחה אחת לכמות הנכנסת בכף יד אחת.

תרצו קפה?

קפה נכנס לקטגוריית "הרעים" רק אם אתם שותים ממנו יותר מידי או מערבבים אותו עם הרבה חלב/סוכר. אם אתם שותים אותו פשוט, שחור או אספרסו, אתם למעשה מקבלים תגבור למטבוליזם שלכם ללא תוספת של שומן או קלוריות מיותרות. שתו את הקפה שלכם רזה: בלי חלב או עם חלב רזה מועשר בויטמין D ובסידן (אם כבר חלב אז שנרוויח מזה משהו), עם ממתיק מלאכותי או כפית אחת של סוכר.

ילד אסור / ילד מותר

הטלת ווטו מוחלט על פינוקים שאנחנו אוהבים לא באמת תעזור לדיאטה שלנו. ההיפך הוא הנכון, משום שברגע שאנחנו יודעים שאסור לנו לגעת במשהו שאנחנו אוהבים – מיד החשק שלנו בדיוק לדבר הספציפי הזה עולה! לכן, הפיתרון היעיל, שגם יאפשר לנו לרדת במשקל או לשמור עליו וגם להנות מתענוגות הקטנות שבחיים, הוא מינון!

הגבלת כמויות בצורה מודעת וברורה תאפשר לנו להנות מכל העולמות עד כמה שניתן. המגבלה על המינון צריכה להיות בהתאם לאופי שלכם – עד כמה אתם חזקים, האם תוכלו להגביל את עצמכם למשל לקוביית שוקולד בסוף הארוחה ולעמוד בזה? או שעדיף לכם לאסור על עצמכם מתוקים וחסאים מסוג זה במשך כל השבוע ולאפשר לעצמכם רק בסוף השבוע ארוחת "חסאים" גדולה? את התשובה לשאלה רק אתם יודעים ובהתאם תוכלו להתנהל.

ביקורת בונה

באופן כללי כדאי ללמוד לבחון את האיסורים על מנות המוגשות במסעדות באופן ביקורתי. למשל: להמבורגר יצא שם של ג'אנק פוד לא איכותי ועתיר שומן. אך אם תבחרו את ההמבורגר שלכם מבשר בקר איכותי ורזה בתוך לחמנייה מקמח מלא – תוכלו למעשה להנות מארוחה שלמה המכילה גם חלבונים וגם פחמימות. מבזק חדשות! לא חייבים צי'פס ליד ההמבורגר שלכם, אפשר בהחלט לבקש להחליף אותו בסלט ירוק.

לסיכום, זה זמן מצויין לבחון מחדש את רשימת האיסורים שלנו בכל מה שקשור לדיאטה, להפעיל שיקול דעת ולהנות ממזונות שהיינו בטוחים שיצאו מהתפריט שלנו לעולמים. רק במשורה בבקשה!

8. אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה לפני שנים

ו' אב רס"ט 2.8.1509 – נפטר רבי דון יצחק אברבנאל

דון יצחק אברבנאל, נחשב לאחד היהודים החשובים ביותר שחי בתקופת גירוש ספרד. נולד בליסבון (בירת פורטוגל) בן למשפחה, נצר לשושלת דוד המלך. משפחה זו היתה עשירה מאד והיתה מקורבת לבית המלוכה הפורטוגלי. קיבל חינוך תורני מקיף וכן השכלה כללית לימים היה שר האוצר של ממשלת פורטוגל. עקב עושרו הרב עסק רבות במצוות פדיון שבויים מצפון אפריקה. כאשר מת מלך פורטוגל ועלה למלוכה מלך חדש, חשדו בדון יצחק אברבנאל שהשתתף בקשר נגד המלך, יחד עם קבוצת אצילים שמרדו במלך, והוצא נגדו גזר דין מוות. הוא נמלט לספרד ב-1483, שם שירת אצל המלך פרדיננד והמלכה איזבלה וגם שם הגיע לדרגות בכירות מאד. כשהחל גירוש ספרד בשנת 1492 ניסה דון יצחק להיאבק בגזרה ואף הציע למלך סכומי כסף גדולים. ההגדה מספרת שטורקמדה שהיה ראש האינקוויזיציה התפרץ לחדרו של המלך, השליך לפניו את הצלב שנשא, וזעק: "יהודה איש קריות מכר את אדונו תמורת 30 מטבעות כסף, ואתה מוכן למכור אותו תמורת 30 אלפים?" המלך, המום, חזר בו מכוונתו. המלכים, פרדיננד ואיזבלה הציעו לאברבנאל, שהיה עבורם נכס חשוב, להישאר הם אפילו הציעו לו להישאר כיהודי עם עוד תשעה יהודים שיוכלו להתפלל עימו במניין. אברבנאל סירב בבוז ועזב לנאפולי שבאיטליה כמנהיג יהודי ספרד.

בנאפולי היה אברבנאל יועץ חשוב לשלטון המקומי ולאחר שנים נאלץ לברוח לוונציה שגם שם היה יועץ חשוב. אברבנאל מת בוונציה בשנת 1508 בגיל 71 ונקבר בפדואה. לימים עקב קרבות שהיו באיזור נהרס בית הקברות וקברו של דון יצחק אברבנאל נעלם

במקביל לעיסוקיו הכספיים והפוליטיים כתב דון יצחק פירוש למספר ספרים בתנ"ך. כל ימין שאף לעסוק התורה אך במקום זאת כפי שהוא כותב בילה זמן רב "בחצרות המלכים ובשירותם, ולא עבדתי את מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא". יש המפרשים את שם משפחתו אב-רב-בן-אל

ז' אב תשנ"ג 25.7.1993 – החל מבצע דין וחשבון

בעקבות ירי מתמשך של קטיושות על קרית שמונה והגליל תקף צה"ל 60 יעדי מחבלים בדרום לבנון. אירגון החיזבאללה לא נשאר חייב והגיב במטחי קטיושות. בעקבות הירי פתח צה"ל במבצע "דין וחשבון" שמטרתו היתה לגרום למנוסה המונית של התושבים לכיוון ביירות ולאליץ את הסורים וממשלת לבנון לכפות על החיזבאללה להפסיק ולהפציץ מטרות אזרחיות / בעקבות ההפגזות של צה"ל נמלטו מדרום לבנון כ- 400 אלף תושבים שיעים, אך גם קרית שמונה ננטשה ע"י רבים מתושביה. המבצע הסתיים לאחר שישה ימי לחימה לאחר ההבנות!!! שהושגו עם החיזבאללה שימנע מירי קטיושות על יישובי הצפון, וצה"ל ימנע מירי לעבר כפרים שיעיים בדרום לבנון.

במהלך המבצע נהרגו 50 מחבלים ונמלטו כ- 300 אלף אזרחים מהכפרים לעבר ביירות. לצה"ל היה הרוג אחד, שני אזרחים נהרגו ו- 25 נפצעו. מבצע "דין וחשבון" הותיר אחריו הרס רב בדרום לבנון והביא לביקורת חריפה בארץ ובעולם. מאז יצאו כוחות צה"ל מלבנון החלו כוחות החיזבאללה בשקט בשקט לבנות ביצורים והכינו עצמם למתקפה רבתי על יישובי הצפון הרבה מעבר לקריית שמונה ובימים אלו לפני מספר שנים נמצאנו בעיצומה של מלחמה שהחלה לאחר חטיפה של שני חיילי צה"ל מתוך שטח ישראל ליד גדר המערכת במלחמה זו תקף צה"ל ביבשה באויר וביים את כוחות החיזבאללה. כשהחיזבאללה לצערינו הצליח לשתק שלישי מדינה מגבול הצפון ועד לעפולה!!!! כשערים מרכזיות בארץ נתונות להתקפה בלתי פוסקת של טילים. וכיום אחרי המלחמה שוב חוזרים אנשי החיזבאללה למצבם הקודם.

ח' אב תשט"ו 27.7.1955 – הופל מטוס אל-על בשמי בולגריה

בתאריך זה הופל מטוס אל על בבולגריה. החקירה הראתה שהמטוס לא התרסק עקב תקלה טכנית אלא הופל במכוון בידי כוחות הביטחון הבולגריים. לחוקרים התברר שהיה כאן למעשה רצח מכוון של 58 אזרחים חפים מפשע בידי הצבא הבולגרי. התברר שהמטוס הופל על ידי שני צמדי מיג 15 של חיל האוויר הבולגרי. בחקירה התברר שטייסי הקרב הבולגריים הורו למטוס האזרחי של "אל על" להמשיך לטוס אל בסיס אויר צבאי מערבית לסופיה. כאשר פנה המטוס לבסיס הצבאי התחילו

מטוסי הקרב לירות על המטוס. המטוס התפוצץ באוויר ושרידיו התרסקו על אדמת בולגריה. במטוס היו חמישים ואחת נוסעים ושבעה אנשי צוות. לא היו ניצולים.

לפני שהגיעה וועדת הבדיקה עבדו אלפי חיילים ואיכרים בולגריים על גוף המטוס וסילקו מהמקום את כל הגופות או חלקים מגוף המטוס ואת החפצים האישיים של המתים. הבולגרים עשו הכל כדי לסלק עקבות והוכחות מרשיעות ליירוט המטוס. השלטונות הסבירו זאת כטעות בזיהוי וטענו שחשבו שמטוס הנוסעים הוא מטוס ביון אמריקאי. במהלך השנים התברר ששניים מטייסי הקרב היו טייסים רוסיים והחלו שמועות שונות ובהם שהרוסים חשבו שיש סוכן מוסד במטוס אשר נושא עימו מידע סודי והיות ולא רצו שהסוכן והמידע שבידו יגיע לישראל החליטו להשמיד את המטוס. ישראל פנתה לבית הדין הבינלאומי בהאג. המשפט נמשך מספר שנים. כל משפחה של קורבן האסון קיבלה לבסוף 3000 דולר. קורבנות האסון קבורים בקבר אחים בבית הקברות שבקריית שאול.

” אב תשס”ה 27.7.2005 – החלה תוכנית ההתנתקות

בתאריך זה החל פינוי היישובים מגוש קטיף במסגרת תוכנית ההתנתקות. מטרת תוכנית זאת אשר הובלה על ידי ראש הממשלה לשעבר אריאל שרון וקבוצת יועצים מקורבים (פורום החווה) היתה “לקחת את עתידינו בידינו” לאחר שהגיעו למסקנה ש”אין עם מי לדבר”, עד לתוכנית זאת ניסו ממשלות ישראל בסיוע הממשל האמריקאי להגיע להבנות עם הרשות הפלשתינאית במסגרת התוכנית “מפת הדרכים” אשר בשלבים ולאחר סידרה של צעדים בוני אמון היו מביאים לידי הקמת מדינה פלשתינאית בשטחי יהודה שומרון וחבל עזה. ואולם, הרשות הפלשתינאית סירבה לכך והגדרה תוכנית ההתנתקות החד צדדית. עיקרי תוכנית זאת היו:

עקירת כל היישובים בגוש קטיף ובצפון רצועת עזה וכן ארבעה יישובים בצפון השומרון, יציאת צה”ל מאזורים אלו וכל זאת כדי שאזורים אלו ייצאו מהגדרת “שטח כבוש”. ומתוך הנחה שכאשר תהיה פעילויות טרור מתוך הרצועה ידינו לא יהיו כבולות לפעול כראות עינינו (!!) ושנוכל לעצור את ירי הקסאמים לעבר היישובים הישראליים (!!) ביצוע התוכנית הופקד בידי הצבא אשר יחד עם שאר כוחות הבטחון: משמר הגבול והמשטרה החל בהכנות לביצוע המשימה תחת הכותרת “בנחישות וברגישות” כולל אימונים אשר כללו תרחישים שונים החל בפינוי שקט ועד לפינוי אלים ביותר.

במקביל הוקמה מנהלת ההתנתקות אשר תפקידה היה לדאוג למשפחות המפונים ביום שאחרי ואף חוקק חוק "פינוי פיצוי" אשר היה אמור להבטיח את עתידם הכלכלי של המפונים. למרות מספר התנגדויות של חברי כנסת וכן של מרכז תנועת הליכוד הצליחו שרון ויועציו להעביר תוכנית זאת בממשלה ובכנסת תוך כדי גיבוי רחב של אנשי התקשורת. ידועה אמרתו של הכתב אמנון אברמוביץ שיש לנהוג בשרון כמו ב"אתרוג". לימים פורסם ספרם של עופר שלח ורביב דרוקר "בומרנג" שטענו שתוכנית ההתנתקות נולדה כדי להוריד את הלחץ ממשפחת שרון אשר נחקרו בנושאים כלכליים שונים.

מתנגדי הפינוי ניסוי בכל דרך דמוקרטית למנוע את ההתנתקות על ידי קיום הפגנות, הקמת שרשרת אנושית מהגוש ועד לירושלים, שכנוע אנשים בשיחות אישיות פנים אל פנים ועוד. רבים מתושבי הגוש האמינו שגזרת הפינוי לא תתבצע ואף המשיכו בשגרת החיים הכוללת גם מטר מרגמות יומית. הפינוי בוצע על ידי כח רב של חיילים ושוטרים אשר כמעט בכל המקרים לא נתקל בהתנגדות לזכותם של המפונים ושל כוחות הביטחון כשהתושבים נוטשים את בתיהם בדממה ובעצב, ומוסעים למספר מקומות בארץ. החשש מפני מלחמת אחים וכן החשש מפני סרוב פקודה המוני התבדה וברוב המקומות לאחר שירת התקווה משותפת למפנים ולמתפנים וקיפול דגל הלאום נעזבו היישובים. ככלל מנהלת ההתנתקות נכשלה בביצוע משימתה ועד היום, שנים אחרי, מספר רב של משפחות עדיין לא הגיעו למקום הקבע שלהם ומספר רב של אנשים עדיין מובטלים. כיום במבט לאחור נראה שמטרת השקט הביטחוני וניתוק פיזי מרצועת עזה לא בוצע, החמאס השתלט על ההנהגה ורקטות קאסם החלו משוגרות מישובי צפון הרצועה שפוננו על ידינו ונוחתות בשדרות, באשקלון וישובים נוספים בנגב המערבי. גם מבצע "עופרת יצוקה" ו-"עמוד ענן" לא פתרו בעיה זו.

המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה

מס'	המקור	מאת
1	שלום לעם – תורה ויהדות	דוד קליינר, יוסף רוניק, איתמר מאיר, אבי בן אבנר, אריה תומר
2	פרשת השבוע לשוטרי ישראל	דודו אלהרר, הרב אליהו מוגרבי, מני ישי, יוסי לוי
3	שבת שלום מקובי ביטר	קובי ביטר
4	בית מורשה	הרב יהודה ברנדס הרבנית מיכל טיקוצ'ינסקי
5	ניר אביעד	ניר אביעד
6	פרסומא – נקודה טובה	ר' משה רוט
7	הרב שמעון בוחניק שליט"א	הרב שמעון בוחניק
8	חמישה חומשי תורה ומפרשי המקרא	רש"י, ראב"ע, רד"ק, רס"ג, רמב"ן, חזקוני, ספורנו, רשב"ם
9	מסכת אבות	
10	אתרי יהדות באינטרנט	

תודה לכל בעלי המקורות שבזכותם יכולתי לערוך ולהפיץ פנינים אלו מהפרשה להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת שבת שלום ומבורך
שמעון תורג'מן

סדרת פרסומי "גמ"ח תורג'מן"

בנושא מעגל השנה ומעגל החיים של האדם היהודי:

1. פנינים לשבת גליון שבועי בפרשת השבוע וחגים בדוא"ל למנויים.
2. ברית מילה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים בנושא הברית ו"ברית יצחק" כולל קריאת התיקון מחולק ל 10 קוראים.
3. פדיון בן חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא הפדיון.
4. זבד הבת חוברת אישית מזכרת לתינוקת ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא זבד הבת.
5. חלאקה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה מנהגים, תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא ה"חלאקה".
6. בר מצווה חוברת אישית מזכרת לבר המצווה ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בר מצווה".
7. בת מצווה חוברת אישית מזכרת לבת המצווה ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בת מצווה".
8. נישואין חוברת אישית ובה הדרכה לבני הזוג ובה תפילות וברכות, תוכנית לוגיסטית לאירגון החתונה כולל לוי"ז מפורט כולל הנחיות לרישום ברבנות, טיפים לבחירת האולם, הקייטרינג, התזמורת הצלם ויתר בעלי המקצוע וכן תוכנית להכנת תקציב לאירוע וניהול ההזמנות והמזמנים, מתנות ועוד. וכן טיפים שונים לניהול האירוע.
9. חנוכת בית חוברת אישית מזכרת למשפחה ובה מנהגים, הלימוד מחולק, ל-10 קוראים תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט טקס "חנוכת הבית".
10. אזכרות: חוברת תפילה וזכרון לעילוי נשמת המנוח/ה כולל פרקי תהלים ומשניות המותאמים לשם הנפטר/ת וכן דברי זכרון, קווים לדמותו/ה ותמונתו/ה של המנוח/ה.

רחוב הגפן 22, ת"ד 1601, חשמונאים 73127
 טלפון: 08-9761519, פקס: 08-9761010
 ני"ד: 050-5333949
 דוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

